BERBANG

KOVARA FEDERASYONA KOMELÊN KURDISTANÊ LI SWÊDÊ

60

www.arsivakurdi.org

Hefta Kurdistanê
Û
Pîrozkirina 10 Salîya
Federasyona Komelên Kurdistanê Li Swêdê

* Bi serpereştîya Federasyona Komelên Kurdistanê li Swêdê û arîkarîya "Komîta Swêdî ji bo Mafên Kurdan" wê di rojên 27.28.29/10/1989'an de bi helketina 10 salîya avabûna Federasyona Komelên Kurdistanê li Swêdê, bi navê "Hefta Kurdistanê", li "Etnografiska Museet" çend aktîvîte bên amadekirin.

Çend aktîvîtên "Hefta Kurdistanê":

* Panelek li ser rewşa Kurdistanê û piştgirîya xebata kurdan li derveyî welêt.(Ji alîyê Komîta Swêdî ji bo mafên Kurdan)
* Semînerek li ser rewşa kurdan (Ji alîyê Îsmet Şerîf Vanlî)
* Pêşangeha kovar, rojname û pirtûkên bi kurdî
* Pêşangeha ressamên kurd
* Folklor û mûsîqa kurdî (Kurdisk kafe)
* Diabild, film

www.arsivakurdi.org

BERBANG

Organ för Kurdiska Riksförbundet
Organa Federasyona Komelên Kurdistanê li Swêdê

Ansvarigutgivare/Berpirsîyar
Keya Îzol

Şefredaktor:
Dara Reşîd

Redaksiyon/Redaktion
Asî Rabbatî, Aso Germîyanî, Xelîl Dihokî, M. Mayî, Mîrhem Yîgît, N. Kirîv, S. Rêving

Sättning och layout:
Bavê Rojbîn, N. Kirîv

Adress:
Box 45205
S-104 30 Stockholm

Telefon: 08/668 60 60

Postgiro: 64 38 80-8

Abonetî/Prenumeration
Kes/Enskilda: 100 Skr./Sal-år
Meqam/Myndigheter: 200 Skr./Sal-år

Îlan/Anons
Rûpelên navîn/Insidor: 1000 Skr.

Redaksîyon ne berpirsîyara nivîsarên bi îmze an nivîs û gotinên Federasyonê ye. Nivîsarên ku ji Berbangê re tên şandin, heke çap jî nebin, li xwedî nayên vegerandin.

ISSN-0281-5699

Sal: 8, Hejmar: 7/89 (60)
Îlon - 1989

Författares Bokmaskin-Stockholm

NAVEROK

Beşa Kurmancî .... Rûpel
Axa li ser gora te ya pîroz wê bibe zîyaretgeha kurdên dilsoz. Ebdulla Hesenzade 4
Xwezî hemû serokên welatên cihana siyem wekî te demokrat bûwana. Bernard Kuochner 6
Dr. Qasimlo nîştimanperwerekî enternasyonal bû. Thomas Hammarberg ..7
Li Swêdê Dewleta Îranê hat gunehkarkirin. 7
Êdî kurd ne bê dost in. Gösta Ekman 9
Bila kuştina Qasimlo bibe gazîya yekîtîya kurdan. Maria Leissner 9
Kurte-bibliyografya Dr.Qasimlo û Ebdulla Qadirî. 10
Sekreterê giştî yê Partîya Çep a Kurdên li Sûrîyê wefat kir. 11
Rewşa edebîyata kurdî li Ewrûpayê. Rojen Barnas 12
Pêşdeçûna kurdzanîyê li Ewrûpayê. Rohat 16
Munaqeşeyên li ser Elvis Presley. M. Kîper 19
"Paqijî". (Çîrok) Bavê Nazê 20
"Destana Palekê Kurd". (Helbest) Xelîl Dihokî 21
Bêxewî. Dr. Celadet Se'îd 22
Tirşik. 24
Berbanga Me. 26

Beşa Zazakî (Dimilkî)
Hay Hay Cenêkî. Arêkerdox: J.Espar 28
Lajê Gawanî. Arêkerdox: O. Wedat Kaymak 29
Înikê Axirmatî. Arêkerdox: Koyo Berz 30

Xwendevanên Hêja!

Ji ber hinek sedemên derveyî me, ev hejmara Berbangê bi derengî giha destê we. Me daye pêşîya xwe ku em berî konra 10'em ya Federasyona Komelên Kurdistanê li Swêdê, hejmareke taybetî li ser 10 salîya Federasyonê û 8 salîya Berbangê derbêxin. Di wê hejmarê de em ê bi berfirehî li ser "problemên Berbangê" binivîsin û cih bidin dîtinên xwendevanan. Bê guman pirbûna rexne û pêşnîyarên di vî warî de, wê hejmara me dewlemendtir bike. Xwendevanên me dikarin ji niha de li ser Berbangê dîtinên xwe ji me re bişînin.

Di vê hejmarê de em cih didin nivîsên li ser merasîma veşartina Dr. Qasimlo û Ebdulla Qadirî û axaftinên çend kesan li goristanê. Her weha xwendevanên me dikarin axaftinên Gösta Ekman û Maria Leissner - ku her du jî endamên Komîta Swêdî ji bo Mafên Kurdan in- bixwînin. Di roja 15.01.1989'an, di Konferansa Stokholmê de Rojen Barnas li ser "Rewşa Edebîyata Kurdî li Ewrûpayê" û Rohat li ser "Pêşdeçûna Kurdzanîyê li Ewrûpayê" du semîner pêşkêş kiribûn. Hûn dikarin di nav rûpelên vê hejmarê de dîtinên wan bixwînin.

Ji vê hejmarê û pê de li gor protokola Komela Pizîşkên Kurd li Swêdê û Berbangê, her hejmar tixtorên kurd wê li ser nexweşîna ji bo xwendevanên me binivîsin. Di vê hejmarê de Doktor Celadet Se'îd li ser "Bêxewî" yê dinivîse. Bavê Nazê bi çîroka xwe ya bi navê "Paqijî", di gel xwendevanên me ye.

Bi kêfxweşî em dîyar dikin ku ji hejmara bê û pê de em du rûpelan ji bo jîyan û problemên jinên kurd vediqetînin. Hemû xwendevanên me dikarin di vî warî de nêrînên xwe ji bo Berbangê bihinêrin.

Heta hejmareke din di xweşîyê de bimînin.

Redaksîyon.

www.arsivakurdi.org

"Axa li ser gora te ya pîroz, wê bibe zîyaretgeha kurdên dilsoz „

*** Cenazên şehîd Dr. Ebdulrehman Qasimlo û Ebdulla Qadirî di roja 20.7.1989'an de li Parîsê, li goristana "Pére Lachaise" hatin veşartin.**

Se'et 10'ê roja 20.7.1989, nûnerên partîyên sîyasî ên kurd, nûnerên hukûmeta Frensê, nûnerên welatên din, bi hezaran kurd û dostên kurdan û dost û hevalên Qasimlo û Qadirî li Enstituya Kurdî hatin zîyareta her du cenazan û deftera bîranînê himze kirin.

Se'et 1.30 ê wê rojê ji meydana "Place de la République", bi beşdarîya nêzî 4000 kesan korteja cenazê berê xwe da goristana "Pére Lachaise". Ji piranîya welatên ewrûpî wê rojê kurdan berê xwe dabûn Parîsê ku xatira xwe ya dawî ji van her du welatperweran bixwazin; ji Swêdê bi serpereştîya Federasyona Kurdan, bi balefireke taybetî 100 kurd beşdarî meşa cenazê bûn. Li goristanê endamê komîta merkezî ya Partîya Demokrat a Kurdistana Îranê; Ebdulla Hesenzade, bi navê Amnesty; Thomas Hammarberg, bi navê hukûmeta Frensê; Bernard Kuochner û nûnerek bi navê Yekîtîya Doktoran a Cihanî peyivîn.

Li jêr em axaftina çend nûneran pêşkêşî xwendevanan dikin.

Axaftina Ebdullah Hesenzade, endamê Komîta Merkezî ya PDK-Îran:

Xuşk û birayên hêja!

Nûnerên partî û rêxistinên sîyasî û civakî!

Kesên azadîxwaz û dostên mirovan!

Em li vir civîyane ji bo ku cenazên pîroz ên du şehîdên riya rizgarîyê; Dr. Ebdulrehman Qasimlo; sekreterê giştî yê Partîya Demokrat a Kurdistana Îranê û Kak Ebdulla Qadirî Azer; nûnerê partîyê li Ewrûpa, bispêrin axê.

Beşdarbûna we di vê merasîmê de rêzgirtin e bo xebata jidil û bêbir ya ku Dr. Qasimlo pitir ji çil salên jîyana xwe bo tirxan kiribû. Ev civîn ji bo wê yekê ye daku şoreşgerekî mezin û navdar ê kurd, bi awayekî ku layiqî wî be, ji nav xwe bişînin.

Dr. Qasimlo şehîdê riya rizgarîya Kurdistanê û hemû Îranê ye. Ew rêberekî jêhatî û têkoşerekî xweragir bû ku di dîroka xabata rizgarîya gelê kurd û gelên Rojhilata Navîn de kêm kesên weke wî hebûn. Qasimlo sîyasetvanekî bi bîr û dûrbîn û xebatkerekî bi moral û zanayekî mezin û bi me'na peyvê şoreşgerekî temam bû. Qasimlo di riya misogerkirina azadî û wekhevîya civakî de xêbat dikir û hewl dida ku çewsandina mirovan bi destê mirovan, bi dawî bêt û çarenivîsa gelan bikeve destê nûnerên rast û dirist ên wan bixwe.

Wî bawerîyeke kûr bi demokrasîyê hebû; ji bo bicihkirina demokrasîyê di rêzên partîyê de, eger zîyanek bigihiştiba partîyê, wî digot: "Ev baca demokrasîyê ye û kesê ku demokrasîyê bixwaze, divê baca wê jî bide."

Dr. Qasimlo welatparêzekî kurd bû. Bawerîya wî bi temamî bi çarenivîsa hevpişk ya gelê kurd hebû. Serketin û şkestina gelê kurd li her parçeke Kurdistanê biwa; bi serketin, yan şkestina tev

www.arsivakurd.org

parçên din yên Kurdistanê dihesiband û di wê riyê de qazanca Partîya Demokrat a Kurdistana Îranê ya demî dikir qurbana qazanca stratejîya gelê kurd. Wê demê ku bi tenê daxwazkirina mafên netewî bo Kurdan wek gunehekê dihat hesibandin, dijminên gelê kurd navê "xwestekê cidabûnê" li ser wî danan. Qasimlo di pirtûka xwe ya bi nav û deng "Kurd û Kurdistan" de hawar dikir ku "kurd neteweyekî cihê ne ji hemû netewên din, eger rojekê kurd weke hemû gelên din çarenivîsa xwe bi temamî bi dest ve bînin, wê çaxê ev hevgirtin e, ne cidabûn."

Dr. Qasimlo her di wê demê de jî welatparêzekî îranî bû û rê nedida kesê ku xwe ji wî îranîtir bibîne. Bawerîya wî bi yekîtîya çarenivîsa gelê kurd û gelên din yên Îranê bi duristî hebû. Û dizanî ku ku gelê kurd li Îranê bêyî hevkarî û hevxebata bi gelên din re nagihe armancên xwe yên rewa (meşrû). Her ji ber vê yekê, wî jidil bo hevkarî û piştgirîya li gel hêzên welatparêz li hemû Îranê xebat dikir û pêkanîna cebheyeke yekgirtî ya hêzên welatparêz ên Îranê wek şertekî bingehîn ê serketinê dizanî. Dr. Qasimlo tevgera millî-demokrasî ya gelê kurd wek parçeyek ji tevgera rizgarîxwaz a gelan li hemû cihanê dizanî û ji ber wê yekê jî hewl dida ku pêwendîyan bi hemû bizavên rizgarîxwaz re qayîm bike û piştevanîya bîr û raya giştî ya cihanê ji bo kurda bi dest xe. Ev xûyê taybetî û gelek sexletên bilind ên din yên mirovanî û exlaqî û şoreşgerî, Dr. Qasimlo kiribûn kesekî mezin ê cihanê ku ne bi tenê milkê xelkê Kurdistanê û gelên Îranê ye. Ev merasîma pîroz ya ku îro bi hevkarî û beşdarbûna we dostên hêja, bona spartina Dr. Qasimlo bo axê hatîye pêkanîn, rengdaneke xweristî ye bo wê şexsîyeta cihanî ya Dr. Qasimlo. Sipas bo we û silav bo Dr. Qasimlo.

Tu jî ey têkoşerê nemir ! Ey mamostayê zana û rêberê jêhatî:

Piştrast serê xwe dane û rehet rakeve. Çinkû bi xebata xwe ya dehan sal te welatek hejandîye û miletek rakirîye ser piyan; şagirt û hevçeperên te li ser peymana xwe mane û rêçika te bernadin.

Hevalê şehîd!

Ji ber windakirina te, bi ser bi hezaran pêşmerge û bi dehhezaran endamên partîya te û bi sedhezaran dost û hogirên riya te, bi milyon kes ji kurên gelê te de xem barî û hêsîr barandin. Lê ne ji ber daman û bêhêvîbûnê; çinkû gelê kurên weke te tê de rabibin, bêhêvîbûnê nas nake. Ew ji bo te girîyan heta ku bi hêsîrên çavên xwe, ji axa riya te herîyek bo serê hemû wan kesan çêkirin; yên ku hizir dikin ku bi mirina Qasimlo, miletê Qasimlo û riya Qasimlo jî wê bimire.

Ez dizanim ku him ji bo te û him ji bo me xweştir bû ku tu di dilê mezin ê erdê Kurdistanê de û li kêleka pêşmerge û hevalên şehîd ên partîya xwe bo axê hatibaya spartin. Lê, nuha ku Kurdistan di bin postalên kirêgirtî û kevneperstan de ye; me dît hêja ye ku te li goristana şehîd û şexsîyetên hunerî, edebî û zanistî ên frensî bispêrin axê. Te bikin cîranê şehîdên zînde yên Komuna Parîs û hunermendê mezin ê şoreşger ê kurd Yilmaz Guney û şexsîyetên edebî yên Îranê, wek Sadiq Hîdayet û Xulam Husên, heta wê roja ku hêvîyên te bi cih tên û em dibin xwedîyên Îraneke azad û Kurdistaneke otonom. Hingê piştrast be ku kurên te wê te bibin bo welatê te yê xoşewîst û wê axa li ser gora te ya pîroz, bikin zîyaretgeha dilsozên kurd û welatparêzên Îranê.

Rêberê hêja yê şoreşgerên Kurdistanê!

Bê guman hemû heval û hevçeperên te dixwestin ku îro li ba te bin. Belê weha zanîn ku roja ku tu bo axê tê spartin, hemû li wî cihî bin yê ku tu bixwe jê hez dikî, hemû xebatkarên partîya te di çeperên xebatê de ne ji bo azadî, demokrasî û otonomîyê. Ji ber wê yekê wan em şandin ji bo nûnerîya xwe daku xatirxwazîyê ji te bikin û te li ser wê yekê piştrast bikin ku armanca te berdewam e; riya te pirî rêbar e.

Dostên Xweştivî !

Beşdarbûna we di vê merasîma veşartina Dr. Qasimlo de rêzgirtin e bo xebat û fedakarîya wan kesên ji bona gel dijîn û di riya welêt de dimirin. Rê bidin min, bi navê Partîya Demokrat a Kurdistana Îranê sipasîya we û dewlet û miletê Frensê bikim, ku ji bo pêkanîna vê merasîmê arîkarîya me kirin. Frense hemû dema penageh e ji bo azadîxwaz û wan kesên ku ji bona bîr û bawerîyên xwe, ji cih û welatên xwe derbeder dibin. Her ev e ku rêz û vîyana vî welatî di dilê têkoşerên kurd de bi cih kirîye û rêza koma mirovanîyê bo alîyê Frensê kişandîye.

Ji ber ku Dr. Qasimlo şehîdê hemû azadîxwaz û mirov dostên cihanê ye; rê bidin min, ji partîya Qasimlo; ji Partîya Demokrat a Kurdistana Îranê serxweşîyê li we û hemû hogirên azadîyê bikim.

Silav li canê paqij ê hevalên şehîd; Dr. Qasimlo û Kak Ebdullayê Qadirî û hemû şehîdên riya rizgarîyê.

Sipasîya we dikim û her bijîn.

www.arsivakurd.org

Kurdîya xaftina Bernard Kuochner sekreterê dewleta Fransayê, alîkarê serokwezîr, berpirsîyarê karên mirovatîyê:

Bernard Kuochner:

- Xwezî hemû serokên welatên cihana siyem wekî te demokrat bûwana

Îro em li vê derê ji bo rêzgirtina du tekoşerên kurd civîyane: Ebdulrehman Qasimlo; sekreterê giştî ye P.D.K Îran û Ebdulla Qadirî; berpirsê Ewrûpa yê P.D.K Îran. Ev her du mêrxasên he bi bêbextî hatin kuştin. Qatilên wan karê xwe yê pîs bi cih anîn.

Di jîyanê de mirov gelek cara pêrgî kesên ku ji bo bîr û bawerîyên xwe û ji bo mirovatîyê xebatê dikin, tê, lê mirov çi cara nizane ka ev jîyana van mirovan wê bi serokatîya dewleteke yan bi kuştinê bi dawî bê. Ji bo kesên ku Kurdan nas nekin, ev yek bi tenê qetlî'ameke barbarî bû, li hember du têkoşeran. Ji bo kesên ku Kurdan nas dikin, çûna van her diwan windabûneke bê tehemul e. Ji bo hemû Kurdan yek bi yek; yên ku li gundan di bin bomban de dijîn, yên li kampên multecîyan, yên li bajaran, çûna van her du kesan xusareteke pir mezin e. Niha ez li pêşîya xwe wan doktorên frensî dibînim yên ku li Kurdistanê ji ber vê neheqîya giran, ji dinalin, ez berpirsên rêxistinên insanî, rêxistinên ji bo mafên mirovan têdikoşin, hemû kesên ku perşeyek ji jîyana xwe pêşkêşî gelê kurd kirine dibînim ku xem bi ser wan de dibarin.

Vaye em ji nû ve tûşî barbarîyê bûn. Tevî ku qebûlkirina w2ê pir zehmet e jî lê dîsa jî karbidestên polîtîk ên ku kuştinê wek çekekî esasî bikartînin, li ser hukum in. Dema ku mirov qala mafên insanetî dike, ji bîr dike ku li welatên me yên zengîn û bi şans tiştek ji ber xwe ve nehatîye qebûlkirin. Ev maf hemû bi têkoşîna mirovan hatina bidestxistin. Îro gelek hewldan û xebatên rojane û 'emirkin hene ku wek modakê tên û derbas dibin. Lê xebata gelê kurd ne xebatek ji vî babetî ye. Ev miletê ku di nav sînorên pênc dewletan de perçe bûye, xwedî erdekî dewlemend, xwedî 'urf û 'adet û şexsîyeta xwe, li gel hemû tiştên ku tên serê wî dikare bêt mecbûrkirin ku nekare bi zi-

manê xwe yê bi hezar salan bipeyive. Pirtûkên Kurdan tên şewitandin, gundên wan tên wêrankirin, erdê wan tê dagîrkirin, li ser wan bombên modern û yên kîmyayî tên ceribandin. Tevî van tiştan hemûyan jî berpirsîyar, xwedîyên baş û xirab, mirov û alîyên polîtîk xwe li kerrîyê datînin. Îro di xebata parastina zarokên kurd, zimanê kurdî, helbestên kurdî, 'urf û 'adetên kurdî de du mêrxas kêm bûn. Na sê mêrxas. Bila neyê jibîrkirin ku Dr. Fazil Resûl jî çû. Hukûmeta frensî ku ez li vir temsîla wê dikim, hurmeta xwe pêşkêşî van her sê mêrxasên ku hatine kuştin dide û daxwazên serxweşîyê digihîna pîreka Qasimlo Helena; hevala me û her du keçên Qasimlo û piştgirîya xwe dîyar dike.Dema ku tu tê bîra min, berî her tiştî kenê te tê pêş çavên min. Tu ewqas dilgeş bûyî ku te dikarî di hemû şertan de, bi her kesî re bikenî. Kultura te ya bilind, nêrînên te yên li ser dîrokê û ronakbîrîya te ya ku li ser her tiştî digirt û ew ji dîtina başîyê û analîza rast bi kar tanî, mezinahîyek dida te. Di demên herî xirab de, di şer de û her weha di şerên di navbera Kurdên bira de te dikarî bi awayekî 'insanetî xwe nêzî meselê bikî û li ser qedera Kurdan a xirab munaqeşê bikî. Te digot: "Çi şansekî xirab yê cografî ye, mirov zêde qala Kurdan nake, ji ber ku çi cara miron dîl nekirine, balefir nerevandine, lê belê ez gûrûra vêya diparêzim." Rast e li vê herêmê dîtina dostan ne pir rehet e, bi taybetî dema mafên mirovan di rojevê de be. Qasimlo di nav kesên ji cihana siyem de tu yek bûyî ku ez jê re heyran bûm. Tu pêşmerge û lîberal, sadiq û dilsozê stratejîyekê, di polîtîkayê de xwedî bawerîyeke vekirî û mirovekî xwedî xwestinên esasî bûyî. Axx ger hemû serokên welatên dinya siyem wekî te demokrat bûna, kî dizane çend hezar jîyan wê bihatana rizgarkirin.

Ji bo Qasimlo di şertên îro de Kurdistaneke serbixwe derveyî îmkanan bû, wî bi hevalên xwe re doza Kurdistaneke otonom dikir û xwest li ser vê meselê di gel kesên ku şûna Xumeynî girtine, bipeyive. Ji ber vê yekê û ji ber parastina aştîyê çû Wîyanayê. Lê gelek neçû xwedîyê mesaja aştîyê hat kuştin. Qasimlo di karakterê te de, mirovekî din di dawîya vê sedsalê de zehmet derkeve. Tu li ser vî erdî ne li mala xwe yî. Ma maleke te hebû muhacirê herdaîm. Li vir bi me re em hêvî dikin ku tu xwe hindik be jî li mala xwe bihesibînî. "Têkoşîn zehmet e", deh roj berê te ji min re weha digot hevalê min Ebdulrehman Qasimlo. Te digot: "Dema ku mirov li paş xwe dinêre, kursîyên vala, rêzên ron dibîne. Ji me ewqas kes mirin ku..." Û tu jî hevalê min, tu jî hatî kuştin, ev çi neheqî ye?

Bi me re çendekî bimîne Ebdulrehman Qasimlo û tu jî Ebdulla Qadirî. Ta ku herikîna xwîna we û ya welatê we radiweste. Ta ku mirovên rihreş û rihspî û jinên bi çarşefên reş destên hev bigirn û ji xwedê kêmkirina van qetlî'amên ku ew bi destên xwe dikin, bixwazin.

Paris, 20'ê Temuza 1989

www.arsivakurd.org

Thomas Hammarberg:

Dr. Qasimlo nîştimanperwerekî enternasyonal bû.

Bi halekî bi şok û acizî û pirî êş û kovan li vir amade bûme daku serxweşîya xwe bigihînim malbat û heval û dostên Ebdulrehman Qasimlo û Ebdula Qadirî. Min nameyeke cihê ya serxweşîyê ji alîyê Partîya Sosyal Demokrat a Swêdê ve jî anîye. Ez li vir nûnerîtîya "Komîta Swêdî ji bo Parastina Mafên Mirovan li Kurdistanê", - komîta ku ji endamên hemû partî, dêr û rêxistinên mirovanî û sendîkayan pêk hatîye - dikim.

Yek ji wan kesên ku ji bo dameziran-dina vê komîtê îlham da me, Ebdulrehman Qasimlo bû. Wî şîret li me kir ku em giranîya bidin ser karekî weha ku ne li ser bingehê partîyatîyê pêkhatibe û ji bo mafên Kurdan yên însanî xebatê bike. Wî li ser awa û şiklê bicihanîna vê hewldanê fikir li ba me peyda kir.

Di destpêka salên heftîyan de bû gava min cara pêşî ew dît. Ew mijûlî karê kampanyayekê bû û "Amnesty International" ji rewşa girtîyên sîyasî ên kurd agehdar dikir. Hêjayî gotinê ye ku wî ne bi tenê pûte bi girtîyên kurd ên ser bi partîya xwe ve dikir, lê ehemîyet dida hemû girtîyên sîyasî ên kurd. Piştî hingê her cara ku me hev didît, wî fikirên nû li ser awayên nû yên kampanyan ji me re tanî. Bi vê israra

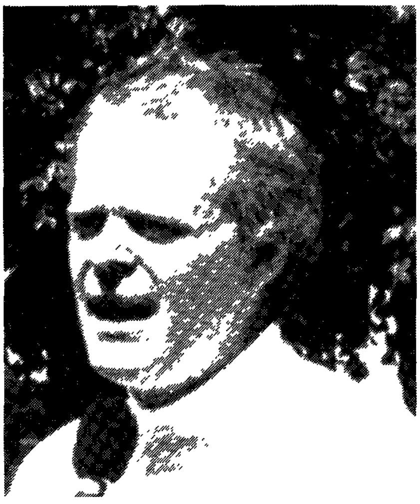

xwe û bi bîrkirina xwe ya fireh, wî ne bi tenê di nav Kurdan de, lê ji derveyî wê xelekê jî rêz û sîyaneta xelkê qazanc bike. Xebat û dîtinên wî ji bo Kurdan bûn, lê dîsan jî wî xebata Kurdan parçeyek ji xebata berfireh û tevayî a ji bo baştirkirina jîyana hemû mirovan didît û weke pirsa prensîbên bingehîn lê dinêrî. Kesekî welê bû ku kêm kesên wek wî peyda dibûn. Ew nîştimanperwerekî navnetewî bû. Mirov nedikarî qisekerek bîyanî ji wî baştir peyda bike. Dîplomatekî baş û rastgo bû, yê ku di gihandina merema xwe de qet kompromis (çareserîya hindik) negere û zimanê şêlû yê dîplomasîya derewîn bi kar neyne. Ew di malbata Enternasyonala Sosyalist de hevalek xwedî dîtinên baş bû. Seredana wî ya dawîyê -di xizîranê de- bo Stokholmê her ji ber hindê bû ku beşdarîya kongra Enternasyonala Sosyalist bike.

Em li Kurdistanê giringîya wî ya mezin wek serok, rêkxerekî (organîzator) bi hêz û îdeologekî paşerojbîn tê gihiştin, lê me di jêhatîbûna wî ya şexsî de şîyana (qudret) babîtîyê û vîyana gel didît. Nefsbiçûkîya wî ji mîzaca wî ya xweş xuya bû. Niha dema em wî bi bîr tînin, bişkurînên wî yên germ tên pêş çavên me.

Berî çend heftîyan ew li Stokholmê bû û ji bo dîtina çareyeke aştîxwazane bo doza kurd li Îranê, li ser hewldanên nû dipeyivî. Çareyeke welê ku bikaribe şerî bi dawî bîne û mafên gel misoger bike. Wî baş dizanî ku talûkeyek di peyvîna bi rejîmê re de heye, talûkeyeke mezin.

Wî gava pêşîn bi mêranî û bê tirs avêt, wî xwe li dijî tirsonektirîn hêzên fanatîk û pûç ên berhingarî wî, nîşan da. Lê keleporê wî, îdeal û karên wî namirin û wê her bijîn û paşeroja me ron bikin.

Wergerandina ji îngilîzî:
Mihemed Hacî

Li Swêdê Dewleta Îranê Hat Gunehkarkirin

Di rojên 14.15.16/07.1989' an de bi hevkarîya Federasyona Komelên Kurdistanê li Swêdê û P.D.K.Îran, ji bo bîranîna sekreterê giştî yê P.D.K.Îran; Dr. Ebdulrehman Qasimlo û berpirsê Ewrûpa yê P.D.K.Îran; Ebdulla Qadirî li avahîya Federasyonê deftereke bîranînê vekirin. Di van her sê rojan de bi sedan Kurdên ku li Swêdê dijîn, hatin Federasyonê û deftera bîranînê himze kirin.

Di rojên 22.23/07.1989'an de bi beşdarîya partî û rêxistinên sîyasî û yên demokratîk ên kurd li bajarê Stokholmê, li "Kista Träff" ê ji bo bîranîna her sê têkoşeran; Qasimlo û Qadirî û Dr. Fazil Resûl şînî danan.

Partî û rêxistinên ku bi hev re şînî danan ev bûn:

Partîya Demokrat a Kurdistana Îranê
TEVGER
Bereya Kurdistana Îraqê
Hevkarîya Kurdên li Sûrîyê
Komîta Hevkarîya Partî û Rêxistinên Kurd ên Sîyasî li Swêdê
Federasyona Komelên Kurdistanê li Swêdê

Di roja 22.07.1989'an de piranîya Kurdên li Stokholmê û li bajarên din ên Swêdê dijîn, li "Kista Träff" ê civîyan û beşdarî şînîya Qasimlo, Qadirî û Fazil Resûl bûn. Beyana polît buroya P.D.K.Îranê a li ser kuştina her sê Kur-

www.arsivakurd.org

dên mêrxas bi zimanên kurdî û farisî hat xwendin. Filmê ku li Parîsê di dema veşartina Dr. Qasimlo û Qadirî de hatibû kêşan, hat nîşandan.

Belavok û afîşên li ser Kuştina wan hatibûn amadekirin, li wir bi firehî hatin belavkirin. Li ser navê Federasyona Komelên Kurdistanê li Swêdê serokê Federasyonê Keya Îzol di gotina xwe de kuştina Dr. Ebdulrehman Qasimlo, Ebdulla Qadirî û Dr. Fazil Resûl bi tundî gunehkar kir. Keya Îzol bi kurtî li ser jîyan û xebatkarîya Qasimlo rawesta û gotina xwe bi vî awayî bi dawî anî: "Eşkere ye ku kuştina Dr. Qasimlo û Qadirî ji bo tevgera rizgarîxwaz a kurd li her çar perçên Kurdistanê û bi taybetî ji bo tevgera kurd a li Kurdistana Îranê xisareteke pir mezin e".

Di roja 23.07.1989'an de nûnerên ku şînî danane li ser navê partî û rêxistinên xwe mesajên serxweşîyê xwendin û kesên ku hatine şînîyê qebûl kirin. Tev nûneran bi awayekî giştî hukûmeta kevneperest a Îranê mehkûm kirin. Paşê Kurdên ku bi Qasimlo re jîyane û Kurdên ku Qasimlo ji nêzîk nas dikirin li ser Qasimlo peyivîn.

Di roja 19.08.1989'an de her bi serpereştîya partî û rêxistinên li jor, ji bo protestokirina kuştina Dr. Qasimlo, Ebdulla Qadirî û Dr. Fazil Resûl li Stokholmê dijî rejima terorist a Îranê û bêdengîya dewleta Awusturya meşeke protestoyê li dar ket. Nêzî 1200 Kurd li meydana "Humlegården" ê civîyan. Li ser navê "Komîta Swêdî ji bo Mafên Kurdan" aktorê swîdê Gösta Ekman û parlamentera Partîya Gel (FP) Maria Leissner - ku her du jî endamên komîta nav li jor derbasbûyî ne-. Li ser navê P.D.K.Îran nûnerek peyivî û ji ber vê terora bêbext hukûmeta Îranê gunehkar kir. Nûnerê P.D.K.Îranê da xuyakirin ku gelê kurd ê li Kurdistana Îranê wê li ser rêbaza Dr. Qasimlo dirêjî bide xebata standina mafên gelê kurd li Kurdistana Îranê. Keya Îzol; serokê Federasyona Komelên Kurdistanê li Swêdê di axaftina xwe de qala bêbextî û fen û dolabên hukûmetên ku Kurdistan perçe kirine, kir û gotina xwe bi vî awayî domand: "Em çi cara Helebşe û qirkirina li Kurdistana Îraqê û qetlî'amên li Kurdistana Îranê û bi bêbextî kuştina Dr. Qasimlo û hevalên wî ji bîr nakin. Gelî kurd wê li ser xebat û têkoşîna xwe berdewam be, ta ku bigihe armancên xwe."

Beşdarên meşê ji Humlegårdenê ber bi konsolosxana Awusturyayê ve meşîyan. Li ber konsolosxanê bêdengîya dewlet û polîsê Awusturyayê hat protestokirin. Serokê Federasyonê û nûnerê PDK-Îran beyanama meşê dan karmendên konsolosxanê û daxwaza ronkirina kuştina Dr. Qasimlo û hevalên wî ji hukumeta Awusturyayê hat kirin.

Em ji bo xwendevanên Berbangê axaftinên Gösta Ekman û Maria Leissner pêşkêş dikin.

www.arsivakurdi.org

Gösta Ekman:

"ÊDÎ KURD NE BÊ DOST IN"

*** Di meşa protestokirina kuştina Dr. Qasimlo, Ebdulla Qadirî û Dr. Fazil Resûl de, aktorê swêdî, endamê rêveberîya Komîta Swêdî ji bo Mafên Kurdan, Gösta Ekman, bi navê komîtê peyivî:**

"Ez bi navê Komîta Swêdî ji bo Mafên Kurdan beşdarî vê meşê dibim ku ev komîte îsal hatibû damezirandin. Komîte ji nûnerên partîyên sîyasî ên di parlementoyê de, yên rêxistinên gelî û mirovî, yên sendîkayan, ronakbîr û kesên ku bi mesela kurd bilî dibin, pêk hatîye.

Carna tê gotin ku kurd bê kes û bê heval in. Ev yek îro ne rast e -ku mixabin berê weha bû-. Îro li Swêdê û li welatên din gelek dostên Kurdan hene. Em vê yekê ji hejmara kesên ku îro li vir civîyane, dibînin.

Belê sedema civîna me, encama kireke dijminên Kurdan e; em îro li vir in, ji ber ku yek ji serokên pêşeng ên Kurdan, Ebdulrehman Qasimlo bi awayekî tirsonekî û barbarî ji alîyê - hemû tişt vê gumanê bi hêz dixin - celladên rejîma Îranê ve hat kuştin. Dr. Qasimlo û hevalên wî bawer kirin ku hatine dawîya giftûgoyên aştîyane di gel rejîma Îranê, dema ku ev yek ji wan re bû kemîneke mirinê û bêyî îmkanên xweparastinê hatin kuştin.

Em vê rûreşîya xwînî, ya li dijî têkoşîna gelê kurd bi awayekî tund mehkûm dikin.

Bê guman sedema civîna me ne bi tenê mehkûmkirina vê bêbextîyê, lê bîranîna Dr. Qasimlo û hevriyên wî ye jî. Dr. Qasimlo li Swêdê gelek dost hebûn ku piranîya wan endamên aktîf yên komîta me ne.

Dr. Qasimlo bi me'na peyvê sîyasetkar û dîplomt, şexsiyetekî enternasyonal, mirovekî zarşirîn û sohbetgerm bû. Wekî gelek kesên berî xwe, ew jî bû qurbanê terora dewletî ya ku niha li cihana me dixwaze destê xwe dirêjî her derî bike. Taqîbkirin û perçiqandina mafên Kurdan bû sedema qurbanekî din.

Em xemgînîya xwe û daxwazên serxweşîyê digihînin malbata Qasimlo û gelê kurd.

Ez ji bo bîranîna Qasimlo we gazî deqîqeyeke bêdeng dikim."

Maria Leissner:

"Bila kuştina Qasimlo bibe gazîya yekîtîya kurdan"

Maria Leissner, parlementera Partîya Gel (FP), endama rêveberîya Komîta Swêdî ji bo Mafên Kurdan di meşa protestoyê de, li ser navê komîtê beşdarî meşê bû û li ser armancên komîtê û kuştina Dr. Qasimlo û hevalên wî peyivî. Wê di gotina xwe de xuya kir ku komîte ji bo bicihhatina mafên Kurdan li welêt û xweşkirina rewşa Kurdên mişext bitêkoşe. Maria Leissner gotina xwe bi vî awayî domand:

"Em ji bo bîranîna mirovekî mezin li vir in. Komîta Swêdî ji bo Mafên Kurdan jidil dixwaze ku kuştina wî bêyî cidahîyên îdeolojî û cografyayê bibe gazîyeke yekbûnê ji bo hemû hezên kurd." Maria Leissner "terora dewletî" ya Îranê mehkûm kir û gazî "her du welatên mezin" û tev welatên demokratîk ên di 'Koma Miletan'de kir ku vê terorê mehkûm bikin û li dijî Îranê tedbîrên pêwîst werbigirin.

Maria Leissner li ser karê Komîta Swêdî ji bo Mafên Kurdan jî weha got: "Heta niha komîte bi awayê ku dil dixwaze daneketîye qada xebata armancên xwe. Lê ji îro û pê ve wê dengê komîtê pitir bêt bîhîstin".

Dr. Ebdulrehman Qasimlo

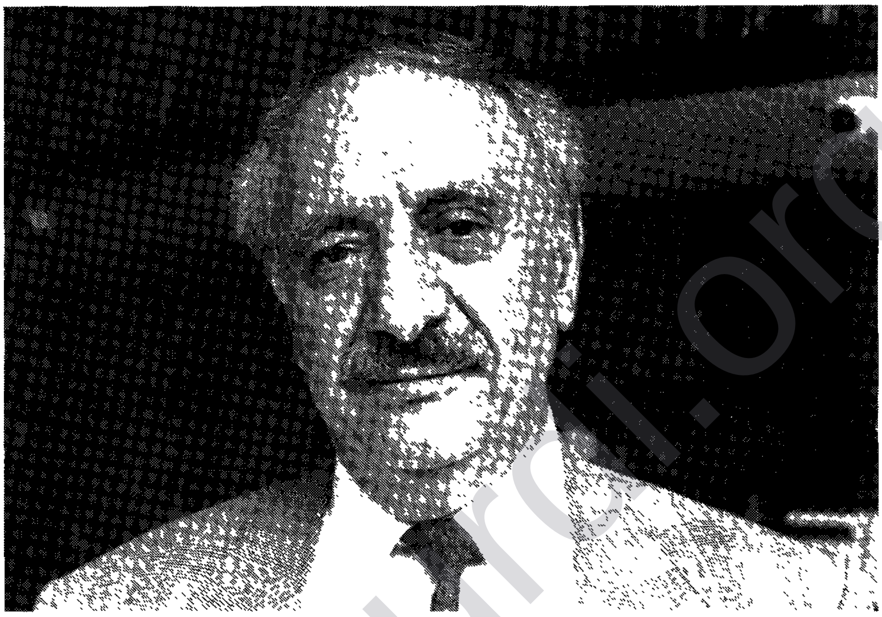

Ebdulrehman Qasimlo, Sekreterê Giştî yê PDK-Îranê, 22.12.1930'î de li bajarê Ûrmîyê, li Kurdistanê hatiye dinê.

Piştî xwendina xwe ya bilind a li Parîsê û Pragê, di nabêna salên 1961-1976'an de li Universita Pragê bû mamostê ekonomîyê. Piştre ji sala 1976'an ta 1978'an li Universita Parîsê mamostetî kir.

1941 Dewletên mutefik, Îranê işgal kirin û bûn sebebê ketina Şah Riza ku di dema şer de hevalbendîya Almana dikir. Piştî wê guhertineke muhîm a sîyasî li welêt çêbû.

Li Kurdistana Îranê jî tevgera milî ji nû ve za, di 16'ê Tebaxa 1945'an de Partîya Demokrat a Kurdistana Îranê avabû. Gelek xortên kurd di nav tevgera milî ya kurd de cihên xwe girtin ku Qasimlo yek ji wan bû. Her weha ew yek ji wan kesan bû ku di damezirandina Cumhurîyeta Kurdî de beşdar bû. Cumhurîyeta Kurd a Mahabadê 22'ê Januarî ya 1946'an de hatibû îlankirin.

Di meha Desembirê de bi alîkarîya hêza Îngîlîz û Amerîkayê, ordîya emperyalîstan kete Mehabadê û Cumhurîyeta Kurda hate ruxandin. Serokê Cumhurîyetê Qazî Muhammed û hevalên wî di 30.03.1947'an de hatin îdamkirin.

14 Temmuz 1958, piştî ketina monarşîyê li Îraqê, Melle Mustafa Barzanî paş 11 salên multecîtîyê ji Sovyetê vedigere Îraqê û serokatîya Partîya Demokrat a Kurdistana Îraqê dike. Ew ji Qasimlo daxwaz dike ku vegere Kurdistanê, lê di 1960'î de Qasimlo mecbûr dimîne dîsa Kurdistana Îranê terk dike. Û ta 1970'î li derveyî welêt dimîne.

Di nabêna 1967-1968'an de tevgera Kurdên Îranê, bi însîyatîfa Qasimlo, ji nû ve dest pê dike.

Di sala 1970'î de hukumeta Îraqê şertên kurda qebûl dike û kurd heqên xwe yên otonomîyê digrin. Ev yek jî rê li ber qeşkirina xebata Kurdên li Îranê vedike.

1973, Kongra 3'em a PDK-Îranê dicive û Qasimlo ji bo sekreterîya giştî ya partîyê tê hilbijartin. Û vî karê xwe her bedewam dike.

Ji bo çareserkirina mesela kurd li Îranê, li gel nûnerên Îranê rûdine. Roja 13 temmuz 1989'an, Qasimlo li Vîyanayê tê kuştin.

Abdullah Qadirî-Azer

1952, li bajarê Nexede, li Kurdistana Îranê hatîye dinê. Di malbateke nefsbiçuk û têrzaro de mezin bûye.

Mekteba seretayî li Nexedeyê, lise li Urmîyê û Enstîtuya Hunerîyê jî li Tehranê diqedîne. Piştre li bajarê xwe li mektebên cihê cihê mamostetî dike.

Piştî 1978'an di nav refên PDK-Îranê de li dij hukumetê têdikoşe. Wî di gelek heremên partîyê de kar kiribû.

Di kongra 7'an de ji bo Komîta Merkezî hat hilbijartin û Polît Buroya partîyê, di sala 1985'an de wî ji bo berpirsîyarîya Ewrûpayê tayîn dike.

Herkesê ku wî nasdike, dizanin ku ew ji malbateke nefsbiçuk tê. Merivekî giran, guhdar, xeberxweş û ronakbîr bû.

Ew hevalê herî nêzîk ê Qasimlo û yek ji wan qurbanê 13'ê temmuza 1989'an bû.

Hevalê Têkoşer Sekreterê Giştî yê Partîya Çep a Kurdên li Sûrîyê Îsmet Seyda ji nav me bar kir

*** Hevalê xebatkar, lawê serbilind ê gelê me; sekreterê giştî yê Partîya Çep a Kurdên li Sûrîyê Îsmet Seyda di roja 06.09.1989'an de li Kurdistana Sûrîyê ji ber êşa gurçika ji vê cihanê koç kir. Bi hevkarîya Partîya Çep a Kurdên li Sûrîyê-Rêxistina Ewrûpa û Federasyona Kurdan li Swêdê di rojên 11.12/09/1989'an de li avahîya Federasyonê şînîya heval Îsmet Seyda hat danîn. Li jêr em belavoka Partîya Çep a Kurdên li Sûrîyê-Rêxistina Ewrûpayê belav dikin:**

Heval Îsmet Seyda di sala 1944'an de li gundê 'Sîha', (nahîya Tirbespîyê, qeza Qamîşlo) tê dinê. Ew kurê malbateke kurdperwer û dîndar bû. Bavê wî Fethullah melayekî welatparêz û mirovekî zana bû; dîwanên Melayê Bateyî, Melayê Cizirî, Ehmedê Xanî her tim hogirên wî bûn û Îsmet Seyda hîn ji biçûktîya xwe pêrgî van klasîkên kurd û bîr û bawerîyên pîroz ên kurdîtîyê dibe. Zaroktîya wî li gundê Sîha derbas dibe, paşe malbata wî bar dike, tê Amûdê û Îsmet Seyda li vir xwendina xwe ya destpêkê bi dawî tîne. Ew hîn pir xort, di 15 salîya xwe de dadikeve qada xebata rizgarîya miletê xwe û di sala 1958'an de dibe endamê Partîya Demokrat a Kurdistana Sûrîyê. (Wê demê li Sûrîyê partîyeke bi tenê a kurda hebû û navê wê jî Partîya Demokrat a Kurdistana Sûrîyê bû.)

Ew bi xebatên xwe yên aktîf û berbiçav û bi hestê bilind ê kurdîtîya xwe zû tê nasîn û di wan salan de dibe yek ji xortên jîr ku bi germî piştgirîya şoreşa Kurdistana Îraqê dikin. Bi zimanê xwe yê şîrîn û bi dilbiçûkîya xwe Îsmet Seyda her zû di dilê gelê xwe de cî digire.

Heval Îsmet Seyda heta sala 1965'an di komîta mehelî a Amûdê de bi awayekî aktîf karê xwe yê sîyasî domand. Di wê salê de P.D.K.S bû du beş û bi navên; "Partîya Demokrat a Kurdên Sûrî" û "Partîya Demokrat a Kurdên Sûrî - ÇEP - du partîyên nû ava bûn ku ji bo cara pêşîn bîr û bawerîyên çep di nav kurdên Sûrî de cî girtin û Îsmet Seyda bi biryarî xebata xwe di nav rêzên P.D.K.S. - ÇEP - de domand. Ew di tebaxa 1965'an de bû endamê komîta herêmî li Cezîrê û kadroyekî profesyonel ê partîya xwe.

Sala 1969'an, di kongra duyem a Partîya Demokrat a Kurdên Sûrî -ÇEP - de heval Îsmet Seyda ji bo endametîya komîta merkezî ya vê partîyê hat hilbijartin. Kongra siyem di sala 1973'an de civîya; di vê kongrê de navê partîyê hat guhertin, bû "Partîya Demokrat a Çep a Kurdên Sûrîyê" û bîr û bawerîyên markisî-lenînî di vê kongrê de ketin nav bendên programa partîyê û P.D.Ç.K.S xwe wek partîyeke markisî îlan kir ku Îsmet Seyda di vê kongrê de ji bo endametîya polît buroyê hat hilbijartin.

Li Kurdistana Sûrîyê di cejnên Newrozê de bi sedhezaran kes dicivin ser hev; bi stran û dîlanan, bi geşt û seyranan Newrozê pîroz dikin. Îro li Kurdistana Sûrîyê Newroz bûye sembola pêşxistina xebata gelê kurd û şîyarkirina hestê netewî ê kurdî. Heval Îsmet Seyda ji destpêkê heta ku pîrozkirina Newrozê gihişt qonaxa xwe ya îro, bi salan, bê tirs û bê westan ji bo pîrozkirina cejna Newrozê têkoşî. Eger îro Newroz bûbe parçeyek ji jîyan û xebata kurdên Sûrî, di vê serketinê de pareke mezin a wî heye.

Di salên 1970 û 1971'an de ew ji bo piştgirîya şoreşê sê caran çû Kurdistana Îraqê. Di sala 1975'an de navê P.D.Ç.K.S careke din hat guhertin û bû "Partîya Çep a Kurdên Sûrîyê" û têkoşerê nimûne Îsmet Seyda ji bo sekreterîya giştî ya partîyê hat hilbijartin. Wî ev karê xwe heya roja mirina xwe jî dom dikir.

Şehîdê nemir Îsmet Seyda bawerîyeke pir mezin bi yekîtîya kurdan hebû û ji bo gihiştina vê armancê bi biryarî xebat kir. Di damezirandina "Hevkarîya Demokrat a Kurdên Sûrî" de ew xwedîyê rolekî serekî bû ku ev hevkarî di sala 1986'an de ava bû. Wî yekîtîya kurdan li seranserî Kurdistanê wek armanceke pîroz dabû pêşîya xwe û bawerîya wî ew bû ku cebheyeke weha dê roja rizgarîya miletê kurd nêzîktir bike.

Heval Îsmet Seyda hîn ji xortanîya xwe êş û kulên gelê kurd û bawerîya rizgarîyê bi helbestên xwe jî anîbû zimên. Hinek helbestên wî ji alîyê hunermend Se'îd Yûsiv, Se'îd Rêzanî û Şevger bi awayê stran hatine gotin. Dîwaneke (kitêb) helbestên wî li ber çapê ye.

Têkoşîna heval Îsmet Seyda riya rizgarîyê ron dike.

Belavoka Partîya Çep a Kurdên li Sûrîyê
Rêxistina Ewrûpa (11.09.1989)

www.arsivakurdi.org

Rewşa Edebiyata Kurdî Li Ewrûpayê

ROJEN BARNAS

Hevalên dilsoz, nimînendeyên hêja yên komele û damezranên kurdî û mêvanên birêz! Bi rêzgirtineke kûr silavên xwe pêşkêşî ve dikim.

Karbidestên Federasyona Komelên Kurd li Swêdê ji min xwestin da ez di babeta "Edebîyata kurdî li Ewrûpayê" de hazirî bikim û vê hazirîya xwe di hizûra civata we de berpêşî civînê bikim.

"EDEBIYATA KURDÎ" ji vê mebest çi ye gelo? Ji vê mebest:

a) Rewşa edebîyata kurdî ya bi koça nivîskarên kurd û hatina Ewrûpayê, û li vê derê meşandina karê edebîyata kurdî ji bo gelê kurd ê li Kurdistanê ye? an

b) Edebîyata kurdî ya di nav civaka kurd a li Ewrûpayê de ye?

Ev her dû pirs ji hevûdu ji bingehê nebe jî di mebestê de bi temamî cihê ne. Di pirsa pêşî de meşandina rewşa edebîyata kurdî ya bûrî û nihoyî heye. Di pirsa diduyan de avakirin an li darxistina edebîyateke nû û cuda heye.

Ji gotina "edebîyata kurdî" ez wê edebîyata kurdî fam dikim ku edebîyatên hemû zaravayên kurdî dikevine nav: edebîyata kurmancî (kurmancîya jorî), edebîyat kurmancîya xwarê (mukrîyanî-soranî), edebîyata hewramanî, edebîyata dimilî (zazakî) û hwd.

Ez bixwe ji bilî kurmancî (ya jorê) bi zaravakî kurdî yê dîtir nizanim, û her wisa bi edebîyatên wan zaravayan jî nizanim. Ez ê li ser edebîyata kurmancî rawestim, û birêz Dr. Cemşîd Heyderî jî dê li ser edebîyata kurmancîya xwarê, ango ya mukrîyanî-soranî raweste.

Belê, her wekî min sedemên vê ji we re ve got, ez ê li ser babeta "Edebîyata kurmancî li Ewrûpayê" biaxivim.

Berî ku bikevin babeta edebîyatê, divê ku em tarîfa edebîyatê bînin bîra xwe. Gelek kesên ji vê civata birêz, tarîfa edebîyatê ji ber zanin. Lê ji bona zanîna guhdarên hêja yên ku ji bîr kirine taze bikin, bi destûra we ez vê tarîfê careke dinê jî bikim.

Edebîyat: Ilm û sen'etê hînkirin (talîm) û perwerdekirina (terbîye) mirovan e ku wan ji alîyê hîs (pejn), fikir (raman) û xeyalkirinê ve digihîne kultureke bilind. Ji bona gihîştina armanca xwe navgînên (wasitayên) vegotinê yên devkî û nivîskî bi kar tîne û lê dixebite ku ev navgîn yanî vegotin, ji alîyê estetîk ve bedew be, îqnakir be, yanî mentiqî be, mirovan bide fikirandin, hîs û besta mirovan hilke, (geş ke) mirovan bide xeyalkirinê, û li ser mirovan tesîr bihêle.

Her wekî tê dîtinê, tarîfa edebîyatê ji du hêmanan pêk tê. Hêmana pêşî "armanca edebîyatê" ye, hêmana diduyan navgînên edebîyatê"ye.

Armanca edebîyatê ev e: Ilm û sen'etê hînkirin û perwerdekirina mirovan e, ku wan ji alîyê hîs, raman û xeyalkirinê ve digihîne kultureke bilind.

Navgînên edebîyatê jî vegotina devkî û vegotina nivîskî ne.

Berhemên vegotina devkî dikevin nav warê folklorê ku ji dervayê babeta me ye. Berhemên vegotina nivîskî, nivîsar in, nivîsarên edebî ne ku babeta me ya li serê rawestinê, ev e.

REWŞA EDEBIYATA KURMANCÎ LI EWRÛPAYÊ BI ÇI AWAYÎ YE?

Berî ku meriv bikare bersîva vê pirsê bide divê ku meriv bîstekê li ser rewşa welat raweste û bi bîr bîne, da bikare di wê nîsbetê de muqayese bike. Ji gotina "welat" ji vê derê mebest Kurdistana bakur ango ya kerîyê li Tirkîyê ye.

Her wekî ji alîyê we ve tê zanîn, ji 1925'an heta sala 1960'an bi kurmancî nivîsandin ne gengaz bû. Tehekuma dewletê li ser kurdî gelek xurt bû. Kovar û weşanên bi kurmancî li dervayê tixûbên Tirkîyê derdiketin -wekî Hawar, Ronahî, Roja Nû, dîwanên Cegerxwîn- keysa belavbûna di nav gelê kurd ê li Tirkîyê de nedidîtin.

Hetanî 1955'an kurmancî zimanê axaftina rojane yê gundî û nîvgundîyên bajaran dihate dîtinê û di warê edebîyata klasîk de jî yê dîwanên şêx, axa û melayên welatparêz bû ku ev kes ji ber sedemên çi sîyasî çi dînî li hember hikûmetê bûn, û ji hikûmatê derbe xwaribûn.

Piştî 1960-61'an ne gelek dûr û dirêj û bi umr be jî ji alîyê rewşenbîrên welatparêz ên kurd ve rojname û kovarên wekî DICLE-FIRAT, DENG, ROJA NEWE derketin ku di nav rûpelên wan de hin perçeyên bi kurdî hebûn. Mûsa 'Enter; Birîna Reş û Ferhenga Kurdî-Tirkî, Kemal Badilli; Kurtebira Gramera Kurdî ya zaravayê kurmancî bi vegotina tirkî weşandin.

> **Li gor terifên ilmî yên edebî nivîsara kurmancî -çi ya welat (ya piştî 1925) çi ya Ewrûpayê- gelo dikeve nav kîjan kategorîyê an gihîştîye kîjan pêplûkê? Bi dîtina min, bi awakî tevahî nivîsara kurmancî hê di kefteleftê de ye ku piyê xwe bavêje ser pêplûka pêşî ya dereca nivîsara rast.**

Di dema cumhûrîyeta Tirkîyê de nivîsara kurmancî li Kurdistana bakur bi vî awayî dest pê kir.

Ji destpêka 1975'an û heta derbeya leşkerî ya 12 îlon 1980 nîvkurdî û nîvtirkî kovar û rojnameyên wekî Özgürlük Yolu, Rizgarî, Roja Welat, Devrimci Demokrat Gençlik, Dengê Kawa derketin û li gora gengazîyên xwe, hin rûpelên xwe ji kurdî (dimilî û kurmancî) re veqetandin. Di dawîya 1979'an de bi navê Tîrêj kovareke çandeyî û pîşeyî seranser bi kurdî, bi zaravayê dimilî û kurmancî derket, ku sê

www.arsivakurdi.org

jimareyên wê li welêt, ya çaran ji ber hatina cûntayê li dervayê welêt, li Swêdê hate weşandin.

Ji çêlîkirina tarîxçeya nivîsara kurdî ya dema cumhûrîyetê li Tirkîyê mebesta min nîşandayina du nuqtan e:

1. NIvîsara kurmancî ya li Kurdistana kerîyê li Tirkîyê dema zarotîya xwe hê temam nekirîye.

2. Nivîskar ji alîyê ehilbûyîna nivîskarîya ziman û kultura gelemper ve amator in. Ji alîyê dilsozîyê ve mîlîtan in. Armanca wan ev e, ku nîşanî gel û dijminê xwe bidin: "veye zimanê kurdî heye û pê tê nivîsandinê û zimanê kurdî ne devoka tirkî ya Rihayê" ye.

NIVÎSARA KURMANCÎ LI EWRÛPAYÊ

Meriv dikare jîyana nivîsara kurmancî ya li Ewrûpayê li du dewran par veke: Nivîsara kurmancî ya hetanî 1980 û nivîsara kurmancî ya piştî 1980 yî.

Çi ji alîyê zeman û çi ji alîyê madî ve mixabin fersenda min tune bû ku kronolojîya nivîsara kurmancî ya berî 1980 yî derxim. Lê ez dikarim bi kurtî vêya bêjim ku xusûsîyeta nivîsara kurmancî ya vê demê ev bû:

1. Nivîsar di çerçewa meselên îdeolojî û sîyasetê de bûn.

2. Nivîsarên ku bikevin nav kategorîya berhemên edebî, çi bigre tune bûn.

3. Bergeha nivîskaran ji alîyê ziman ve ji kesên li welat ferehtir bû.

4. Nivîskarên wê demê gava di muqabilî bêjeke erebî-farisî-tirkî hewcedarî bi bêjeke kurdî didîtin, bê lêgerîneke dûr û dirêj, hema ji cem xwe bêje an biwêjek îcad dikirin.

Piştî darbeya leşkerî ya 12 îlon 1980'yê bi hezaran kurdên sîyasî ji Tirkîyê revîn û xwe avêtin Ewrûpayê. Ev bûyer pir-hindik di rewşa kurdên Ewrûpayê yên kevin de guherînek çêkir.

Di vê demê de kovar û rojnameyên seranser bi kurdî û weşanên sirf çandeyî dest bi jîyana weşanê kirin. Bi van bûyeran bergeha nivîsara kurmancî fireh bû. wergerandin, lêkolînîn edebî, lêkolînên zimanzanî, çîrokên hunerî ji bo nivîsandin û nivîskarîyê bûn warên cihê cihê. Yên ku gava 10-15 sal berê çav bi kurtenameke kurmancî biketana ji kêfa dê lal bibûna, îro çîrokên dirêj ên 150-200 rûpelî naecibînin. û rexna lê digirin.

Helbet ev nankorî an dexesî nîne. Ev rasterast di nivîsara kurmancî de 'elamatê pêşveçûnê ye. Ev pêşveçûn herçend ne bi kîlometreyan an bi metreyan be, tenê bi dirêjahîya bejna santîman be jî, divê em vê peşveçûn û pêşvegihîştinê bibînin, kêfa xwe jê re bînin, lê belê pê razî nebin. Ji bona peşveçûna bi kîlometreyan zorê bidin xwe.

EDEBIYAT Û SEWIYA NIVÎSARÊ

Hevalino ! Ku bala we lê be, ez çêlî pêşveçûna nivîsara kurmancî dikim, çêlî edebîyata kurmancî nakim.

Ji bona edebîyata nivîskî, nivîsar bingeh e; lêbelê ne ku nivîsar edebîyat e, an edebîyat nivîsar e. Nivîsara ku ji bo edebîyatê bingeh e, nivîsara edebî ye. Sê pêplûkên (pêpeling) nivîsarê hene ku ya dawî û bilind ya edebî ye.

1. Pêplûka pêşîn **nivîsara rast:** Ev nivîsar e, ku li gora awayên rêzika gramerê hatîye nivîsandin, hevokên wê rûniştî ne. Nivîsar ji alîyê naverok û rastîya ilmî ve ne meqûl be jî, ji alîyê pir û pergalên gramerî ve rast e.

2. Pêplûka diduyan **nivîsara baş:** Berî her tiştî nivîsar ji alîyê teşeyê "nivîsara rast" ve, rast e. Ji alîyê naverokê ve mukemel e. Nivîskar berî ku dest bi nivîsandina nivîsara xwe bike, li babeta xwe çak fikirîye, bernama nivîsara xwe bi awakî tekûz danîye. Di nivîsarê de dubarekirin tune ne. Bêje bi baldarî hatine hilbijartin ku tam daxwazîya nivîskar tînin ziman, dudilî û guman nakin maneyê.

3. Pêplûka sisîyan **nivîsara bedew:** Nivîsara edebî ye ku rîya wê ji her dû pêplûkên pêşîn derbas dibe û bi jîrîtîya arizî ya nivîskar, tê pê.

Pirtûkeke kurmancî ya 1000 nusxe çapbûyî, di çar salan de jî mixabin bi temamî nayê firotin, li ser hev girêdayî di embaran de dimîne, dirize diçe.Ev rewş ji bo nivîskarekî ji alîyê aborî de malkambaxî ye. Ji alîyê psîkolojîk de jî sedemê şkestina hêvî û besta wî ya hunerê xwe pêşvebirinê ye.

Bi nîsbet van terifên ilmî yên edebî nivîsara kurmancî -çi ya welat (ya piştî 1925) çi ya Ewrûpayê- gelo dikeve nav kîjan kategorîyê an gihîştîye kîjan pêplûkê? Bi dîtina min, bi awakî tevahî nivîsara kurmancî hê di kefteleftê de ye ku piyê xwe bavêje ser pêplûka pêşî ya dereca "nivîsara rast".

Lewra kêm nivîsareke kurmancî heye ku li gora awayên rêzika gramerê hatibe nivîsandin û hevokên nivîsarê li cihên xwe rûniştibin, yanî bi îstiqrar bin. Sedem vê yekê jî ev in:

1. Tu nivîskarekî kurmanc bi xwendina bingehîn a teorîya gramera kurmancî perwerde nebûye.

2. Ku nivîskarê kurmanc ji ba xwe an vê paşîyê meraq kiribe, gramera kurmancî xwendibe; devoka wî ya navçeyî bi dirêjîya bi hindî bîst salan ew çend lê tesîr kirîye ku di dema çi peyivîn û çi nivîsandinê de hînbûna xwe ya gramerê ya vê paşîyê çi bigre ji binî ji bîr radike.

3. Gava ev tişt bi nivîskarên dîtir re jî bi vî awayî bin, di nivîsandin û peyivînê de ji hevûdu hînbûn, îstifade kirin an bi awakî erînî li hevdû tesîrkirin jî bêguman ne gengaz e.

Wê gavê û di vê rewşê de di destê nivîskar de çi dimîne? Bi tenê tiştek dimîne. gramera dayê, devoka taxê kû çend gotinên egzotîk ji zaravakî dîtir ku zimanzanîya wî bide xuyankirinê.

NIVÎSKARÊN KURMANC DIKARIN ÇI BIKIN?

Li hember vê rewşê, yanî vê sewîya nizim a nivîsara kurmancî, ji bona bilindkirina sewîyê, meriv dikare çi bike? Meriv, yanî:

- Nivîskar dikare çi bike?
- Xwendevan dikare çi bike?
- Rexnegir dikare çi bike?
- Û civaka kurd a li Ewrûpayê dikare çi bike?

www.arsivakurdi.org

PROBLEMÊN NIVÎSARÊN KURMANC

Problema wext

Ji bilî yek-du kesan, yên mayî, yên bi nivîskarîya kurmancî bilî dibin ji bo jîyana xwe ya aborî, rojê çi bigre heşt saetan karekî wisa dikin ku dûr-nêzîk têkilîya karên wan bi nivîskarîya kurmancî tune ye. Merivê ku rojê heşt saet karekî cuda bike, bêguman hem ji alîyê bedenî û hem jî ji alîyê zihnî ve diweste. Di pey kar de heta westa wî here, hişê wî ji bo fikirandina entelektuelî were serê wi, bêguman wê wextê razanê bê, ku divê razê, da sibetirê bikare dîsa here ser kar. Kesekî di vê rewşê de wê kengî pê re bigihîje bifikire, babeta xam a çîrok an romana xwe pêş ve bibe, cihên ku ne bi dilê wî be, biguhêre.

Bi vê rewşê nivîskarê kurmanc nikare xwe ji amatorbûyinê bifilitîne.

Problema ragihandinê

Wek nivîskar, meriv ji bo çi dinivîsîne... Meriv dinivîsîne ji bo mesaja meriv bigihîje wê derûdora ku meriv dixwaze dengê xwe, daxwaza xwe bighîne wan, ango ku ev jî civak e an jî beşek ji civakê ye. Ev ragihandin bi rîya belav bûyina pirtûkên nivîskar pêk tên. Belavkirin an weşandina pirtûkekê deng kirin e, bang kirin e. Bangkirina ji bo bersiva banga xwe stendin e, bihîstina olandayina dengê xwe ye.

Pirtûkeke kurmancî ji kategorîya edebîyatê li vê derê li Swêdê maksîmum hezar nusxe çap dibin. Li gora tesbitan, tê gotinê ku li tevahîya Swêdê 10.000 li tevahîya Ewrûpayê 400.000 kurd hene. Ku em her maleke kurd ji pênc kesan bihijmêrin, li swêdê 2000 û li tevahîya Ewrûpayê 80.000 malên kurd dikin. Bişaftina vê pirsê, an di vê babetê de çaredîtin dikeve ser milê xwendevanan, yanî civakê.

Babet û hawirdora tebiî

Nivîskarê kurmanc ê ku herî nû hatibe Ewrûpayê, bi hindî pênc-şeş sal e ku hatîye . Li Ewrûpayê îmkanên xwe yên ji alîyê ziman ve gihandine û bi serbestî nivîsandinê ji yên li welêt helbet bêtir in. Lê ji bo nivîskar alîyekî neyînî yê herî xerab heye ku ev jî dûrketina ji hawirdora xwe ya tebiî ye. Hawîrdora tebiî, kanîya jîyana hîs, raman û babetên nivîsandinê ya nivîskar e.

Her çend li Ewrûpayê civakeke kurd hebe jî ev civak bi hîs, raman rabûn û rûniştin û bi tevgera xwe ya li hember bûyeran ne ew civaka make ya welat e. Bûyerên rojane yên di nav vê civakê de jî ne bûyerên li welêt in. Nivîskarê kurd wek tiştekî deynê stuyê xwe an ji bêrîya kûr a welat, dixwaze babeta çîrok, roman an şi'ra xwe wek ku li welat derbasbûyî be binivîsîne. Li gora xwe, lêbelê di wî dema ku ew bixwe li welat bûye, wisa dinivisîne. Ji vê nivîsandinê tiştek derdikeve holê ku dûr-nêzîk têkilîya wê bi realîteyê re hîç nîne. Nîvîsar an berhema ew çend li serê hatîye xebitîn, ji jîyana rojê dûr û seroqûnkî dimîne.

Civaka kurd a li Ewrûpayê

Îro li tevahîya Ewrûpayê civakeke kurd heye ku nufûsa wê digihîje derûdora nîv milyonî. Ev nîvmilyon kurd çi wek ferd bi serê xwe, çi wek malbat, di fikirandinê, di tevgerê, di hînbûyînên xwarin û vexwarinê, di awayê peyivînê, di têkilîyên di navbera mirovan, dê û bav û zarok, mezin û piçûkan de ji awayê li welat bi awayekî dîtir diguhirîn. Ev pêvajoya guhirînê her roj bi leztir dibe. Ev bûyin di nîsbeta civaka kurd a welat de deformasyon e, tefessux e. Lê ku em hilhatina civakeke kurd li Ewrûpayê qebûl bikin, wê gavê em dikarin ji vê guherînê re bêjin ku formasyon e. Yanî civaka kurd a ferdên wê ji ber sedemên sîyasî û aborî ji bo demeke demdemî hatibûn Ewrûpayê, di nav jîyana rojane de û bi tesîra jîyana civakî û hukmê qanûnên welatên lê mayî, dikeve teşekî nû.

Ev civaka kurd a li Ewrûpayê, wek civakeke muweqet xuyan nake. Belkî hin kes ji ber bêqabilîya entegrasyonê rojekê bizivirin, û hin jê jî piştî teqawidîyê vegerin welêt. Lê ji niha ve wisa xuyan dike ku bi temamî vegera vê civakê ji gengazbûnê piçek dûr e.

Ev nîv milyon kurd, ku ji niha ve tedbîr neyên girtin; heta deh, panzdeh salan wê şexsîyeta xwe ya kurdî parastinê bihêlin. Ji niha de keç û xortên kurd ku li van deran xwendine, di nav malê de bi hevûdu re bi kurdî napeyivin, bi zimanê wî welatî dipeyivin. Tenê di dema bersîv dayina dê û bavên xwe, an

Ji niha de keç û xortên kurd ku li van deran xwendine, di nav malê de bi hevûdu re bi kurdî napeyivin, bi zimanê wî welatî dipeyivin. Tenê di dema bersîv dayina dê û bavên xwe, an yên di salên wan de bi kurdîya swêdî an bi kurdîya fransizî dipeyivin...

yên di salên wan de bi kurdîya swêdî an bi kurdîya fransizî dipeyivin; yanî zimanê xwendinê yê wî welatî li gora zanîn û karîna xwe werdigerînin kurdî û wisa bersîv didin.

Ez vê bûyerê, li pêş nifşên dahatû an dahatûya kurd a Ewrûpayê wek gelş, wek problem dibînim. Ku nivîskar, pedagog, mamoste û rewşenbîrên kurd di vê tesbitê de bi min re hemfikir bin, dive ku li hember vê talûkê, li hember talûkeya zimanê xwe yê bavûkalan winda kirinê, li hember talûka winda bûyina şexsîyeta kurdî ya nifşa dahatû, li çareyan bifikirin û bigerin.

Çareyek ji çareyên ku bi nivîskarên kurd biqede ev e:

Avakirina edebîyata kurdî ya ji bo civaka kurd a li Ewrûpayê.

Mebesta vê edebîyatê divê ev be:

1. Parastin û danasîna erf-edet û kultura kurdî, û dayina şiûra têkoşîna rizgarixwazîya gelê kurd.

2. Bi uslûbeke sivik a herikandî, vegotineke zengîn, zimanê kurdî bi nifşên nû, şîrîn kirin.

3. Ji alîyê rûhî, peywendîyên di navbera civaka kurd a Ewrûpayê û welatê wan î bavûkalan xurt kirin.

Ku ji niha ve ev tedbîr bên fikirandinê û bêne bicihanîn, pêncî sal şûn de ewê nevîyên me yên li van deveran bi cih bûyî, xwe wek sêwîyên bê esil û fesil nebînin. Ewê şaxên li ser rehên gelê kurd bibînin û pê iftixar bikin. ●

www.arsivakurdi.org

Musabaqa Folklorê ya 1989'an

* **Di 23.12.1989'an de bi serpereştîya Federasyona Komelên Kurdistanê li Swêdê, musabaqa folklorê ya 1989'an wê li dar bikeve.**
* **Îsal jî komên ku dixwazin beşdarî musabaqê bibin, divê bi kêmanî heya 01.12.1989'an navên xwe li Federasyonê bidin nivîsandin. Her komeke folklorê ku dixwaze tevî musabaqê bibe, divê van malûmatên li jêr di muracaeta xwe de binivîse.**

1-Navê komê,
2-Hejmara endamên komê (çend law û çend keç)
3-Kom, dîlanên kîjan deverê dilîze
4-Navên dîlanên ku kom pêşkêş dike
5-Navê berpirsê/berpirsa komê, adres û reqemê telefona wî/wê

Musabaqa îsal jî bi xelat e:
Xelata yekemîn: 5.000 Kronên swêdî
Xelata duwemîn: 3.000 Kronên swêdî
Xelata siyemîn: 1.000 Kronên swêdî

Dem: 23.12.1989, seet:15.00 **Cih:Solna Hallen (T- Solna Centrum)**

* * * Musabaqa Sporê * * *

Ji bo zarok û ciwanên kurd li Swêdê

* **Hemû zarok û ciwanên kurd dikarin di vê musabaqê de beşdar bibin. Ewên ku dixwazin beşdarî musabaqê bibin, divê muracaata xwe hata roja 15.11.1989'an bişînin Federasyonê. Divê di muraca'etê de bête dîyarkirin ku hûn ê beşdarî kîjan beşê musabaqa sporê bibin.**

Beşên musabaqê:
- *Basket (Basket)*
- *Voleybol (Volleboll)*
- *Fotbola hundir (Inne fotboll)*
- *Ping-pong (Pingis)*
- *Handbol*
- *Friidrot (Bazdan, Sêgavî, Bazdana bi asteng)*

Dem: 03.12.1989, Yekşemb - Saet: 10.00 **Cih: Solna Hallen (T-Solna Centrum)**

www.arsivakurdi.org

Pêşdeçûna Kurdzanîyê Li Ewrûpayê

ROHAT

Ev dused sal e, rohilatzan, zane, pispor, gerok û kurdzanên ewrûpî bi ziman, edebîyat, dîrok û etnografîya kurdan ve mijûl bûne, bi sedan berhem û efrandinên gelek kêrhatî nivîsîne. Bi taybetî bersîva pirsa **"Kurdî Kî ne?"** ew gelek mijûl kirine. Piranîya wan çûne Kurdistanê, bi mehan, bi salan li Kurdistanê mane. Di nav van dused salên buhurî de, Ewrûpa bûye navçeke kurdzanîyê, yeke here kevin.

Berê li Ewrûpayê hejmara kurdan pir kêm bû, ew çend kes bûn. Piştî gelek salan hejmara kurdên li Ewrûpê her çû zêde bû, bi vê prosesê ve girêdayî, kurdan bi xwe jî destpêkirin bî hebûna xwe ve mijûl bûn. Di nav kurdan de jî kurdzan derketin, pêwendîyên wan û zaneyên bîyanî hêdî hêdî xurt bûn.

Ji bo fêrbûna serpêhatîya pêşketina kurdzanîyê, giringîya van rojên bihurî gelek mezin e. Pêştaçûyîn bixwe, ji bend û pêwendîyên di navbera **duh-îro sibê** de pêk tê.

Piştî şerê Îran-Îraqê di sala 1980' de û hatina cuntaya leşkerî i Tirkîyê di sala 1980'an de hejmara kurdên li Ewrûpayê ji nişkê va zêdetir bûn. Ji ber van dijwarîyên li welêt, bi hezaran neçar bûn, hatin derketine van welatên Ewrûpayê. Di nav van kurdên ku ji welat dûrketî de, komeke mezin, a multecîyên polîtîk pêk hat. Jîyîna van kurdan êdî deh salîya xwe tijî dike. Berî van salan li Ewrûpê, ji ber sedemên aborî bi hezaran kurd, bi taybetî ji Kurdistana Tirkîyê, hê di salên 1960'an de hatibûn li welatên Ewrupê. Ji alîyê din, ji bo xwendina bilind, hejmara xwendekarên kurd jî, di nav van salan de zêdetir dibûn. Di rojên îroyîn de, li her welatekî Ewrupê de, **"Komên Kurdan"**, **"Cimaetên Kurd"** an jî **"Taxên Kurdan"** peyda bûne. Kurd, ji ber vê zêdebûna xwe, îro li Ewrûpayê, wek yûnanîyan, yugoslavan û tirkan **"Kêmanîyên Mezin"** tên hesibandin. Hejmara kurdên li Ewrûpayê dijîn, îro ji 500.000 kesî derbas bûye. Bi gotineke din ve, hejmara wan ji nîv mîlyonî zêdetir e. Di nav vê hejmarê de, cihê pêşîn bi 350.000 kesî ve Elmanya Rojava digre. Tenê li bajarê Berlîna Rojava îro nêzkaya 30.000 kurd dijîn. Di nav vê hejmarê de, ji hemû parçeyên Kurdistanê kurd hene. Di van salan de, bi taybetî, ji ber zordestîyên olî (dînî), li Elmanya Federal hejmara kurdên êzîdî jî, ji nişkêva zêde bûn. Ji der Elmanya Rojava, li Frensê, Îngiltere, Holland, Danîmark û li Swêdê nêzî sed hezar kurdan dijîn. Di nav kurdên li Ewrûpayê de, nivşeke qet Kurdistan nedîtîye, nifşeke nûh jî, li Ewrupê mezin dibe. Di nav çandeke (kultur) **pir-netewî** de dimînin.

Ew kurdên, ji ber zordestî û êrîşên netewî, aborî, çandî, civakî û polîtîk, xwe davêjine ber bextê welatên ewrûpî, tenê li van welatan nefes û bîneke distînin, problem û serêşiyên wan xelas nabin, du car zêde dibin. Di vê rewşa tevlihev û dijwar de, bêguman riya xelasîyê bi zanîna van probleman re derbaz dibe. Bi femdarî nasîn û zanîna van probleman, hingavtin û jêdurketina probleman hêsantir dike.

Kurdzanî, îro wek zanistîyekê (u'lm) li Ewrûpayê û li welatên mayîn, bi alîkarîya sedan kurdzan, rohilatzan û lêkolînvanan pêşda diçê

Kurdzanî, wek zanistîyek (u'lm) îro li Ewrûpayê û welatên mayîn de bi alîkarîya sedan kurdzan, rohilatzan û lêkolînvanan pêşda diçê (*).

Di vê çarçevê de, kar û berpirsîyarîya mezin dikeve ser milên zane, pispor û kurdzanan. Di warê kurdzanîyê de, lêkolîn û lêgerînên zanistî, pêwîstî û hewcedarîya wan her roj zêde dibin. Kurdzanî, warekî xebatên zanistî ye. Li ser koka kurdan, çanda wan, ziman, edebîyat, dîrok, etnografya kurdan û gelek warên mayîn de, bi destê kurdzanên ewrûpî heta niha bi sedan xebat hatine çêkirin. "Kurd kî ne?", bersîva vê pirsê, bi çavekî zanistî, cara pêşîn ji alîyê pispor, zane û kurdzanên ewrûpî ve hatîye dayîn. Dîroka van kar û xebata kurdzanên ewrûpî, 200 salîya xwe tijî kir. Li ser 200 salîya serborîya kurdzanîyê di sala 1978'an de li bajarê Kolnê, bi zimanê tirkî, bi navê **"Kurdoloji Biliminin 200 Yillik Geçmişi (1787-1987)** hat weşandin. Lê pêwist e, ez li vira dîyar bikim wekî, bi taybetî zaneyên elman û ûris, di warê pêşketina kurdzanîyê de, lêkolînên bêhempa û bêpîvan pêk anîn. Ewrûpe di destpêka sedsalîya nozdeh de, hêdî hêdî bû navçeke kurdzanîyê, navçeke bi nav û deng. Li Italyê, M. Garzonî, ji ber xebata xwe ya li ser zimanê kurdî, li Ewrûpayê, wek **"Bavê Kurdzanîyê"** hate binavkirin. Di nava van dused salan de, gelek problemên kurdzanîyê zelal bûn, qelek babetên ji bo kurdan tarî bûn, derketin ronahîyê. Li Elmanya Federal, karên ku, kurdzanên elman pêk anîbûn, di nav salên Şerê Cîhanê Yê duwemîn de sekinîn, mercên şer navbirek da van xebatan. Lê piştî vî şerî, kurdzanî li Sovyet bi lez pêş ket. Li Lenîngrad û Erîvanê zanîngehên kurdzanîyê hatin vekirin. Eva, cara yekemîn bû di diroka kurdzanîyê de diqewimî. Piştî vekirina van zanîngehan, li bajarên Moskov, Tiblîsê, Bakûyê komên kurdzanîyê saz bûn. Hejmara kurdzanên Sovyet her çû zêde bûn. Bi zimanên rûsî, ermenî, azerî, gurcî û kurdî bi sedan lêkolînên zanistî li ser kurdan hatin amadekirin. Pêşketina kurdzanîyê li Sovyet, tesîreke gelek baş li ser xebatên kurdzanîyê li welatên mayîn hîşt, vê yekê bi taybetî li Iraqê xwe baş nîşan da. Pêwendîyên di navbera kurdzanen Sovyet û Iraqê her çûn xurt bûn.

Piştî Şerê cîhanê yê duwemîn, di sala 1945'an de navça kurdzanîyê li Ewrûpa Rojava bû Frense. Di nav kurdzanên Frensê de, Roger Lescot, Thomas Bois, Joyce Blau karine gelek hêja û kêrhatî di warê kurdzanîyê de pêk anîn. Hevkarên wan bixwe kurd bûn; wek Kamûran Bedirxan, Ismet Şerif Vanlî, Ebdulrehman Qasimlo jî, alîkarî û piştgirtîyeke mezin nîşan dan, wekî

www.arsivakurd.org

ev xebata li Frensê destpêkirî pêşta herin.

Hatina bi hezaran kurdan bo Ewrûpayê, ji bo kurdzanên bîyanî du îmkanên nûh peyda kirin: **a)** Yek ji vana, hevdudîtina kurdzanên biyanî û yên kurd hêsantir bû. Di navbera wan de, pêwendî û têkilîyên nêzîk hatin pêk anîn, danûstandinên di navbera wan de xurt bûn. Hatanî niha, kurdzanên bîyanî, alîkarîke mezin nikaribûn ji hevalkarên xwe yên kurd bigirtana. **b)** Îmkana din jî, piştî hatina kurdan bo Ewrûpayê, kurdzanên bîyanî bi hêsantir xwe gîhandin kurdan, nasîya xwe dane wan, hin imkanên pratîk peyda bûn, ji bo wana îmkanên lêkolînên dîrek amade bûn. Bi kurtî malzemeyên li ser kar dikirin, hatin ber derîyê wan. Tiştekî pozîtîf jî, ev kurdên hatine Ewrûpayê,çar parçen Kurdistanê temsil dikin, cudabûnên aborî, çandî û civakî bi xwe re tevayî anîn. Ew hatin-çûyîn, ango trafîka nifusa kurd, di nav van salên dawîn de, çawa me destpêka gotara xwe de got, gelek bi lez û bez bûye. Di sedsalîya me de, teknîk û hacetên informasyonê gîhiştine rasteke teqînê. Van guhartinan, berpirsîyarî û erkên nûh, dana pêşîya kurdzanan, pir kurd jî, diçin kontînentên din. Ji alîyê din, di navbera kurdên ku li Yekitîya Sovyet dimînin û kurdên li Ewrupê, di van salên dawîn de pêwendîyên baş amade dibin. Di sala 1988'an de, ev cara yekemîne sê kurdzanên Sovyet yên alîm û navdar hatin derketin Ewrûpayê, nasîya xwe dane kurdên li Ewrûpayê. Ji vana dîrokzan Marsel Arsenovîç Hasretyan hate Frensê, dîrokzan Şekroyê Xudo û pisporê folklora kurd Ordixanê Celîl hatin Swêdê. Van kurdzanan, rewşa kurdên li Ewrûpayê bi çavên xwe dîtin, li ser wan agahdar bûn.

Bi rastî, tu netewek bi mîlyonan wek kurdan ewqas di nav gelek welatan de parça û belav nebûye. Ev yeka jî, di warê kurdzanîyê de hejmara lêkolîn û xebatên li ser kurdan zêdetir dike, berpirsîyarî û erkên nûh datîne li pêşîya kurdzanan. Ev belavbûna kurdan li ser topa cîhanê, rewşa wan ya aborî, sîyasî, civakî û çandî de sê faktorên giring pêk anîne. Ji alîyê kurdzanan de, ev sê faktor, li ser sînorên pirsên metodên cuda jî, tesîreke mezin dihêlin. Ev belavbûna kurdan, bala kurdzanan li ser van her sê faktoran dihêle: **cudabûn, wekhevbûn, rûberîhevkirin.** Li ser kurdan xebatên, konkret û berbiçav bin. Zatanga xwe de, perspektîfên nûh bistînin, konkret û berbiçav bin. Zane û pisporên li ser kurdan kar dikin, pêwîst e teniktîyên navbera rewşa kurd di nav de nin, baş bibînin, rewşa wî welatê kurd lê dimînin, bi kurayê binasin. Ev belavbûna kurdan, çawa me li jêr jî, bi kurtî analîz kirîye, promblema xebatên kurdzanîyê hin jî zelaltir xuya dike:

* *Kurdên ku li çar beşên Kurdistanê dijîn.*
* *Kurdên ku, li welatên Kurdistan bindest kirine dijîn, wek kurdên li Tirkîyê, Îranê, Îraqê, Surîyê*
* *Kurdên ku, li welatên bîyanî dijîn:*
- *Kurdên li Ewrûpa Rojava dijîn, wek Elmanya, Frense, Swêd...*
- *Kurdên Lubnan*
- *Kurdên ku, li kontînentên din dijîn, Awustiralya, Emerîka û Efrîqa*
- *Kurdên ku, li Yekitîya Sovyet dijîn, wek Ermenîstan, Gurcistan Azerbeycan, Qazaxîstan*

Li ser kurd û Kurdistanê li Ewrûpê pêwîst e, bi navê "Navça Kurdistanê Ya Dokumentasyonê" bê sazkirin û ev navçe di çarçeva pirtûkxanekê de nemîne. Di warê amadekirina navçeke wusan de beşdarbûna kesên zane û teknîkên nûjen, wê rûmeta vê navçê zêdetir bike.

Çawa tê dîtin, belavbûna kurdan li ser erdekî gelek fireh pêk hatîye. Ev yeka, kemala cudabûna rewşa kurdan ya aborî, civakî, polîtîk û çandî baş nîşanî me dide.

Di nava van salên dawîn de, bi destê kurdan ji bo pêştabirina xebatên kurdzanîyê çend gav hatin avîtin. Sînorên karên kurdzanîyê û karên çandî hatin nêzîkî hev kirin. Kurdzanî, wek karên akedemîsyona, di zanîngehekê de, bi metodên zanistî ve ajotina lêkolînên li ser kurdan, nehate femkirinê. Di dawîyê de armancên sazgehên hatin sazkirin, ji armancên zanîngehekê ve tevlihev bûn. Ji alîyê din de yekitîya navbera, kurdzanên biyanî û kurd di bin çatîkê de pêk nehat. Di sala 1983'an de, bi pêşengîya çend ronakbîr, nivîskar û kurdzan de, li Parîsê Enstîtuya Kurdî hat vekirin. Enstîtuyê dest bi weşanên perîyodîk kir, bi navê **Hêvî û Studîa Kurdîca** du organ derxistin. Di nav rûpelên van weşanan de çend lêkolînên hêja hatin weşandin. Ji alîyê din, Enstîtuyê li ser kurdan bingehên amadekirina pirtukxanekê avêt. Ji kurdzanîyê zêdetir, karin Enstîtuya Kurdî di warê çanda kurdî de hatin meşandin. Piştî sazbûna Enstîtuya Kurdî li Parîsê, li bajarê Bonê li Elmanya Federal ji bo vekirina Akademîke Kurdî hin xebat hatin kirin. Li bajarê Duseldorfê akademîyên kurdî hatin sazkirin. Yek ji vana Akademîya Kurd (**Kurdische Akademie**), yek jî bi navê Akademîya Kurdî Ya Zanistî û Huner (**Kurdischen Akademie Für Wissenschaft und Kunst**) herdu akademiyan jî, heta niha tu xebateke berbiçav , di warê kurdzanîyê de pêk neanîn. Di vê rewşa îroyîn de li Ewrûpayê, zanîngeheke ji kurdzanan pêkhatî, wek hewcedarîke mezin tê dîtinê.

Li ser kurdan û Kurdistanê li Ewrûpê pêwîst e, bi navê **"Navça Kurdistanê Ya Dokumentasyonê"** bê sazkirin û ev navçe di çarçeva pirtûkxanekê de nemîne. Di warê amadekirina navçeke wusan de, beşdarbûna kesên zane û teknîkên nûjen, wê rûmeta vê navçê zêdetir bike. Ev navçe, dikare di nav sinorên zanîngeheke ewrupî, zanîngeheke rohilatzanîyê de jî cîh bigre.

Kar û xebat, lêkolîn û lêgerînên li ser kurdan di rewşa îroyîn de çawa em dibînin, bi gelek zimanên cuda-cuda ve tên çêkirin. Ji bo ev kar kêrî gelek mirovan bên, ji alîyê wan de bên xwendin û zanîn, pêwîst e, bi kêmanî ji van karana yên bingehîn bi çend zimanên din bên çapkirin. Kar û xebatên di warê kurdzanîyê de îro tên kirin, carana di çarçeveke teng de dimînin, zane û xwendekarên ku wî zimanî nizanin, ev xebatana zêde kêrî wan nayên. Pêwîst e ev dijwarî ji ortê bên rakirin. Xeba-

www.arsivakurd.org

tên kurdzanîyê yên ku îro çêdibin bi çend zimanên biyanî û kurdî tên weşandin, em dikarin van zimanan li ser çar kategorîya beş bikin:

a) Ingîlîzî. Frensî, Elmanî

b) Rusî, Ermenî, Gurcî, Azerî.

c) Erebî, Farisî, Tirkî

d) Kurdî (wek zaravên kurmancî, soranî...)

Wek nimûne, di van salên dawîn de, li Ewrûpayê di nav rûpelên gelek rojname û kovarên kurdî de bi zaravê dimilkî gelek tekstên hêja yên folklorîk tên weşandin, bi naveroka xwe ve zor dewlemend in, bi taybetî ji bo ronîkirina hin pirsên dîroka Kurdistanê, wek çavkanîyên kêrhatî dikarin bên hesibandin. Lê hêjabûna van tekstan ji alîyê zane û xwendevanan de zêde nayên zanîn. Bi bawerîya min, ev tekstana pêwîstin bêne wergerandinê.

Îro li her welatekî Ewrûpayê tunebûna ferhengên bi du ziman (kurdî û zimanên bîyanî, wek mîsal ferhengên Kurdî-Swêdî, Swêdî-Kurdî), dijwarîyên mezin di karên rojane de pêk tînin. Bi metodên zanistî ve amadekirina van ferhengan îro wek hewcedarîke mezin tê dîtinê. Kurdzanên bîyanî û kurd di vî warî de, pêwîst e ferhengên cuda-cuda amade bikin, ev efrandinan pêwîst in bêxeletî û bêkêmasî bên çapkirin.

Di warê materîyalên li ser kurdan de, kêmasîke giring jî, tunebûna **ansîklopedîke piçûk** an jî tunebûna **pirtûkeke li ber destan e.** Çavkanîke li ser kurdan ku, zanînên ansîklopedîk di nav xwe de berev dike, ne tenê ji bo bîyanîyan, wusan jî ji bo kurdan bixwe hewcedarîke bingehîn e. Wek mîsal, xwendevanekê ku bixwaze li ser bajarê Mahabadê an jî li ser jîyîna Mustafa Barzanî zanînên ansîklopedîk dest bixe, nikare çavkanîke baş bibîne. Çavkanîke awa kêrhatî pêwîst e, ji alîyê **komîsyoneke zanistî** de bê amadekirin, bi serê xwe karê kesekî nîn be.

Di rewşa îroyîn de, gelek problemên kurdên ku li Ewrûpê dimînin, hewcedarî lêkolînên zanistî ne. Rewşa karkerên kurd, xwendekarên kurd, zarok û jinên kurd, multeciyên polîtîk, ji gelek alîyan ve pêwist in bêne lêkolandinê. Di vî warî de xebatê sosyolojîk nayên çêkirin, li van welatên Ewrûpê pir çand (kultur) li bal hev dijîn, tesîrên wan li

Ji ber kar û xebatên xwe yên hêja û zanistî, ev kurdzan tu wext ji alîyê me de bi xelatek, nîşanek û bi hurmetnamekê ve nehatine pîrozkirin. Ne tenê bona kurdzanan, ev yeka, ji bo nivîskar, hunermend û ronakbîrên mayîn jî derbas dibe. Bi taybetî nifşa nûgîhiştî hewcadarî teşwiq, cesaret û alîkarîke maddî û manewî ye.

ser hev çi ne? Pêwîst e, bersîvên van pirsan bên dayîn. Wek mîsal, îstatîstîkên rast û baş li ser kurdên ku îro li welatên bîyanî dijîn, tune ne, li ser vê nifûsa kurd analîzkirina faktorên mayîn nehatine lêkolandin. Di warê karên rêxistinî, çandî û sosyal de, rewşa kurdên ku li Ewrûpayê dimînin, pêwîst e, bi çavekî zanistî bê lêkolandin. bi taybetî, tesîrên ziman li ser hînbûna zimanê kurdî, ji bo zarokên kurd çi ye ? Ev pirsana jî lazim e bên lênêhirandinê.

Wek van mîsalan bi sedan problem bê lêkolan mane. Îro li Ewrûpayê bersîva pirsa **"Kurd çi dixwazin"** tenê **"Kurd bindest in, dixwazin azad bibin"** nine. Bersîva "Kurd çi dixwazin" bi taybetî, bersiva pirsa **"Kurd Kî ne"** ve girêdayîye. Ev yek jî, giringîya karên kurdzanîyê nîşanî me dide.

Li Ewrûpayê, li Kurdistanê û li welatên Kurdistan bindest kirine, îro bi sedan kurdzanên hêja û bijarte hene. Ew, serbilindî û rûmeta gelê kurd in. Gelê kurd jî, pêwîst e li wana xwedî derkeve, wan biparêze. Di vî warî de, heta niha gelek kêmasî pêşta hatine. Ji ber kar û xebatên xwe yên hêja û zanistî, ev kurdzan tu wext ji alîyê me de bi **xelatek, nîşanek** û bi hurmetnamekê ve nehatine pîrozkirin. Ne tenê bona kurdzanan, ev yeka, ji bo nivîskar, hunermend û ronakbîrên mayîn jî derbas dibe. Bi taybetî nifşa nûgîhiştî hewcadarî teşvik, cesaret û alîkarîke maddî û manewî ye. Em wek netewek qedrê van kesan negrin, kî bigre. **Kî, çawa, çi wextî, ji ber çi, bi çi ve, bi navê çê/kê** ev xelat û nîşanên bên dayîn, pêwîst e, formulasyona vê yekê baş bê amadekirin. Di van salên dawîn de, li ser xebatên kurdzanan, li ser jîyîna wan, gelek lêkolînên baş di kovar û rojnameyên kurdî de hatin çapkirin, bi wan re hevpeyvînên girîng hatin çêkirin, bi bawerîya min ev yek destpêk û gaveke gelek baş û kêrhatî ye.

Ji bo problem û serêşîyên kurdên li Ewrûpayê û li Kurdistanê, ji bo safîkirina problemên kurdzanîyê bixwe, pêwîst e, di nav demekê de li Ewrûpayê mercên **konferanseke navnetewî ya kurdzanîyê** bêt amadekirin. Roja pêkanîna konferanseke wusan, ji zû de hatîye bihurîye û dereng ji ketîye. Di sala 1987'an de li Elmanya Federal konferanseke wusan hate rojevê, lê bi ser neket. Di konferanseke kurdzanîyê de hevdudîtina bi sedan kurdzan û rohilatzanan, wê alîkarîke mezin bide pêşketina kurdzanîyê, ji alîyê din de, konferanseke wusan wê ji gelek problemên kurdan re jî bibe derman. Ji ber ku, ji zanînê baştir tiştek tune ye, zanîn pencere û derîyên nûh li pêşîya mirovan û netewan vedike.

(*) M.S. Lazarev, Şekroyê Xudo, Celîlê Celîl, E.Î.Vasilieva, M.A.Hasretyan Hecîyê Cindî, Zera Usif, Kerîm Eyubî, Çerkez Bakaev, Î.A.Sîmîrnova, J.S.Musaelyan **(Yekitîya Sovyet)**, Kemal Fuat, Cemal Nebez, D.N.Mackenzîe, Franz Erhat, Günter Deschner **(Elmanya Rojava)**, Joyce Blau, Helkewt Hakîm, G.Chaliand, Abdullah Merdux **(Frense)**, Îzzedîn Mustafa Resul, Kemal Mazhar Ahmet, Maruf Xeznedar, A.Rahman Hacî Maruf **(Îraq)**, A.Rahman Qasimlo, Qadirî Fettahî Qazî **(Îran)** , Îsmaîl Beçikçî **(Tirkîye)**, Îsmet Şerîf Vanlî **(Îsveçre)**, Mirella Galleti **(Îtalya)**, Martin van Bruinsen **(Holland)**, Leszek Dziegel **(Polonya)**, Radoy Kristev **(Bulgaristan)**, Henny Harald Hansen **(Danîmark)**, Fredrik Barth **(Norveç)**, Bo Utas, Ferhat Şakelî, Mecît Cafer, Kemal Elî, Cemşit Heyderî, Reşo Zîlan, Malmîsanij, M.EMîn Bozarslan, Omer Şêxmûs **(Swêd)**...

www.arsivakurd.org

Munaqeşeyên li ser Elvis Presley dom dikin

M. Kiper

Ale ile Gendo'dan Mardin Gercüş'te doğmuş, asıl adı da Kerto'ymuş...

Elvis Presley, Kürt'müş!

DİYARBAKIR (hha)

AMERİKALI ünlü Rock'n Roll şarkıcısı Elvis Presley'in "Kürt" kökenli olduğu Mardin'in Gercüş ilçesinde dünyaya geldiği ve 'Mecburi İskan Yasası'nın çıkmasından sonra göç ettiği öne sürüldü.

KÜRK KÖKENLİ

'ASIL ADI KERTO DUR'

KUÇUK ELVİS ANNESİ VE BABASIYLA. Dünyanın bildiği gerçeğe göre Elvis Presley 1935 yılında Tupelo'da dünyaya geldi. Annesinin adı Gladys, babasınınki ise Vater Vernon'du. Rock Kralı'nın üç yaşındayken Tennessee Eyaleti'nin Memphis kentinde çekilen bu fotoğrafında pek Mardin Gercüş izi gözükmüyordu

Mecburi İskan Yasası'ndan sonra, Elvis Presley'in ailesi, Amerika'nın Şikago kentine gitti. Bu tarihte Presley Türkiye'de nişanlıydı. Elvis Presley nişanlısına duyduğu sevgi ve aşk üzerine, şiirler ve şarkılar okudu. Bu şarkının asıl adı Kerto'dur. Presley'in ölümünden sonra, nişanlısı da bu acıya dayanamayarak intihar etti."

PALAVRANIN BÖYLESİ GÖRULMEDİ

Hürriyet

Di hejmara IO'a "Medya Guneşi" de li ser 'esl û feslê' dengbêjê bi navûdeng ê emrîkî Elvis Presley nivîseke mîzahî çap bû ku ji kovara mîzahî "Mîrkut", hejmar 2 wergirtibû. Ne pîwêst bû em li vir careke din li ser bipeyivin, eger alîyê mîzahî yê nivîsê ji bo herkesî ron bûbûya. Lê, ji ber ku di çapemenîya kurdî de mesele baş zelal nebû û dijminên kurdan û berdevkên wan; hinek weşan, bi zanîn xwestin meselê bi awayekî din nîşan bidin, me xwest em li ser rawestin.

Wê roja din hevalekî digot: "derewa wiha jî nabe lo, Medya Guneşi li ser çi esas halo dibêje. Êdî bawerîya meriv bi Medya Guneşi jî nayê." Hevalê min ciddî bû û bê guman 'aciz jî bûbû. Min jê pirsî: "te nivîs xwend ?" "nexêr" got, "min kovar kirîye, lê hîn min nexwendîye." - bi rastî jî kovar kirîbû. -

Min bîhîst ku munaqeşeyên kêm, zêde nêzî vê ne bi tenê li derveyî welêt, lê li welêt jî çêbûne. Hetta hinekan gotine: "....eger Medya Guneşi welê nivîsîbe, pareke rastîyê tê de heye." Li alîyê din, weşan û çapemenîyên şoven ku 'inkara her tiştê kurdewarî dikin, careke din xuya kirin ku bihêlin tehemulî hebûna kurdan, lê nikarin tehemulî henek û mîzaha me jî bikin. Rojnama "Huriyet" a tirkî di 2 tebaxa 1989'an de li ser nivîsa mîzahî a di Medya Guneşi de çap bûyî, dixwaze "nekurdbûna" Elvis Presley xuya bike û dibêje: "Derewa weha jî nehatîye bîhîstin". Rojnama Huriyet xwe pir westandîye heta ku bikare bi fotografan jî îsbat bike ku Elvis Presley ne li Kercewsê (Gercuş), lê li bajarê 'Menapis', li eyaleta 'Tennessee' a Emrîkayê hatîye dinê. Belê berî nuha bi çend salan li ser îddîayeke ne ciddî di derheqê 'eslê vî dengbêjê emrîkî de "Mîrkut" ê cih da nivîseke mîzahî û qerfê xwe li vê îddîayê kir Ji ber vê yekê Medya Guneşi "dereweke weha" nekiribû. Jixwe Medya Guneşi li koşê çepê ê rûpela ku nivîs lê hatî nivîsîn, şerheke biçûk danabû û dîyar kiribû ku nivîs ji hejmara 2 a kovara mîzahî"Mîrkut", a ku M. Lewendî xwedîyê wê bû, hatîye wergirtin. Anku bi kêmanî ev şerha bi tirkî ji bo zelalbûna meselê bes bû. Her di wan rojan de radyo û telewizyona tirkî jî ji dengê wî bixwe stranên Elvis Presley weşandin, tarîxa jîyana wî, 'esil û feslê wî xwendin. Meriv ji xwe dipirse: "Erê gelo ev telaşa rojnama Huriyet û radyo û telewizyona Tirkîyê ji kû tê ?" Eger 'tesadif' Elvis Presley kurd bûbûya wê çi biqewimîya ? Dîyar e munaqeşeyên li ser "Lêkolîna Dr. Zikmak Çilziman" li vir bi dawî nayê. Wê bibe wek wê mesela ku dibêjin ." Yekî 'bê aqil' kevirek avêt binê bîrê, heft kesên 'bi aqil' nekarîn derxin".

Ez li vî serî, tu li wî serî. E'li vî se... Elvi..Elvi..Elvis.

* * * AGEHDARÎ * * *

Ji 12.10.1989'an û pê ve ebûqatê swêdî Jan Cadstedt, di gel berpirsê beşa penaberan a Federasyona Komelên Kurdistanê li Swêdê, wê her pêncşem, sa'et 15.00, heta 16.00 li avahîya Federasyonê li ser pirs û problemên huqûqî di xizmeta we de be.

Her kurdê ku li Swêdê dimîne, dikare ji bo hemû cûrên problemên huqûqî her pêncşem, sa'et 15.00, heta 16.00 bê Federasyonê.

Lê ji ber serûberîya bi ebûqat re peyivînê, hêvîya me ji we ew e ku berî hûn bên Federasyonê bi telefonê heval Ehmed Qeremûs agehdar bikin ku bikarin wextekî ji xwe re veqetînin.

Tlf: 08/668 60 60

Federasyona Komelên Kurdistanê li Swêdê.

www.arsivakurdi.org

Çîrok

PAQIJÎ

Bavê Nazê

- Li nexweşxanan paqijî tiştê herî giring e û jixwe karê we jî ev e.

Jineke navûser a ku divyabû, di hundirê sê rojan de karê karkerên nû yên paqijîyê bi wan bide naskirin, bi van peyvan dest bi dersa xwe kir û domand:

- Nexweşî û rehetîya nexweşan di destê we de ye, bêtir ku di destê textoran de be...

Se'îd jî ji karkerên nuh bû, tevî ku wî ciddîyet di axaftin û çavên hosta rêşkirinê de didît, lê peyvên wê bi pêkenîn bir ber dilê xwe. Dibe ji ber vê çendê wî ne bê tinazî, bi dengekî bilind got:

- Loma jî bi tenê bîyanî vî karî dikin û me'aşê wan jî ji yê hemûyan kêmtir e.

Li gel ku hin karker bi peyvên Se'îd kenîyan, lê hostê deng nebir xwe û mîna hemû swêdîyan bi ciddîyet û bi xwînsarî gotina xwe domand:

- Di karê xwe de, divê hûn guhên xwe bigirin, lê bi devbiken û bi izin derbasî odên nexweşan bibin. Ji bîr nekin, gelek tişt bi bişirandin û madtalîya we ve girêdayîye.

Ji gotinên hostê, bêtir ev gotinên dawî bi bîra Se'îd hatin, pêla ku ew derbasî oda nexweşan a yekem bû. Jê pê ve jî çi cara ew berî derbasî odakê bibe, bi awakî alavî bînek distand, li benda awirên nexweşan dima. Hema ku awirên wan li yên hev diketin, dibişirî û derbas dibû. Çilo mirovê nexweş bi rehetî pirsa iznê di bişirandina wî de dixwend, wilo jî wî di qurmiçandina çavan de, bersiva izindanê dixwend û bi vî awayî dest bi karê xwe dikir.

Vê carê jî dema Se'îd derîyê oda nexweşxanekê vekir, bînek stand, awirên xwe berdan ser nexweşa li ser qeryolê ramidayî û bişirî. Lê di cîyê cî de bişirîn li ser lêvan vemirîn û tevizînokên sar bi ser laşê wî de hatin. Çinkî wî dît ku di rûçikên nexweşê de mirin dilîze û şopa xwe li ser hiştîye: çav di kortikan de xwar kirî û winda bûbûn, hinarok çerm û hestî hiştibû û lêv bi hev perçim kiribûn. Bi dîtina vî tiştî, bêhna mirinê li bêvila Se'îd ket û hîn bêtir bi sawa hundir hesîya. Wî xwest derî li pey xwe bigire û derkeve, lê hêzeke nehînî ew ji qidûm xîst û bê deng li cîyê xwe ma. Çavên xwe bera ber xwe da, bihnekê bê lebat rawesta...Hêdî hêdî dest bire xwe û vê carê awirên xwe bi meqerisî li ser mirovê mirî gerand. Îca dît ku mirî pîrejinek e. Her du destên wê li ser sînga wê li ser hev bûn: rûyê lihêfeke paqij kişandibûn heya ber destan û gurzek gulên plastîk, termê wê xemilandibû. Se'îd çavên xwe li hawîrdor gerand û di cîyê cî de bi valahîyekê hesîya û zanî ku tiştek ji vê mirinê kêm e. Hîn ew di vê rewşê de bû, dîmenên mirina diya wî li ber çavan çûn û hatin.

Mirina dayîkê ji mêj ve bû, lê tevî wiha jî bi hemû dîtalan hatin ber çavan: dê li ser doşeka li ser merşê li erdê ramidandibû. Berê wê dabûn qublê. Li hawîrdorê kur, qîz, nevî û jin û pîrên cîranan rûniştibûn. Di navbera demekê û demekê de xelkên taxê dihatin û pirsa tendirustîya wê dikirin: ji kesên rûniştî çend heban sûretê "Yasîn" ê dixwendin. Xuşkên Se'îd di ber xwe de hûr-hûr hêsîr dibarandin; birayên wî jî mîna her peyayekî rojhilatî, rê nedidan hêsîrên xwe. Nevîyên dê yên biçûk, mîna ku bizanibin rewşa pîrka wan ne baş e, geh bi awakî matmayî li dora xwe dinêrîn û geh digirîyan. Û li gora tevleva dê, vê "cewqa mûsîqî" li sazên xwe dixistin.

Lê bi tenê Se'îd ji vê cewqê zêde bû. Ew bi dilêma xwe, ji bilî pirbûna kesan, ranedibû; wî ji ber bawerîyên xwe, ranedihişt Qur'anê û nedixwend. Dibe ji ber vê çendê ew bi rewşa xwe ya ne layiqî kurê malê dihesîya. Wilo jî ne dûr e ku wî ji ber vê yekê dixwest tiştekî bibêje, tiştekî bike û hetta hêsîran jî bibarîne. Lê ew her bê lebat û coka çavan jî zuha.

Loma jî ji hemûya bêtir, bêdengîya Se'îd bala pîrekên cîran dikişand; wan bi awirên xwe digotin: "binêrin, heya li ber mirina dê jî, xwedê bi bîrê nayê". Lê kê çi dikir, kî çi difikirî; hemû li benda tiştekî bûn. Hemûya dizanî ev tişt çî ye, lê bi nav nedikirin û dema kesê nûhatî li halê dê dipirsî, mezinê malê bi yek awayî lê vedigerand: "li ber rehma xwedê ye".

Se'îd negiha ji xwe bipirse: "çima dibêjin li ber rehma xwedê ye û çima nabêjin li ber mirinê ye ?", ji nişkê ve dê çavên xwe vekirin û awirên xwe li rûyên mirovên li hawîrdor rûniştî, gerandin; ji hemûya li ser yê Se'îd ma rawestîyayî. Ji ber awirên dê, Se'îd kete hev. Dê weha bi dilovanî lê dinêrî, heya hişt ku ew di dilê xwe de bixurcile. Erê tîrêjên dilşewatê gihiştin Se'îd, lê tevî wiha jî zimanê wî negerîya. Se'îd nizanîbû çi bike û çi bibêje. Kesên li dorê li benda axaftina wan bûn. Dema xuşka mezin dît ku peyva wan bi tenê di çarçewa awiran de dimîne, bêdengî şkand û got:

- Yadê wa yadê ! Ji Se'îd re bibêje ku ew nimêja xwe neterikîne !

Xuşkê daxwaza kevin nuh kir, ji ber ku wê dizanî: wesîyeta li ber mirinê nayê şkandin.

Dê çavên xwe girtin û bêdengîyê xwe berda ser hemûyan û her kes bi dijwarî û giranîya bîstikê hesîya.

- Eşheda xwe bîne ! Bibêje "Eşhedû en la îlahe îllelah û eşhedû îne Mihemed resûlallah" ! Pîrek cîran wilo bi lez got, te digo qey wê dê biçe.

Lêvên dê livîyan û di ber xwe de tiştek got... Bînek neçû, wê dîsa çavên xwe vekirin û berê wan da Se'îd. Xweş xuya dibû ku ew quweta xwe dicivîne ser hev, daku tiştekî bibêje. Û dawîya dawî bi dengekî melûl got:

- Ew... ê biçûk e..., mi... digo qey ez ê... bi ... çavê xwe... bibînim ew ê... bi miradê xwe... şa... bibe... lê... de bila... xwedê wî... bi... ya dilê wî şa bike...

www.arsivakurd.org

helbest

Xelîl Dihokî

Dastana Palekê Kurd

Ho birawo, sîng pîlawo!!
Weku niho bîra min dihêt
Demê tu hatiye karxanê,
Bi zikê vala û zaro di birsî!!
Li te jî dixorîn, here... here
Tu çi kesî!!
Hingê kekê jar min zanî
Tu jî mîna min bê kesî!!
Tu çi dixazî û li çi dipirsî!!?
Erê ma te ne li bîr bû
Demê volkana BÊKESÎ(*)
Peqî û digotî bê tirsî...
"Bîst û hewt sale min rêncberî tûm
Be nan û aw û cil û bergî xûm
Xizmetim kirdî le Îran û Rom
Le pênawî tu çikawe estom."
Lê birawo, sîng pîlawo!!
Weku niho bîr min dihêt
Gava te çav bûyne dû sitêr...
Te deng bûye,
Hurmênek û tu bûye şêr...
Rast te gotî:
Ez pale me,
Barê min tev cara xem e.
Mera min bû zile çavên tev dujmina
Kêr û çeqok û kelem e.
Bizava min ya herdem e.
Her ya fer e,
Xwe hişyar keyn..
Zilm û sitemkaryê rakeyn...
Lewra min divêt.
Gurg û rûvya rateqînim.
Şêr û pilingên meydana
Vegerînim gêrê dîsa.
Kew û kevok û mirîşka
Ji mişextbûnê vezivrînim
Carek dî hêlîn û lîsa...
Ji tev kanîya
Ramalim kirin û zêrîya gewrîyên jar û têhnîya
Ji qirqiçînê, ji hişik bûnê
Av bidem carek dî dîsa...
Bipeqînim, bidirînim
Genî tilên, sîxur û xwînmêj û pîsa...
Lê birawo, sîng pîlawo
Taca serê tev jarawo...
Min hind dît tu limin berzebûy.
Lê ker nebûy.
Bêdeng nebûy.
Li hemî layên asmanî dengê te vedida
Xelkê bê deng û kerr û lal
Neken zaro bimînin birsî!!
Ne çi jîn e ya ku dibûrît bi tirsî!!
Ne çi jîn e!! ne çi jîn e!!

(*) BÊKES: Helbestvanekê bi nav û deng e li Kurdistana Îraqê.

Dê negiha gotina xwe bibêje, dîsa mijankên xwe bera ser çavên xwe dan. Û li vir kovanên Se'îd fûrîyan û kanîya hêsîran der bû; cara pêşî borînî pê ket. Pêre-pêre çend kesên di "cewqê" de lê vegerandin û zimînî bi hundir ket.

- Hiş! Ji xwedê bitirsin, ma hûn nizanin girîn guneh e ? Hiş ! Pîrê dixwaze biştexile. Pîra cîran dîsa rêberî kir.

Bi rastî jî dê dîsa çavên xwe vekirin û vê carê bi dengekî ricricî û xeyd got:

- Ma... hûn ji bavê xwe fedî nakin û hûn digirîn ! Ez diçim... lê ez zilama li pey xwe dihêlim... Ev çi ye hûn digirîn?

Îca dê bi mezinayî li zarokên xwe nêrî û mîna ku bibêje: "Hûn hemû ji min in û bi we jîyana min berdewam e", cara dawî zarokên xwe dît û cara dawî jî çavên xwe girtin.

Bi vê bîranînê cizîn bi dilê Se'îd ket, bi awakî alavî û bi lez awirek avêt jinika mirî ya li ser text ramidandî û di ber xwe de got: "Ma çêdibe mirî bi tena xwe bimînin ?"

Bi van gotinan ew derket û bi derketina xwe re pêrgî "Xuşka Nexweşan" hat. Se'îd eynî pirs di rûyê wê de jî dubare kir. Wê jî bi awayekî matmayî lê vegerand: "Te çi got !?"

Mîna kesê xeyidî Se'îd bersiva wê neda û berê xwe da odeke din. Wî li derî da, lê bêyî ku bibişire derbas bû.

www.arsivakurdi.org

QUNCÎKA TENDURÎSTÎ

Xwendevanên Hêja

Komela Pizîşkên Kurdistanê li Swêdê ji damezirandina xwe (Gulana 1988'an) heta niha li ser gelek pirsan bi rêxistinên demokratîk yên kurdistanî re her tim hevkarî kirîye. Her wekî di destûra komela me de jî hatîye xuyakirin, li gel vê hevkarîyê armancek me jî ew e ku em kurdên li Swêdê li ser pirsên sihhet (leşsaxî) û nexweşîyan agehdar bikin, zanîna wan bi pêş da bibin û li ser birêveçûna sîstema laşsaxî û nexweşîyan li Swêdê ji wan re bibin alîkar û rêber.

Tiştek eşkere ye ku dema mirov di jîyana xwe de rastî hinek sergêjahîyên sîyasî, yan jî civakî têt; helkirina wan heta derekê bi jîrbûn û zanabûna meriv va girêdayî ye. Meriv çiqas li ser wan pirsan agehdar û serwext be, helkirina wan ewqas rehetir dibe. Ev rastîya han di warê laşsaxî û nexweşîyan de jî rast e. Tu çiqas li ser nerehetî û nexweşîya xwe zana û serwextbî, tu dê bêtir bala xwe bidî dermanên xwe û tu dê zûtir ji nerehetîya xwe bifilitî.

Wek gelek warên dî, di warê laşsaxî û nexweşîyan de jî, ji ber sedemên sîyasî yên ku bi rewşa Kurdistanê ve girêdayî ne, gelê kurd ji zanîn û pêşveçûnan ne agehdar e û ji wan bê par maye. Her weha zimanê kurdî jî di van waran de nehatîye pêşvebirin.

Piştî civînek bi redaksîyona Berbangê re, eger gavek biçûk jî be, endamên komela me wê bi vê hejmarê û pê de û bi du zaravayên kurdî (Kurmancî û Soranî) li ser laşsaxî û nexweşîyan ji bo xwendevanên delal binivîsin. Em hêvî dikin ku em bikaribin bi zaravayên kurdî yên din jî (wek Dimilî) binivîsin. Di nivîsandinên xwe de heta ji destê me bê, em ê xwe ji zimanê lîteratura tibbê dûr xin û em ê bi zimanekî sivik yê axaftinê ku hemû kurd têbigihin, binivîsin.

Ji bo ku têkilîyên raste-rast, di navbera xwendevan û tixtorên kurd de hebin, em dixwazin quncikeke pirsan vekin. Her xwendevanek dikare di derheqê nerehetî û nexweşîyên xwe, yên kulfet û zarokên xwe de bi riya naman ji me re binivîse û em ê jî li gor îmkanîyetên xwe, bi riya endamên xwe yên di wî warî de bispor, xwendevanan serwext bikin û rê nîşanî wan bidin. Ji bona ku ev karûbar baş bimeşe, divê xwendevanên me di namên xwe de li ser hinek tiştên esasî ji me re binivîsin. (Ji kerema xwe re ji bo vê yekê li rûpelê li kêlekê binêre.)

Em ji bo we, hemû xwendevanan rojên bi xêr û xweşî dixwazin û em li benda pirs û namên we ne.

Komela Pizîşkên Kurdistanê li Swêdê

Dr. Celadet Se'îd

BÊXEWÎ

Di zaroktîya xwe de min çîrokek li ser xewê û birçîbûnê bihîstibû: Rojekê xewê û birçîbûnê bi hev re şert girtibûn, ka kîjan dikare zêdetir zorê bide merivan. Her diwan jî bi fen û dekan hemû hunerên xwe anîbûn serê pepûkekî hostayê dîwaran. Ez dirêj nakim, lê tiştên ku xewê û birçîbûnê anî serê hostayê reben, xwedê neyne serê tu kesî. Dawîya dawî xewê hostayê dîwaran ji ser dîwêr wergerand û serê wî xwar.

Gava xew zorê bide meriv, weke ku di çîrokî de hatîye, dikare gelek sosretan bîne serê meriv. Lê belê dema xew xwe ji meriv dixeyidîne; riya xwe bi ser meriv de naxe, wê gavê çi bi serê meriv tê ? Ez ê bi hinek sedem û şîretan ve piçek li ser vê pirsê bisekinim.

DIVÊ MERIV ROJÊ ÇEND SA'ETAN RAZÊ ?

Bersîva vê pirsê ne ewqas hêsan e. Hewcedarîya her merivekî bi xewê ne wek hev e. Zarokekî li ber şîr, rojê 15 - 16 sa'etan radizê. Lê belê 5 - 6 sa'et xew têra merivekî 70 salî dike. Her çiqas ferqek evqas mezin hebe jî, car din meriv dikare bibêje ku 6 - 8 sa'et xew têra piranîya merivên laşsax dike.

Hinek caran merivên pîr û kal gazinda ji bêxewî, yan jî ji kêmxewîyê dikin. Ji ber ku ew carna nava rojê xewmaş in û diponijin û carna jî li bin darekê, yan di quncikê xanî de "çavên xwe germ dikin" , xewa wan bi şevê kurtir e ji xewa merivên ciwan. Xewa wan sivik e û zû şîyar dibin. Ji ber vê yekê jî, ji wan ştirê ew kêm radizin û bêxew dimînin.

QONAXÊN XEWÊ

Ma qonaxên xewê jî hene ? Belê, 5 qonaxên xewê hene; ji şîyarîyê, heta bixewçûnê (bêhişîya xewê), xewa sivik, xewa giran, xewa pir giran û xewa bi xewn. Kûrayî û dirêjahîya van qonaxan ji bo herkesî ne wek hev in. Merivên ku di xewa wan de qonaxa dawîn pir dirêj e, pir xewnan dibînin, yên kurt e, kêm xewnan dibînin.

ZERARA KÊMRAZANÊ ÇÎ YE?

Me hemîyan jî dîtîye ku gava meriv bêxew dimîne, halê meriv çawa ye. Meriv westîyayî ye, sist e, zû hêrs dibe û nikare bala xwe bide ser karê xwe. Çavên meriv giran in, meriv xewmaş e û gêjê xewê ye. Şevek, du şev bêxewmayîn zêde zerarek nade û bê talûke ye. Lê belê piştî çend rojan bêxewmayîn, yan jî bêxewhiştin (di zîndanan de, di bin îşkencê de), li ber çavên meriv reşayî çêdibin (meriv tiştên ku di rastîyê de tunene, dibîne). Meriv gêj e û dişewişe. Heta bi tesîra bêxewmayînek dûr û dirêj, meriv dikare ji peznan jî xeber bide. Eger meriv rojek, du rojan bêxew

www.arsivakurd.org

bimîne, bi çend sa'etan zêde nivistinê (razan), meriv dikare xewa xwe bistîne.

ÇEND CÛRÊN BÊXEWÎYÊ HENE ?

Bi girêdayîya ku di kîjan dema şevê de meriv diheyirîne, meriv dikare cûrên bêxewî yan jî kêmxewîyê di bin sê xalan de bicivîne:

1- Zehmetîya bixewçûnê: Ev nerehetî ew e ku meriv dike nake, xew bi çavên meriv nakeve. Ger meriv carek dest bi xewa şirîn kir, heta sibê meriv radize. Sedemên vê nerehetîyê gelek in. Ji zêde germîya hundir bigire, heta deng û ronahîya li hundir, li çarmedorê tesîr li ser bêxewmayînê dike. Ger meriv zêde, yan jî derengî çay an qehwê vexwe, xewa meriv direve. Meriv bêyî ku xew bi çavan bikeve, bi sa'etan xwe di nav nivînan de bi vî alî û vî alî diqelibîne. Kerb, kul û derd, ji welêt û hogiran dûrketin, tirs, te'dayî, birçîbûn, deyndarî, betalî, nexweşî, evîn, çavnebarî, dexesî, kumreşî, xeyd û hêrs... û.h.w.d. sedemên bêxewmayînê ne.

2- Herimîna Xewê: Ev nerehetîya xewê ew e ku meriv bi şevê gelek caran hişyar dibe û xew li meriv diherime. Şev li meriv digere, carna jî meriv kabûsan dibîne. Sedemên li jor dikarin xewê li meriv biherimînin. Êşa ji nexweşîyekê, dillihevketin, xwerîna laş, tagirtin jî di nav van sedeman de ne. Nexweş carna bêdeng dibe, qasekî bi xew re diçe, lê dîsa ji ber êşê hişyar dibe. Carna di dema xayîzdîtinê de jî xew li hinek jinan diherime.

3- Sibê pir zû hişyarbûn: Ji bo hinekan ev nerehetî ji biçûkatîyê dibe kurmek. Ew êvaran zû radizin û serê sibehan jî zû radibin. Ji ber vê yekê jî ew kêmxew namînin. Li ba hinek zelamên sere (li ser 50 salî) ji ber ku prostata wan mezin dibe û riya mîzê teng dike, mîz serê sibe zû zorê dide wan û wan mecbûr dike ku rabin û herin destavê.

Her wekî li jor jî min rêz kir, gelek sedem hene ku dikarin meriv bêxew an kêmxew bihêlin. Ya herî çêtir ew e ku meriv sedemên vê nerehetîyê ji holê (ortê) rake. Lê gelek caran ev ne mumkun e. Berî tu biçî ba hekîmekî û dest bi dermanên xewê bikî, hinek tedbîrên ku tu bixwe jî bistînî, hene:

LI HEMBER BÊXEWMAYÎNÊ TU BIXWE DIKARÎ ÇI BIKÎ ?

1- Li hundirê hênik meriv bi rehetî bi xew re diçe. Berî ku tu rakevî, penceran veke û hilm û dûmana li hundir bi hewayê paqij biguhure.

2- Ger sibê zû zerahîya tavê dide navçavên te; yan perdên rengtarî bi kar bîne, yan jî cihê livîna xwe biguhere. Rûyê lihêf û balgehên xwe, dema rûyê doşeka te qirêj bû, biguhere. Ji bîr meke ku ji sisîya yek ji jîyana te di nav cîyan de, bi xewê derbas dibe.

3- Nivîn bi tenê cihê nivistinê ye (razan). Xwendin, xwarin, telewizyon nihêrtin yan li ser cihê raketinê bi telefonê peyivîn, ne tiştekî caîz e. Lê belê ji pirtûkek ku zêde nevê, tu dikarî ji bo bi xew re çûnê çend rûpelan bixwînî.

4- Xwarina xwe dereng mexwe. Vexwarinên ku xewa te direvînin, êvarkî vemexwe. Çi cara ji bo bixewreçûnê araqê bi kar neyne !

5- Nava rojê gava tu westîyayî û xewmaşî bûyî, nebî-nebî tu bîstek çavên xwe germ bikî. Bi şev jî dema xew bi çavên te neket, yan jî xew li te herimî, xwe di nav cihan de negevizîne. Tu dikarî derkevî ji derve û qasî çarêkekê bigerî, yan jî qasî misîneke ava şîrgerm bi ser xwe de kî. Paşê dîsan tu dikarî xwe vezelînî û binivî.

6- Sa'etên te yên razanê û hişyarbûnê bila kifş bin. Di wexta xwe de raze û rabe.

7- Li ser kerb, şîn, dilşewatî, xerîbî û nerehetîyên xwe yên sîyasî û ruhî, bi heval û hogirên xwe re bipeyive. Çi cara nerehetîyên xwe di dilê xwe de nehêle, navêje hundirê xwe û bi kesî re bi xeydî nemîne.

8- Gava laşê te dêşe, yan jî nexweşîyek bi te re hebe, berî çareyek ji bêxewîya te re bêt dîtin, divê ev nexweşîya te bêt dermankirin.

9- Berî bixewreçûnê, muzîkek nerm ne xirab e. Lê ew muzîk divê behsa şoreşê, çîya û Kurdistanê neke ku wê kula dilê te kûrtir bike û kesera welêt bîne bîra te. Ji bilî van stranan, tu dikarî guhê xwe bidî muzîka gelêrî û mest bibî. Wek nimûne te divê ha ji te re yek: "Cembelîyê Min Lorî, Lorî".

10- Eger ev tedbîrên li jor çi feydê nedin te, here ba hekîmekî û derdê xwe jê re bibêje. Dema hekîm dermanên xewê ji te re nivîsî, ji bîr meke ku tu dê wan dermanan bi tenê ji bo demeke kurt bi kar bînî û hinek tesîrên wan yên ne baş jî hene. ●

Xusûsîyetên Nameya Ji Bo "Quncika Pirsên Tenduristî"

Ya çêtir ew e ku tu nama xwe bi zimanê kurdî binivîsî. Lê belê ku tu ji heq dernekevî, tu dikarî bi zimanekî din jî binivîsî: wek nimûne bi tirkî, erebî, farisî, yan jî bi zimanê wî welatê ku tu vêga lê dijî. Divê ku di nama te de bersîvên van pirsan hebin:

1- Tu jin î, yan mêr î (kur î, yan keç î) û çend salî yî ?
2- Ji kîjan navça Kurdistanê yî ?
3- Ji kengê ve nexweşî ?
4- Nîşanên nerehetî an nexweşîya te çi ne û bi çi awayî dest pê kir ?
5- Tu ji nişkava nexweş bûyî, yan jî nexweşîya te hêdî hêdî li te giran bû ?
6- Nexweşîya te carna winda dibe û dîsa peyde dibe, yan jî her tim bi te re ye ?
7- Tu tu car ji ber vê nexweşîyê çûyî ba hekîman ? Ger tu çûbî hekîm, ji te re çi got û kîjan derman dan te ? Qet feydê wan dermanan gihîşt te ?
8- Di mala we de ji xeynî te kesekî din jî wek te nexweş heye ?
9- Berê tu sipîsax bûyî, yan jî te berê çi nexweşînên din jî buhartine ?
10- Tu xewa xwe têr distînî? Dilê te diçe xwarinê? Tu qelew, yan jî zeyîf dibî?

Di nama xwe de hewce nîne ku tu navê xwe yê rastî ji me re binivîsî. Bi çi navê ku tu dinivîsî, em pê qayîl in. Tu dikarî nama xwe li ser adresa redaksîyona Berbangê ji me re bişînî. Em ê di rûpelên Berbangê de bersiva te bidin.

Amadekirin:
Mamoste û
M. Lewendî

Du rûpelên serbixwe yên bi Berbangê ve girêdayî ne.

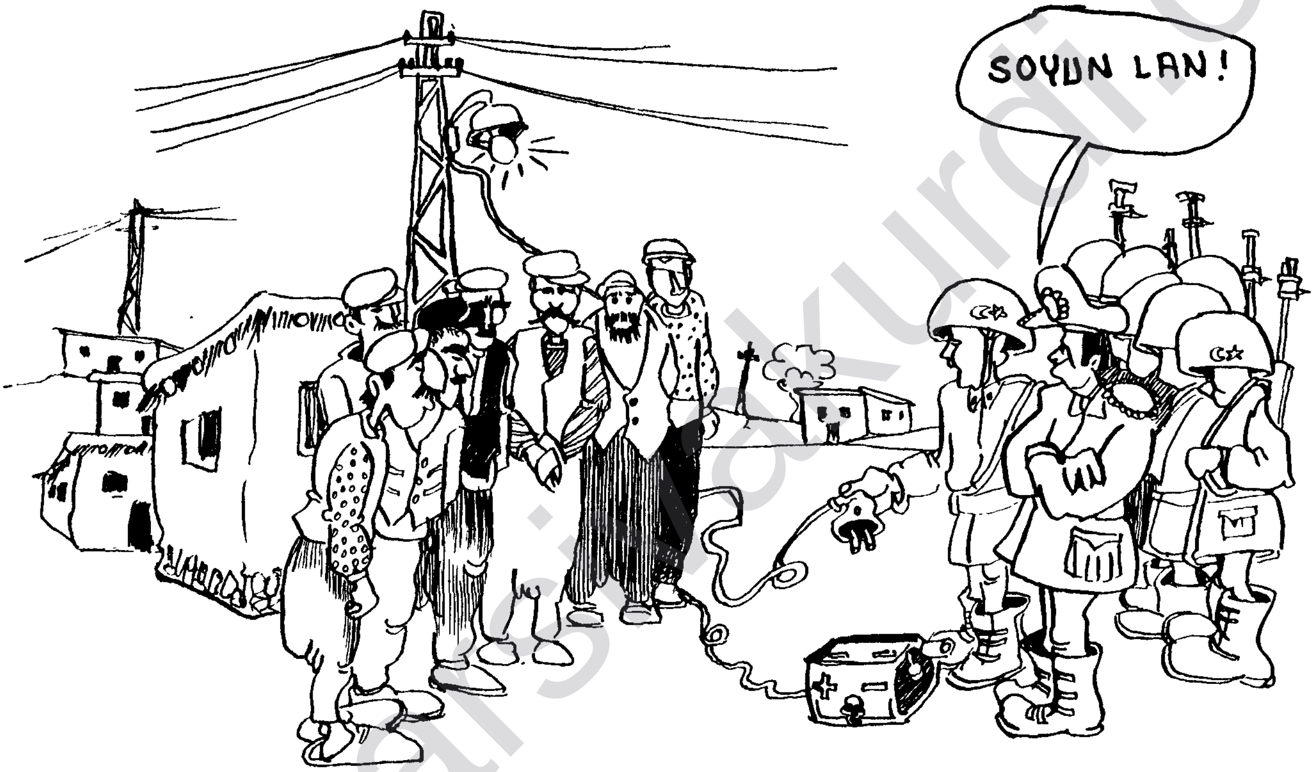

Ji bo îşkencê gundîyan, êdî hewcey qereqolan nîne. Ji ber ku elektrîk kişandina hinek gundên Kurdistanê.

HEMALÊN WAN JÎ BI ÎNGILÎZÎ DIZANIN

Rojekê ronakbîrekî tirk diçe Londrayê, piştre vedigere tê Îstenbolê, ji heval û hogirên xwe re dibêje:

- Wele babo, Londra bajarekî welê 'ecêb e ku hemalên wan jî daxî bi îngilîzî dizanin !

www.arsivakurdi.org

'UZRA JI QEBEHETÊ MESTIR

Padîşahek ji wezîrê xwe re dibêje:

- Divê tu qebeheteke bikî û 'uzra xwe bixwazî, ku 'uzra te ji qebeheta te mestir be.

Wezîr diçe malê, wê şevê kûrkûr difikire, lê tiştekî nabîne. Roja din, tê ber qesra padîşahî disekine. Gava padîşah ji qesrê derdikeve, pêrgî wezîr dibe û jê re dibêje:

- Îro dinê pir xweş e, were da em hilkişin jor, ser banî.

Padîşah li pêş, wezîr li paş hildikişin jor, gava diçin ser banî, wezîr destê xwe li qûna padîşahî dixe. Padîşah bi hêrs dizivire û dibêje:

- Ev çi bû, wezîr ?

- Wî padîşahê min, tu yî? Wele min got qey jina te ye.

Rojnamevanê kurd Heng-Meng Ung-Zing ji bajarê Pekîngê li ser navê kurdên Çînê li gel silavên xwe rismê xwe jî ji me re şandiye. Em jî li vêderê çap dikin daku xwendevan bibînin ku kurdên Çînê çawa xuya dikin.

Zarokên delal, şagirtên hêja,

Payizê dest pê kir. Xwendinxane vebûn. Şagirtên piçûk dest bi sinifa yekem kirin. Yên mezin jî diçin sinifeke bilind û nû. Şagirtên piçûk pir û pir şa bûn. Dilê wan zû-zû lêket, ji ber ku wan dest bi xwendinê dikir. Şagirtên sinifa duyem û pê ve jî bi heyecan bûn. Dilê wan jî zû-zû lêket, ji ber ku wan jî xwe ji bo sinifeke nû amade kiribûn.

Hûn dizanin, dersên zehmet tunene. Dema meriv bixwîne û binivîse, meriv dizane. Lê, dema meriv nexwîne, nizane. Ji ber vê jî divê em baş bixebitin.

Ez mamosteyê kurdî me. Min bi zimanê kurdî pirtûkên dersê jî çêkirine. Eger pirsên we, pirsên mamosteyên we hebin, hûn dikarin ji me re binivîsin.

Ez li benda nameyên we me.

Hevalê we Ehmed Cantekîn

MA TU DIZANÎ?

1- Bavê min dermanan difiroşe. Navê karê bavê min çi ye?

a: Dergehvan b: Dermanfiroş c: Masîgir

2- Diya min kinca didûrû. Navê karê diya min çiye?

a: Jina malê b: Mamoste c: Terzî

3- Swêd li kîjan alîyê Ewrûpayê ye?

a: başûr b: rohilat c: bakur d: rojava

4- Di alfabeya kurdî de çend tîp hene?

a: 28 b: 30 c: 29 d: 31

5- Celadet Bedirxan kî ye?

a: Stranbêjekî kurd e.

b: Zimanzanekî kurd e.

c: Helbestvanekî kurd e.

TÎPÊN KURDÎ

A a **B b** **C c** **Ç ç**

Agir

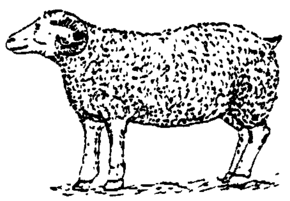

Beran

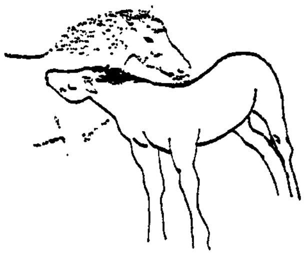

Canî

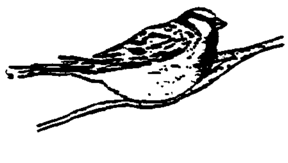

Çûk

www.arsivakurdi.org

NÎSK

Navê nîskê yê Latînî Lens culina'ris (L.escule'nta, Ervum lens)e. Hêşînahîyeke gelek kevin e. Ji zû de li Misirê, li Ermenistanê, li Kurdistanê û li Asûrê hatîye çandinê. Nîsk li van deran peyda bûye û li hemû dinyayê jî belav bûye. Nîsk di salekê de carekê têt çandinê. Bejna vê hêşînahîyê gelek kurt e. Du tovên wê hene. Hêleka nîskê pan û hêla din jî wek gûzika merîya piçekî bilind e. Di nîskan de proteyîn û karbon hîdrat heye.

Meriv bi piranî şorba nîska çêdike.

Rengê nîskê wek porteqalîya tarî ye.

Qalikê wê jî qeweyî ye.

Di hundirê qalikê nîskê de, du perçên nîskê hene.

Li Kurdistanê û li gelek welatên din şorbeya nîskê, savara nîskê, çîgê nîskê û hîn gelek tiştên din jî çêdikin.

ROJA MEMO

- Belê, ez Memo me.

Wî dengê hevala xwe nas kir. Hevala wî jî dengê wî naskiribû.

Rûyê Memo piçekî sor bû, lê pir kêfa wî hat.

- Memo, li min bibûre. Ma min di demek ne baş de telefon kir?
- Na... na. Îîîî, min xwe dirêj kiribû, lê ez bi xew ve çûme.

Memo xwe da hev, çavên xwe mist da û ji hevala xwe pirsî:

- Tu li malê yî?
- Belê, ez li malê me.
- Tu çawan î?
- Ez baş im, Memo, spas.

Navê hevala wî Şîrinê bû. Şîrin keçikeke şazdeh salî bû. Wan berî vê bi du mehan, hevûdu di şeva Newrozê de nas kiribûn û dûre jî bûbûn hevalên hev. Him Memo û him jî Şîrin diçûn dibistanê. Ew her du jî pir bêdeng û kûbar bûn. Mamosteyên wan, pir ji wan hez dikir.

Dom dike

NAVÊN ME BİNİVÎSE

Navên tiştan li cihên wan binivîse!

çav
dev
bişkok
berîk
pantol
kum
stûpêç
bêvil
cîzme
lepik
qapût

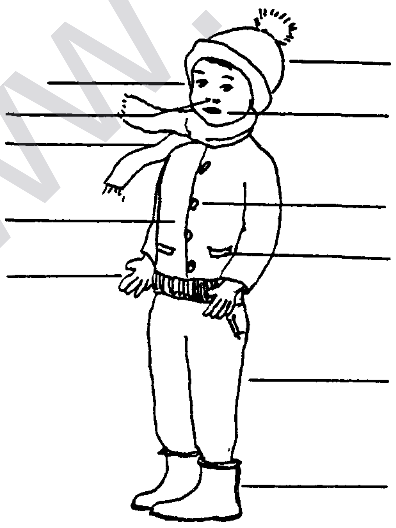

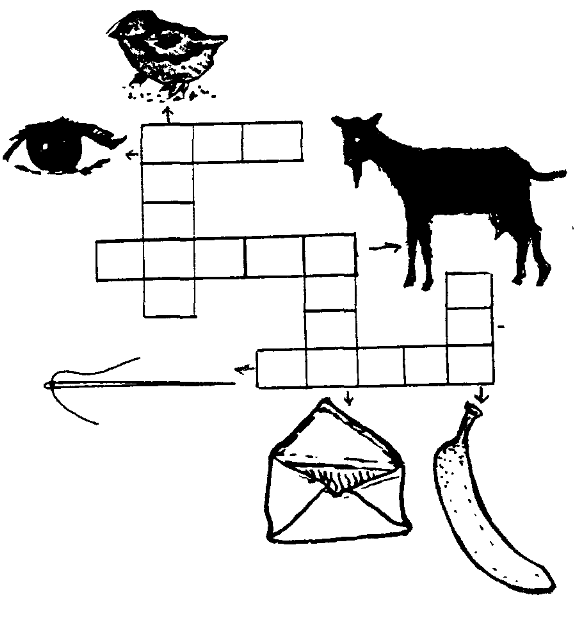

www.arsivakurdi.org

Arêkerdox: J. Espar

HAY HAY CENÊKİ...(*)

Yew wexti di yew cenî û yew comêrd benî. Keyfê yînî zav yewbînon rî yeno û tê ra zav heskenî. Qedr û qiymetê yewbînon indeyî zonî ki hesedey şarî şono bide.

Rocê keye di roniştey, xwi rî tereqnenî. Beno wextê nimacî, mêrik wardeno nimac keno. Nimac ra pey, yo zî hezey zavîno vengdê barzî reyra de'ey keno. Cenêk zî ronişta xwi rî gergaf kena. Vengê mêrdedê yay zî şono bide. Çaxo ki mêrdek de'onê xwi qedêneno cenêki ti ra parseno vona:

- Mêrdek, ti çirî çaxo ki de'ey kenî, ti nêvonî, "Yarebbî, ti kê şerê cenîda be'ar ra bipawî?"

Mêrik vono:

-Cenêki, şerê cenîda bê'ar çî yo? Ina mesela to kura ra veti? Cenîya bê'ar se kena kê?

Cenêki vona:

-Wa bo, mêrdek wa hezey to ba. Lablê ti ku peynî peynî poşmon bibî. Hema cenîya bê'ari raştê to nêomeya.

Dosere re wexto ki mêrik şono citi, cênêki zî biney zerey keyî weçînena, şono toy mason erînena û yena keye. Mason nêute kena tewredê xwi, ti ra pey sêpare pewcena û şona hêga. Wexto ki mêrdek dest bi sêpare wardişî keno, cenêki vona: "Ez şono biney citi keno." Cenêki masonê xwi zî gêna û hetey gayon ra şona. Hem citi kena û hem zî mason xetidey citi ver o hêdî hêdî fînena. Di hîrê hewî şona yena, mason qednena fek citi ra veredona û yena mêrdedê xwi heti. Mêrdek sêpare wardiş ra pey biney qelebêno û hewna şono citay xwi ser. Yew di xetî şono, ewnêno masey sîrsdey yê ver o veciyênî. Mêrik şaş moneno. Hetonî a gom yo raştê çîydê inasarênî nêomewo. Veyndey cenêrdey xwi dono, vono:

- Cenêkî, cenêkî, hele bê bê, masey xetidey citi ver o veciyênî!

Cenêkî vazdona şona e, maseyê ki yay raşonay mêrdek ha arê keno. Ya zî dest bide kena, arê kena.

Mêrik vono:

-Cenêkî, ti inê masonê ma beri keye di sur ki, ma yerey borî!

Cenêki mason kena tewredê xwi û şono keye. Yerey wexto ki mêrik yeno keye, cenêki de rî şomî ona; mêrik ewnêno masey sênî ser o çinî, vono:

-Cenêkî, bi aqil bê mi eyrû masey citidey ma ver o veciyaybî, qey to sur nêkardî?

Cenêki heze ki qet xeberey yay çî ra çinê ba vona:

- To va se?

Mêrik hewna vatişê xwi tekrar, keno.

Cenêki barena vazdena teber û vona:

-Heyy milet, bêrê pêser, mêrdey mi delu bîyo!

Mêrdek çiyekî fehm nêkeno, cadê xwi di mat moneno. Şarê dewi vazdeno, yeno vono:

- Lila se bîyo, çi qewmîyawo, ti qey indeyî barena?

Cenêki vona, hal û mesela ona; mêrdey mi vono "xetidey citidey ma ver o eyrû masey vecay to çirî mi rî sur nêkardî?" De şima vacê, çiray masey xetidey citi ver o veciyênî. Şarê dewi pêro yewbînon ra ewnêno, heze ki vacî" ina çi qal a? Mêrikî parsenî, vonî filonkes ina mesela raşt a? Mêrik zî qelbdê safî reyra, senêwa masey dî, eynî ay hewa behs keno.

Ayay ser o şarê dewi, pêro qene'et ono ki dewicê yînî aqildê serî ra şîyo. Dewicî qerar donî ki a şewi mêrikî pey resnî bestî, hetonî nimac bibo. Resne onî mêrdekî bestenî, arzenî yew qulçikdê wedîy.

Beno 'eşa, şarê dewi vila beno. Cenêk û mêrdey xwi tena monenî. Mêrik hêş sere di nêmendo. Veng ti ra nêvecêno, pulîsawo yew lep mendo. Nêmey şewi beno, cenêki şono yê heti û parsena, vona:

- Mêrdek ti senên î?

Mêrik vono:

- Cenêkî, ez senê bo? Wezîyetê mi ha to ra aseno. Ez hetonî yerey zî aqilî bîyo, mi citi kardinî. Lablê inkey zî ez delu bîyo.

Ceneki resnî akena, mêrderê xwi bena, şuwena, ona kujdo corên di roşaynena û persena, vona:

-Mêrdek abuşo yerey to virî yeno, çaxo ki to de'ey kardinî; ez to ra yew çî parsawo?

Mêrdek biney duşmişêno û ti ra pey vono:

- E cenêkî e.

Cenikî vona:

-Mi eyrû biney xwi be'arey na, to dî se bi to. Ti aqilî bî, ti bî delu. To ra aseno, cenîya bê'ar se keno kê? De hema zav gurey estî, mi nêkardî, se mi ayê zî bikardinî ti hema zav perîşon bînî. To eyrû raşta zî masey xetidey citi ver o dîy. Lablê ay masey mi erînay û ardî weyra raşonayî.

Mêrik fehm keno ki, yê derbey xwi kura ra girewta, vono:

-Hay, hay cenêkî, ina mesela mi rî bî yew aqil.

Cenêki şona masonê surkardo gêno yena û vona:

- Inkey ma masonê xwi borî. Maseyê ki to xetidey citi ver arê kardî inê yê.

(*) Mi ina mesela fekdê yew pironicî ra nuşta.

www.arsivakurdi.org

Arêkerdox: O. Wedat Kaymak

LAJÊ GAWANÎ

Yew bi, yew şi, yew gawanê dewi bi û yew lajê jey bi. Gawan xu rî heybinanê dewi di şono. Yew roj lajê jey te ra vano:

-Şo mi rî keyna Paşay biwazi.

O vano: -Eman, hewar! Senêwa ez keyna Paşay to rî biwaza?

Ez gawanê dew a. Ma nişnî keyna Paşay biwazi.

Lajê jey vano: -Îmkan çino, ti ginî (ganî) şerî ja mi rî biwazî!

Pîy jey çare nêveyneno, yew roj şono key Paşa'y û keyna jey lajê xu rî wazeno.

Paşa te ra vano: -Eger keyna mi biwazo se ez ja dana lajê to.

Gawan şono keynekî veyneno, a vana:

-Çeykî nêbeno, ez şîna lajê to rey di bizowjiya.

Gawan hînî şono veyve roneno. Verê rojê veyvî, lajek hoendê xu di veyneno ki yew mêrdek yeno te ra vano:

-Ti ginî ina keyneki reydi nêzowjî.

Lajek şono pîy xu ra vano:

-Ez ina keynek reydi nişna bizowjiya.

Pîy jey vano: -Senêwa ti ina kenî?

O vano: -Îmkan çino, ez nêzowjêna.

Pîy jey vano: -Wa bo.

Nimajî, lajek mayîna xu weyşeno (wenîşeno) û şono. Şono, şono, hownêno ki di xortî ha rarê jey ser o vindetî. Te ra vano:

-Şima şonî ku ra?

Ê vanî: -Ma şonî xu rî kar-mar geyrenî.

Tikê şonî, Xoca Xizir jînî ver di vejêno, ay wirdî lajekan ra vano:

-Şima şonî ku ra?

Ê vanî: -Ma çonî xu rî kar geyrenî.

O vejeno yew qelemî dano yewî, yew mejdey peran zî dano ay dini(diyini).

Lajê gewanî ra vano:

-Ti şonî ku ra?

O vano filan dewi di yew keyneki esta, ez şona ja xu rî wazena.

Xoca Xizir te ra vano: -A keyneki eyro merda. Wextan ki ti şonî dewi zere, ti veynenî ki şar bareno, ti şo key keyneki. Ma ja ra vaji wa cilanê keyneki bido to. Ti jînî gênî, şonî tirba ja ser. Ti di rikatî nimajê xu kenî, keyneki ganî bena. ti ja gênî şonî key ma û pîyê ja, ti jîn ra wazenî. Eger jîn day to, baş o; nêday to se ti ja ca verdenî şonî.

O vano: -Wa bo.

Û mayîna u weyşeno(wenîşeno) şono.

Şono dewa keynekî, hownêno ki yew qirrî û barrî dewi ra yena, şar pêro bermeno. O yewî ra vano:

-Îna qîrrî û barrî semedê çî ra ya?

Mêrdek vano hal-mesela keyna filankesî merda.

O vano: -Key pêranê ja ku ra wo?

Mêrdek bere nawneno. o şono berê jînî ver. Veynda ma ja deno, vano:

-Ay cilanê keyna xu bidi mi.

Ay şaro ki weyra, vano: -Qey senêwa ti cilanê keyna xu dana yew lajekî?

A vano: -Cî nêbeno, ha ma day jey ha ma day yewerna.

Lajek cilanê keyneki gêno şono tirba ja ser. Roşeno di rikatî minajê xu keno, qedêneno, veyneno ki keyneki tirba xu ra werişti, hamey teber. O ja gêno şono key pêranê ja.

Dewijî hownênî ki keyneki ha lajekî reydi yena. Xeberi danî ma û pîyê ja û hinî roşan kenî, keyf kenî, heta nimajî xu rî kay kenî.

Lajek ma û pîyê keyneki ra ja xu rî wazeno. Ê destê ja gênî destê jey zerre nenî, jinî yewnan rî mare kenî. Keynek û lajek yewnan gênî şonî.

Epey zeman ser di vêreno, Xoca Xizir vano "ez şêra veyna ay mêrdimê mi se kenî?"

Şono key ay lajekî yo ki mejdey peran dabi bere. Hownêno bi lajek zengîn bîyo, bîyo axay dewi. Xoca Xizir şono key mêdekî, veyneno ki keye gillî ra însan o. O xu rî ay cêr ra berî ver di roşeno. Hinî şew tarî bena, yewaş yewaş misafirê axay şonî, o tena maneno. Axa te ra vano:

-Exter, hinî şew a, wardi şo key xu.

O vano: -Axa, key mi çino. Ti axa yî, yew cili bidi mi, ez oyta(owta) key to di kuşta (kişta) kwa.

Axa yow xizmetkarê xu ra vano:

-Şo yew cili inî exterî rî heybnan miyan di raki, wa xu rî eşmo (emşo) oyta kuşta kwo.

Xizmetkar dey rî cila jey rakeno. O xizmetkarî ra vano:

-Şo away ra vaji ez veyşan a. Wa mi rî yew şênîya birincî û yew mêşna ser no, ray ko.

Xizmetkar şono, away ra vano hal-mesela exter inawa vano.

Axa vano: -Şo jey rî a pisînga ma ser ni û ja bigîri beri, wa ja boro.

Xizmetkar tasa birincî yû pisîngi beno jey ver neno.

o vano: - Piştî mîrati!

Hema pisîngi wardena vazdena. O zî kuşta kweno, nimajî wardeno, xizmetkarî ra vano:

-Şo axay ra vaji ki ez abîşo veyşan kuşta kewta, to non(nan) nêda mi. Yew lajê mi esker d' (di) o, barî şendî qurişî peran bidi mi ez xu rî jey rî ray ka.

Xizmetkar şono away ra vano. O zî ay mejdey jey gêno, vano:

-Beri bere di.

Xoca Xizir mejdî gêno, ber ra vejêno, hema ban vano xurr yeno war.

Ban rijêno, adir dekweno xeley jey, hema çîy jey awki di şono. Welhasil çeykê jey nêmaneno, heway verêni beno.

Xoca Xizir şono key ay lajekî yo ki qelemi daybî bere. Veyneno ki lajek doxtor bîyo, ma'ynexaney jey esto û ha berê ma'ynexaney jey ver di yew kermata însanan vindeta ya. O hema şono xu jînî verra keno verra keno, şono ver-

nîya heminî. Doxtor te ra vano:

-Extero pîs, ti çi wazenî?

O vano: -Wilay ez nêweş a, ez hameya xu ma'yne bika.

Doxtor te ra vano: -Perey to estî?

O vano: -Doxtor Beg, qey perey mi di çi geyrenî!

Doxtor vano: -Madem ina ya se ez to ma'yne nêkena.

O vano: -Yew lajê mi esker d' o. Barî yew qelemî bidi mi ez jey rî ray ka.

Doxtor şono jey rî a qelema jey ano. O ber ra vejêno, vano:

Arêkerdox: Koyo Berz

ÎNIKÊ AXIRMATÎ(*)

Înikê Axirmatî
Ser o xeyarî patî,
Kilîncey bî beyatî,
Keynan vazda heyatî

Kafikijî kafî bin di,
Mextelijî kemerî bin di,
Hopijî barî bin di,
Hêlimijî velgî bin di.

Keynekî hewş di kay kenê,
Fistanî 'er a hêl kenê,
Birwan bin ra çim kenê,
Zerîya xortan veşnenê.

Kellexan kellepûr o,
Cîqan o keno xo bûro,
Dêsman o cay keynan o,
Begbostan o qalibê destan o.

Zibûnê keynan dergek ê,
Pancay keynan sûrek ê,
Lewê keynan nermek ê
Zey xewxan a tezek ê.

(*) Na deyiri, çorşmey Sêwregi di vaciyêna. Hewawo ki mi vîrdi menda mi nuşta. Sewbîna waryantê na deyîri estî.

-Mêrdek mêrdek, ti wirdî çimandê xu ra kor bî!

Doxtor wirdî çimandê xu ra kor beno.

Xoca Xizir şono key lajê gawanî. Lajek keye di nîyo, cenîya jey keye d' o.

Vano: -Keyna mi şima misafîran qebul kenî?

A vano: -Ee xalo, qey ma çi rî qebul nêkenî?

Ceyneki şona dey rî yew doşeko newe ana rakena û te ra vana:

-Bê roşi.

Şan beno, lajek yeno, şono misafirê xu heti roşeno, teriqnenî.

Yew rêşî rîy exterî Xoca Xizir ser o ya. Lajek te ra vano:

-Îna rêşî çi ya? Qey ti nêşî doxtorî heti?

O vano: -Ez şîya mi doxtor dî, mi ra va "heya ti gonîya yew gedeyê hîri serrî denêsawî, ina rêşa to weşi nêbena."

Gedey jînî zî hîrê roje wo. Cenîya jey vana:

-Mêrdek, gedey ma hîrê roje wo, ma şînî jey sere birnî.

O vano: -Beri ceneyki, beri ma jey sere birnî.

Gedî ana, dey rî sere birnenî û şonî kuşta kwenî.

Xoca Xizir serey gedî gêno leşa jey ra neno û jey nusku(nuski) dno. Gede qirrî dekwena. Ceneyki xu aqlêna, vana:

-Mêrdek, gede!..

Mêrdek vano: -Ceney ki ti poşman bîya?

A vana: -Ney! Mi va qey mi qîrriya gedî eşnawiti.

O vano: -Ney ney, gedey çî yo? Kuşta kwi.

'Enê tikê kuşta kwenî, Xoca Xizir gilana gedî nusku deno û gede qîrreno.

Ena ray wirdî zî xu aqlênî û vazdenî şonî heyati. Hownênî ki geee ha weyra feket exter nêaseno.

Hinî indîna mal û milkê jînî beno û miradê yewnan şa benî(*).

(*) Ina estaneki heway vatişê yew dewijê qezayê Pîran'î nusiyaya.

Arêkerdox: J. Espar

XWUŞTO XWUŞTO NINGAY MI

Xwuşto, xwuşto, xwuşto, ningay mi.
Xwuşto, xwuşto, xwuşto, ningay mi.
Dayê willay decena.
Bawo willay decena.
Serê Muşraqî(*) simaq o.
Binê Muşraqî simaq o.
Daruy ningday mi toraq o.
Dayê willay şebhat(?) o.

Bonê datîzay bono tek o.
Terefdê Ellay ra çeqi deko.
Homay nêko datîzay mi yewek o.
Yewek o ez pey se ko?
Qerezdê şarî ra weye ko
Ez ku weye ko marê ko.

Rişeşê varonî varaynî.
Datîzay mi bonê xwi çarnaynî.
Seeto ki dest di bereqaynî.
Aqilê seredê mi firaynî.
Serey xwi başina sar naynî.
Ez ronîştîn barmaynî.
Xwuşto, xwuşto, xwuşto, ningay mi.
Xwuşto, xwuşto, xwuşto, ningay mi.

Hewşê datîzay hera wo.
Datîzay mi ta geyrawo.
Poro kec qayme dawo.
Aqilê seredê mi firawo.
Xwuşto, xwuşto, xwuşto, ningay mi.
Dayê, bawo ningay mi(**).

(*) Muşraq: Yew dew a qezay Alduşî (Gerger) ya. Dewletey tirko nomey Muşraqî kardo Gündoğdu.
(**) Ina deyîri mi fekdo yew cenêkda pîronici ra nuşta.

www.arsivakurd.org

و رۆژ...... خۆشی و ناخۆشی بەڵکوو هەموو بەگشتی ڕووە جیاوازەکانی مرۆڤ و ژیانی مرۆڤ دەردەخەن لەبەر ئەوە لای کاکەیی‌یەکان هەموو شتێک گەورە و خۆشەویستە هەموو روح لەبەر و زیندوەرێک گەر درندەش بێت چوون هەمووی دروست کراوی یەزدانن میهرەبانن».

ماوەی دوو ساڵی ژیان لە یاپان بەتەواوەتی کاری لە روحی کردووە لای کاکەیی یاپان جیهانێکی زۆر سەیر و سیحراوی‌یە ولاتێکی رۆژهەلاتی بە عەقل و بیرێکی زۆر پێشکەوتووەوە...... دەبێ هەستی بەرامبەر هونەر چی بێ؟ یاپان ولاتی کۆمپیوتەر و کارگە و فابریکە گەورەکان، ولاتی داهێنانە گرنگەکان...... لە دەریایەک دەبینم تنۆکێ ئاو و ئۆقیانوسێکی گەورە هەردووک تەعبیر دەکەن لە روحی ئاو و سیفاتی ئاو و هەروەها تابلۆیەکم لە قەوارەیەکی زۆر بچوک‌دا یان تابلۆیەکم لە قەوارەیەکی زۆر گەورەدا هەردووک تەعبیرن بۆ جیهانی روحی دەرەوە و ناوەوەم هەردووک ئیحایەکن بۆ هۆنراوە و زیکرێکی مەزن زیکری بوون و ژیان یان لە دایک بوون و مردن.

ئەوروپای هونەری تەجرید و هاوچەرخ ئێستا جارێکی تر سەرلەنوێ بەرەو تەعبیریەت دەرژن...... زیاتر هەوڵ دەدەن وەک ڤان کوخ و گۆگان وێنە بکێشن...... بۆ ئەوەی زیاتر نزیک بنەوە لەو جیهانە شاعیر و روحی‌یە...... کە تەواوکەرێکە یان خۆمدا دروست بکەم...... منداڵێک کە بۆ یەکەم جار چاوی بەم جیهانە دەکرێتەوە...... بۆ یەکەم جار دەست لە دار و بەرد و ئاگر و ئاو دەدات...... کاری هونەرمەند ئەوەیە سەرنجی مرۆڤ راکێشێت بۆ لایەنە یان دیمەنە وون‌بوەکانی سروشت و بوونی مرۆڤ...... چۆن مرۆڤ بە هۆی ئاڵۆزی ژیان و ناخۆشی واقیع زۆر لایەنی جوانی سروشت و ژیان لەبیر دەکات......».

کاری هونەری و پێشکەوتنی هەر لەوەدا نیە فێری تەکنیک و شێوەکانی تازەی بەکارهێنانی هونەری ببین گەر وابوایە کۆمەلێکی دواکەوتووی ئەفریقا دەبوا زۆر دواکەوتوو بوایە لەم بوارەدا بەلام بە پێچەوانەوە هونەرمەندێکی وەک پیکاسۆ سودێکی زۆری لە هونەری ئەفریقی

ژنەکە و پەنجەرە

١٠×٥٨,٥ سم

شارێکی گەورەی وەک تۆکیو کە ژمارەی دەگاتە ١٢ ملیۆن کەس دەبێ هونەرمەندێکی پەناهەندەی کورد چۆن جێ‌ی خۆی بکاتەوە...... ئەوەی لێرەدا زۆر سەیرە کاکەیی دەڵێ: لە یاپان وەک ولاتەکانی دیکەی ئەوروپانیە کە دەبێ پێش کردنەوەی پێشانگایەک شەهادە و بەڵگەنامەیەکی زۆرنیشان بدەیت تا باوەرت پێ بکەن و سەیری کارەکانت بکەن. بە پێچەوانەوە لە یاپان بۆ یەکەم جار سەیری کارە هونەریەکانت دەکەن ئەنجا بۆ دواجار سەیری بەڵگەنامە و شتەکانی تر دەکەن. لە یاپان زۆربەی طقوسی هونەری زیاتر لە طقوسی عەشایرێکی (بۆشمەن)ی ئەفریقی دەچێ کە لەکاتی کێشانی تابلۆیەکی هونەری‌دا دەبێ هونەرمەند دووربێ لە هەموو خواردنێکی پیس هەموو خواردنەوەیەک کە سەر مەست بکات...... لەژێر کۆمەلێک بۆنی بۆ خور و بۆنی خۆش و لەگەڵ ئاواز و مۆسیقای ئامێری (کوتو) کە زیاتر دیمەنێکی سیحری دروست دەکەن بۆ هونەرمەند.

جیهان بەم گەورەیی‌یە زیاتر وەک دەوایەکە بۆ جیهانی ئاڵۆز و پێشکەوتوو تێکەڵی ئەوروپا......

لە ئیسپانیا لەیەکێ لەو پێشانگایانەی بەشدار بووم تیایدا زۆر لە هونەرمەندە جیهانیە ناودارەکانی وەک (خوان میرو) و (تاپیس) هاتنە دیدەنی پێشانگاکە لە هەمان کاتدا شاعیری جیهانی بەرزی ئیسپانی «روفائیل ئەلبێرتی» لەوێدا بە خوێندنەوەی چەند هۆنراوەیەکی بەرز لە نێوان بینەرانی پێشانگاکەدا دیمەنێکی سەیریان دروست کرد...... لای ئەو هونەرمەندانانە هەر چەندە شێوەی هونەری لایان جیاوازە و هەریەکە بە شێوەیەک تەعبیر لە ژیان دەکەن...... یەکێک بە شیعر و یەکێک بە تابلۆیەکێک بە رۆمان هەموو هەست دەکەن لەیەکەوە نزیکن...... هەست دەکەن هەریەکە و تەعبیر لە لایەنێکی بچوکی ئەم ژیانە دەکەن و لەیەک وشەی گەورەدا یەکتر دەگرنەوە کە وشەی پیرۆزی هونەرە...... یان‌دا هێنانی هونەری.

«هەموو کات مەبەستم یان هەوڵدانم لە پێناو ئەوەدا بوو، کە هەستی منداڵێک لە وەرگرتووە. گرنگ لێرەدا روحی ئەو هونەرمەندەیە و لە چ ئاستێکەوە دەیەوێ تەعبیر لە ناخی خۆی بکات.

«تەجروبەی ژیانم لە ئەوروپاو...... تەجروبەی سەختم لە لادێکانی کوردستان زەخیرەیەکی روحی زۆریان لە دەروونمدا خستووە کە بوونەتە ئیلهامی بەردەوامم لە ئاگایی و نائاگاییمدا. بە هەموو شێوەکانی تەجرید و تەعبیری هەست دەکەم زیاتر دەمەوێ روحی منداڵەکانم...... بەردەکانی مالومە و یاخسەمەر...... کارەساتە گەورەکانی ولاتی بریندارمان دروست کەم».

یەزدان دروست‌کەری مرۆڤ و بوونە لە هەمان کاتدا هونەرمەندیش دروست کەر و داهێنەرە و بەم کارەی دەیەوێ لە داهێنانی خودا نزیک بێتەوە...... لە دواجاردا لەگەڵ مەحوی‌دا شیعرەکەی دەڵێینەوە:

هەر گفتوگۆمە و هەر ئەڵێم و تێ‌ناگەم
هەر جست و جۆمە و هەر ئەرۆم و پێ‌ناگەم
چاوم رواو تیغی ئەو ئەبرۆوە نەدی
دڵم بو بەحری علوم و لە ئەلف و بێ‌ناگەم

www.arsivakurdi.org

وێنەکێشان لەسەر دیوار و ...... بەردو......
دەرگا و ...... درەخت و...... کاکەیی دەڵێ
ئەم حاڵەتە هەست بە بوونم زیاتر دەکەن،
لەو ساتانەدا هەست دەکەم هەموو جیهان
بەشێکە لەمن و منیش بەشێکم لەو جیهانە
روحی‌یە... تابلۆیەک کە هونەرمەندێکی
کورد کێشایێتی زۆر ئاسانە بتوانی لە روحی
مرۆڤێکی کۆمەڵگایەکی کۆمپیوتەری یابان
نزیک بێتەوە و کاری تێ بکات و بەشێکی
زۆری جیهانی وون بووی روحی
خۆی تیابێنێتەوە......

(پێشانگا بەردەوامەکانم لە
پۆلۆنیا و ...... ئەلمانیا و تۆکیو......
سوێد تەواوکەرێکی کاروانی
هونەریێن لە بەغدا و سلێمانی و
دێهاتەکانی کوردستان. ئەگەر ئەم
حاڵەتەش بە زەقی دیار نەبێ هەر
هەموو کاتێک ویستوومە
هۆنراوەیەک بنووسم بە رەنگەکان
بۆ باس کردنی هەست و
ئازارەکانی منداڵانی کوردستان.
بەڵام بە شێوەیەکی هاوچەرخانە
کە مرۆڤێکی ئەم کۆمەڵگایە
بتوانێ لەو زمانە تازەیە تێبگات
بە رادەیەک کە رەخنەگر ئەو
هەست و ئازارە دیاری کراوە کە
لە گالێری یەکدا هەڵواسراوە
هەڵسەنگێنێ و لێی بکۆڵینەوە.

ئێمە تا ئێستا ویستومانە لە
رێی شیعریان مەقالی سیاسی یان
کاری سیاسی دەنگی خامۆش و پڕ
ئازاری گەلەکەمان بگەیەنینە
جیهان بەڵام لەو بڕوایەدام
تابلۆیەکی هونەری بەرز زۆر
کارێگەرتر ئەبێ لە زۆر رێگەی
تر بۆ دەربرینی کارەساتێکی
گەورەی وەک «هەڵەبجە». تابلۆی
گەورەی (گۆرنیکا) کە باسی
کارەساتی بۆمبارانی دێی
گۆرنیکا دەکا بە دەستی
فاشی‌یەکان بەو تەکنیک و
هونەرە بەرزەی پیکاسۆوە
کارەساتی گۆرنیکای هێندەی تر
گەورەتر نیشان دا لای مەردوم و
خەڵکانی جیهان.

زنجیرەی ژیانی هونەرمەند کاروانێکی
درێژی هەوڵدان و ئازار و تەقەلایەکی
سەختە لە پێناو گەران بە دوای
حەقیقەتەکانی ژیان و حەقیقەتی هونەر......
لە سەرەتای خوێندنی لە پەیمانگای هونەرە
جوانەکانی بەغدا بەردەوامی هەوڵدانی
هونەری لەژێر سایەی رژێمێکی فاشی دا و
تەواوکردنی خوێندنی لە پەیمانگا
هونەریەکانی ئیسپانیا و دواجارهاتنی لە
کوردستانەوە بۆ سوێد:

واڵە کاکەیی دەکەن بڵێ:

لە بەغدا لە مردن دەترسام
لە ئیسپانیا لە برسیەتی دەترسام
لە سوێد لە شێت بوون دەترسم

لەم هەموو بارودۆخانەدا خۆی ئەسەپێنێ و
تابلۆکانی تەنها بەڵگەیەک دەبن بۆ روحی
بەردەوامی و خۆراگرتنی تا لە
دواجاردا گالێریە بەناوبانگەکانی
سوێد و یابان بە رێزەوە کارەکانی
کاکەیی دەگرنە خۆ......

«هەڵبژاردنی بەشی گرافیک و
بەکارهێنانی رەنگی رەش و سپی
لەسەرەتای خوێندنم لە پەیمانگای
بەغدا بوونە بناغەیەکی دەروونی
بۆم...... رەش و سپی تەنها
رەنگێکن لام کە بتوانن لوتکەی
ساتەکانی ژیان...... تاریکی و
رۆناکی...... ژیان و مردن......
ئومێد و نائومێدی هەرچەندە ئەم
دوو رەنگەش وەک هەموو
لایەنەکانی تر تەواوکەری
یەکترین...... شەو و رۆژ کاروانی
ژیان و بەردەوامی رەوڕەوی مێژوو
دەردەخەن...... ڕەش و سپی
دوڕووی جیاوازن بۆ دەربرینی
ژیانی سەختمان...... من ئەم دوو
رەنگە لام وەک دوو جەمسەری
کارەبا (-) (+) وان هەردووکیان
بەوامبەر یەکتر دەوەستێن بەڵام
بەیەکبوونی ئەم دوو جەمسەرە
ووزەی کارەبا دروست دەبێ...... بە
هەمان شێوە یەکگرتنی رەش و
سپی لە تابلۆیەکدا تەعبیرە
قوڵەکانی ژیانم زیاتر لا
دەردەخەن.

لە ئایینی کاکەیی‌دا وەک
ئایینی مەسیحی مەبەستی
لێبوردن و خۆشەویستی یەکێکە
لە بناغە سەرەکیەکانی ئەم
ئایینە......

چاکە و خراپە دوو جەمسەری
جیاواز و دژ بەیەک نین یان شەو

ئەڤین و مەرگ ٤٩×٢٢ سم

www.arsivakurd.org

تەسەوف لە هونەردا لای مەدحەت کاکەیی

کامەران شەوقی

ئازار و مردن دوو بناغەی سەرەکی دینی بودا بوون و پاڵیان پێوەنا بە دوای حەقیقەتی ژیان و مردندا بگەڕێ...... هەروەها لای مەدحەت کاکەیی هونەرمەند...... ئازاری بەردەوامی بەرەنگاربوونی ژیان...... زیاتر وایان لێ کردوە کە هەست بە حەقیقەتی مردن بکات و هەست کات نزیکە لێیەوە. نەبوونی زەمینەیەک یان نیشتمانێکی روحی زیاتر ئەم غوربەتی و ئەم حاڵەتە دژوارەیان لا قوڵ کردۆتەوە، تەنها ئەم هۆیانەش بوونە هۆی ئەوەی هەوڵ بدات، رابکات و پەنا بەرێتەبەر حەقیقەتی هونەری بۆ ئەوەی هەست کات بۆ چەند ساتێک دوورە لەو حاڵەتانە...... «دووریم لە نیشتمان و منداڵەکانم بوونەتە هۆی هەوڵدانی زیاترم و سەرکێشانم بە توندی بە دیواری حەقیقەتی گەورەی هونەردا بۆ ئەوەی زیاتر هەست بە روحی منداڵەکانم و نیشتمانەکەم بکەم...... بۆ ئەوەی هەست بکەم نزیک ترم لێیانەوە لە هەموو ساتێکی تر».

ژوورێکی ئالۆزو بەسەریەکدا کەوتوو چەند فنجانێکی قاوە و چا...... تێکەڵ لەگەڵ کۆمەڵێک فڵچەی رەنگ و چەند وێنەیەکی فۆتۆگرافی پەرش و بڵاو...... زیاتر لە ژیانی دەروێشێکی کوردستانی لای خۆمان دەچێ کە ژیانی تایبەتی و واقیعی خستۆتە پشتگوێ بۆ گەیشتن بە راستییەکی تر و توانەوە لەو راستییەدا کە راستی یەزدانییە...... بەڵام کاکەیی هەر چەندە جیهانی روحی لای زۆر کاریگەرە و دینی کاکەیی لە ژیانیدا هەردەم دیاربووە بە شێوە و سیمایەوە خوێندنەوەی بەردەوامی کتێبی پیرۆزی دینی کاکەیی «سەرەنجام»...... بەڵام رێگەی گەیشتن بە حەقیقەت لای مەدحەت رێگەی رێبوارێکی تەریقەتی سۆفی نیە......

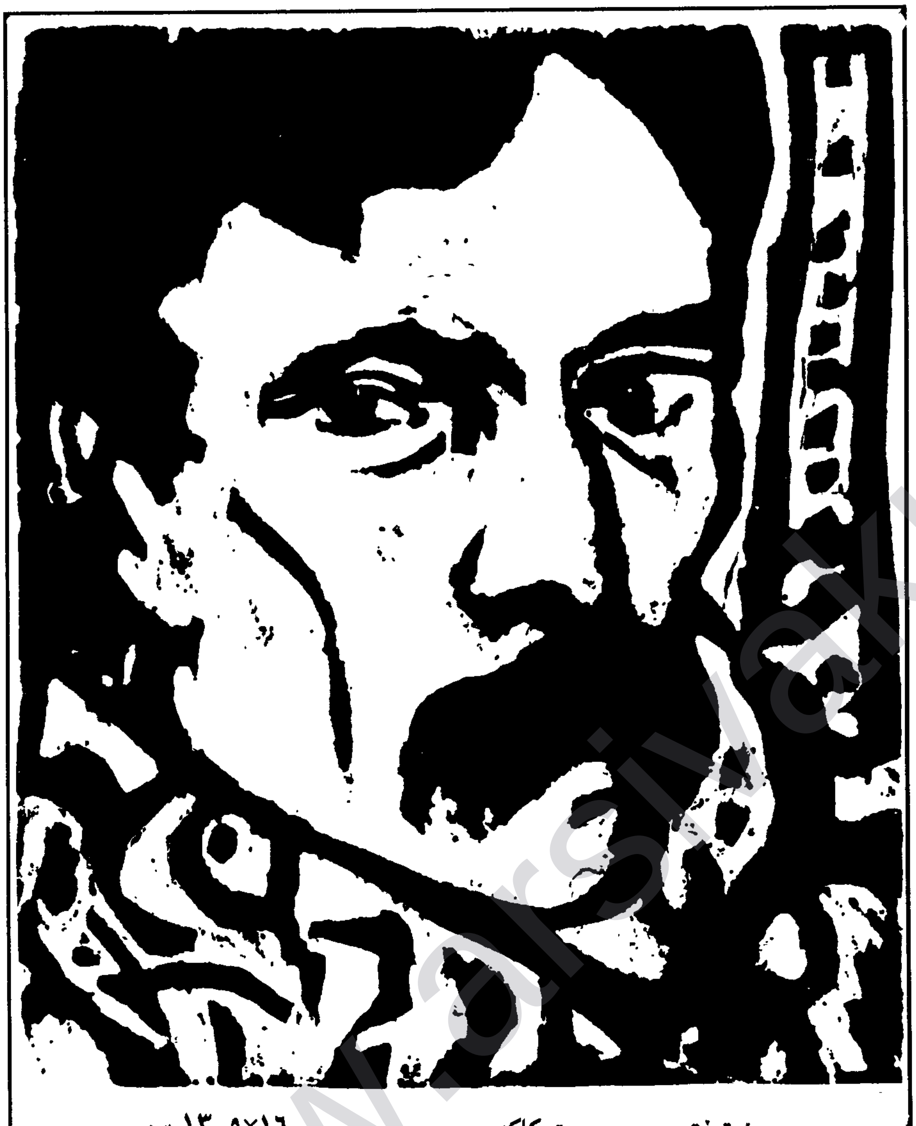

پۆرتریت ...... مەدحەت کاکەیی

١٦×١٣,٥ سم

هەروەک چۆن تاگوری شاعیر لە رێی وشەی شیعریەوە دەیویست بەو حەقیقەتە بگات و نیکۆس کازانتزاکی لە رێگەی وشەی رۆمانەوە...... یان مارکۆ پۆلۆ لە رێی گەران و گەشت بە جیهاندا...... مەدحەت دەیەوێ رێگەی هونەر و تێکەڵ کردنی رەنگەکان و کارە هونەریەکەی تەنها رێگایەک بن بۆ گەیشتن بەو حەقیقەتە گەورەیە.

یەکبوونی دیاردەکانی بوون «وحدة الوجود» هەردەم لە کارە هونەریەکانیدا دەردەکەوێ بەڵام بە شێوەی هونەریەکەی...... وا هەست دەکات هەموو جیهان زەمینەیەکە بۆ وێنەکێشان...... دەرچوون لە سنووری وێنەکردن لەسەر کاغەز و تەختە و قوماش...... بۆ

www.arsivakurdi.org

خەتخەتەکە

وەرگێرانی لە عارەبییەوە: ئاسی رەباتی

گەیاندە باخچەی ئاژەڵ. بە ژێر پەرژینە تەلەکەدا چوونە ژوورەوە و رووی دەمیان کردە پشیلەخەتخەتەکە:

– فەرموو کوڕی مامی پڵنگ، ئێستا نۆرەی تۆیە پێشمان کەویت و بە دوای مامتا بگەڕێیت، خۆت دەبێ چاک بزانیت لەکوێیە!!

– بەڵێ... بەڵێ... ئەو گەورەترین و ئازاترین و جوانترین ئاژەڵە... با بڕۆین، دوامکەون.

پشیلەخەتخەتەکە دەستی کرد بە گەڕان بە نێو باخی ئاژەڵدا و

پشیلەکانی تریش بە دوایدا دەڕۆیشتن، بەڵام پشیلەسوورە لە دوای هەموویانەوە دەڕۆیشت، بۆ ئەوەی جارجارە چۆلەکەیەک بگرێ.

– بوەستن... بوەستن... سەیرکەن... ئەوە کێیە لەناو ئەو ئاوە دێتە دەرەوە؟ ئای لەوە چەند گەورەیە، ورگی خەریکە لە زەوریەکە دەخشێ، ئەوە لەوانەیە مامە پڵنگ بێ!

پشیلەخەتخەتەکە بە تووڕەییەوە گوتی:

– کێ؟... کامە؟ ئەو ناشیرینە؟ ئەی نابینی پشتی چەند ناشیرینە؟ ئێمەی پڵنگ پشتمان خەتخەت و لووس و جوانە... وەرن دەی با بڕۆین!

پشیلەخەتخەتەکە دەڕۆیشت و ئەوانی دیش وەدووی کەوتبوون. لەناکاو پشیلەسوورەکە وەستا و گوتی:

– ئەها... سەیرکەن... لەودیو ئەو دارانەوە چوار قاچ دەجوولێتەوە!

هەموو سەیریان کرد وا چوار قاچ و کلکێکی درێژ دەبزوێ. لەسەر دارەکانیشەوە سەرێکی بچکۆلە و ملێکی باریک بە دوو گوێچکەی قوتەوە خەریکی گەڵاخواردنە.

– ئای لەوە کە درێژە... بڵێی ئەوە مامە پڵنگ نەبێ؟

پشیلەخەتخەتەکە پێکەنینێکی ناڕەزایی بۆ کرد و گوتی:

– هیچ نەماوە ئەوە نەبێ بیکەن بە مامە پڵنگ؟ بڕۆ دەی با بڕۆین!

پشیلەکان بەو ڕێگایەدا رۆیشتن و هەر رۆیشتن. ئەوجا بەلای راستدا وەرگەڕان و دوایی بۆ لای چەپ، کە سەیریان کرد بەرامبەریان قەفەزێکی گەورە دانراوە و ئاژەڵێکی گەورەی تێدایە... ئاژەڵ چ ئاژەڵ: دوو گوێی قوت، سمێڵێکی قیت، لەشێکی خەتخەتـی جوان...

پشیلەخەتخەتەکە لە خۆشیدا خەریک بوو شاگەشکە ببێ، بۆیە بە دیتنی پڵنگکەکە یەکسەر هاواری کرد:

– ئەوەتا... مەڕۆن ئەوەتا... ئەوە مامە، مامە پڵنگم، ئێوە لێرە چاوەڕوان بن، ئێستا من دەچم بۆلای و قسەی لەگەڵ دەکەم، بەڵکو ڕێگەی ئێوەش بدات بێنە ژوورەوە بۆلای!

پشیلەخەتخەتەکە بەرەو قەفەزەکە بە خێرایی کەوتە رێ و ئەوانی دیش لەولاوە راوەستان و چاوەڕێی پشیلەخەتخەتەکە بوون.

زۆری نەمابوو بگاتە نێزیکی قەفەزەکە، پشیلەخەتخەتەکە رۆیشتنەکەی هێواش کردەوە و هەستی بە ترسێکی سامناک کرد، چونکە یەکەمجاری بوو ئاژەڵی ئاوا گەورە ببینێ. گەیشتە نێزیکی قەفەزەکە، لێی نێزیکتر بووەوە، بەڵام ئەوەندە دەترسا قاچەکانی کەوتبوونە لەرزە و نەیدەتوانی بەپێوە بوەستێ. پڵنگەکەش هەردوو چاوەکانی بڕیبوە پشیلەخەتخەتەکە و هەر سەیری دەکرد. ناچار پشیلەخەتخەتەکە وچانێکی بۆ گرت و بە زمانێکی لاڵ و پچڕ پچڕەوە گوتی:

– ر ڕ ڕ رۆژ بببباش مممامە پڵنگی خۆشەویستم......

ئیتر لە ترسا هیچی تری بۆ نەگوترا.

پڵنگەکە کلکێکی بە زەویدا دا و دەمی کردەوە... ددانە تیژەکانی جیڕ کردەوە و بە دەنگێکی بەرز، زۆر بەرز، وەکو هەورەگرمە، هەر وەک بڵێی باخچەی ئاژەڵەکە پڕ بووە لە بەرمیل و گل دەکرێنەوە:

– ....

شتێکی گوت، پشیلەخەتخەتە هەژارەکە هەر نەیزانی چیی گوت. هەر ئەوەندە فریا کەوت تەکانی دایە خۆی و بەرەو هاوڕێکانی رایکرد، بەبێ ئەوەی بزانێ مامە پڵنگ چی گوت و چیی وەڵام دایەوە. هەر کە گەیشتە هاوڕێکانی، ئەوانیش هەر یەکەیان چۆن فریاکەوت بەرەو دیواری دەرەوە رایکرد. پشیلەخەتخەتەکەش لە پێشیانەوە. ئەوەندە لە دەنگەکە ترسا هیچ چاوەڕێی ئەوەی نەکرد بزانێ وەڵامی مامە پڵنگ چی بوو و چی گوت! هیچ گوێی لەوە نەگرت کە مامە پڵنگ گوتی:

– ر ڕ ڕ رۆژی خۆت باش!

www.arsivakurdi.org

پڵنگ و پشیلە

نووسینی: نیکۆلای نۆسۆف

جارێکیان پشیلەخەتخەتەکە وێنەی پڵنگێکی بینی کە بە دیوارێکەوە هەڵواسرابوو، بە سەرسامییەوە لەبەردەمی وێنەکەدا راوەستا، لێی ورد بووەوە و سەیرێکی خۆی کرد، دیسان سەیرێکی وێنەکەی کردەوە و بەراوردی لەگەڵ خۆیدا کرد. سەرسام بوو:

حەی... خۆ هەردوکمان شێوەمان لەیەک دەچێ، ئەو دوو گوێچکەی قوتی هەیە، منیش هەر دوانم هەیە. ئەو سمێڵێکی قیتی هەیە، منیش هەمە. ئەو لەشی خەتخەتە، منیش هەروەها.

پشیلەکە ماوەیەک بیری لە وێنەکە کردەوە و چاوی بەسەر وێنەکەدا روا، کەوتە خەیاڵ پلاو:

– ئەگەر بە راستیش پڵنگ نەبم، خۆ کوڕی مامی هەر دەبم!

ئیتر لەو رۆژەوە لە خۆی بایی بوو.

جا بۆ نا، هەموو ئەو پشیلانەی لە خانووەکەدا دەژیان، هەموویان هەر پشیلەیەکی سادە بوون و هیچی تر، لە نهۆمی یەکەم پشیلەی‌خۆڵەمێشی، لە نهۆمی دووەم پشیلەی‌سپی، لە نهۆمی سێیەم پشیلەرەشەکە و بەچکە بچکۆلەکەی، لە نهۆمی چوارەمیش پشیلەسوورە ئازاکە دەژیا، ئەمانە هەموویان پشیلەی ئاسایی بوون، تەنها ئەو نەبێ، تەنها پشیلەخەتخەتەکە نەبێ کە دەیگوت من کورەزای پڵنگم.

رۆژێکی بەهاری دەمەوبەهار، هەموو پشیلەکان لە سەربانی خانووەکەیان کۆبووبوونەوە و هەر یەکەیان باسی ئازایەتی و دەسکەوتی خۆی دەکرد. پشیلەسپییەکە ویستی باسی سەرتوێژەکەی دوێنێ بکات، پشیلەخەتخەتەکە قسەکەی پێ بری. پشیلەسوورەکە ویستی باسی ئازایەتی خۆی بکات، پشیلەخەتخەتەکە قسەکەی بەویش بری. ئەوم ماوەی کەسی نەدەدا باسی شتێک بکات. هەمیشە ئەیوت و ئەیوتەوە:

– مامە پڵنگ. من و مامەم ئێمە ماست ناخۆین، هەر سەرتوێژ دەخۆین، ئێمە راوی ئاژەڵی بووک ناکەین، هەر ئاسک دەخۆین... من و ئەو... من و مامم... مامە پڵنگ.

لێرەدا پشیلەڕەشە بچکۆلەکە، کە لەگەڵ دایکی لە نهۆمی سێیەم دەژیا، بێ دەنگیی خۆی بۆ نەگیرا، ئەگەرچی زۆر لە ئازایەتیی پشیلەخەتخەتەکە دەترسا:

– باشە مامە پڵنگی تۆ چۆنە؟

پشیلەخەتخەتەکە بە لاقرتی و گاڵتەپێکردنێکەوە وەڵامی دایەوە:

– ئۆی ئۆی ئۆی... مامە پڵنگی من گەورەترین و ئازاترین و جوانترین ئاژەڵی سەر ئەم رووی زەمینەیە.

بەچکەرەشەکە ئازایەتیی دایە بەر خۆی:

– ئەی لەکوێ دەژی؟ دەتوانی پێمان بناسێنی؟

– ئەی بۆ نا! ئەرەوەڵڵا زۆر چاک دەتوانم... بەڵام......

هەموو جارێک پشیلەخەتخەتەکە لە وەڵامی پرسیارەکان رایدەکرد و خۆی نەدەدا بە دەستەوە کە بچێ مامە پڵنگیان پیشان بدات. لە راستیشدا نەیدەزانی مامە پڵنگ لەکوێ دەژی. چونکە ئەو تەنها هەر وێنەکەی دیتبوو. بەڵام پشیلە رەشە بچکۆلەکە هەر پرسیاری دەکردەوە:

– ئەی کەواتە مامە پڵنگ لەکوێ دەژی؟

پشیلەخەتخەتەکە تۆزێ داما و نەیتوانی یەکسەر وەڵام بداتەوە، بۆیە یەکسەر پشیلەسوورەکە خۆی تێهەڵقورتاند و پشیلەخەتخەتەکەی لەو هەراسانییە رزگارکرد:

– مامە پڵنگی ئەو لە باخچەی ئاژەڵ دەژی، ئەو باخچەیە ئاژەڵی زۆری تێدایە، گەورە و بچووک، چۆلەکەشی لێیە، بەراستی کوڕ و کچینە زۆر دەمێکە نەچووم و، ئارەزووی چوونم هەیە. پشیلەخەتخەتەکە بە پەلە هەڵی دایێ:

– بەڵێ... ئا... راست دەکا، مامم لە باخچەی ئاژەڵ دەژی. منیش دەمویست ئەوە بڵێم، بەڵام ماڵتان ئاوابێ ئێوە هیچ ماوەتان نەدام. پشیلەسوورە زۆر گەڕۆک بوو، جادە و کۆڵانی ئەو شارە

هەموو شارەزا بوو، بۆیە سنگی دەرپەڕاند و هاتە پێشەوە:

– کەواتە با بەیانی هەموومان بچین بۆ باخچەی ئاژەڵ، من هەتا ئەوێتان دەبەم و لەوێشەوە خۆمان دەدەینە دەست پشیلەخەتخەتەکە بۆ ئەوەی مامە پڵنگمان پێ بناسێنێ. منیش هەتا دەگەینە ئەوێ چەند چۆلەکەیەک راو دەکەم.

رۆژی دوایی، پشیلەکان لەگەڵ تاریک و روونی بەیانیدا لەماڵ دەرچوون و بەسەر سەربان و پەنا دیواری چەند خانوویەکدا خۆیان

www.arsivakurdi.org

پاش ناهومێدی دوژمن بە پارێزەوە، خەریکی پشکنین و سووتاندنی ماڵەکانی پێش خۆی بوو. زۆری نەکێشا شوێنی ئێمەشیان دۆزییەوە. لە کلاورۆژنەی کادێنەکە را وەبەر دەسرێژانیان داین. لە ماوەیەکی کورت دا، نێو کادێنەکە بوو بە دوزەخ. تۆز و خۆڵ، چرەدووکەڵ، بۆنی کای خاو ئەوکی دەگوشین. بەڵام لەگەڵ ئەوەش دیسان هەر متەقمان لەخۆ بری و لە چاوەروانی هەڵدا دەقیقە ژمێری‌مان دەکرد. ئەو بێ‌دەنگییەی ئێمە دوژمنی خستبووە شک و لە قین و بوغز، دار و بەردی دەکرۆشت و بە ئاور و ئاسن ماڵەکانی تێک دەتەپاند.

گڕی ئاگر میچی حەشارگەکەمانی داگرتبوو. خەلوز و دار و پوش بەسەرمان دا دەباری. بۆنی دووکەڵ ئەنەفەسی دەبرین. برست دەهات ببڕێ. چارەنەما، دەبوایە خۆمان لەو دوزەخە رزگار کردبایە. رێگای چارە تەنیا ئەوە بوو، بە نوکی سەر نیزە و خەنجەران کەوتینە دیواربرین، لە چاولێک‌نانێک دا چەند دیوارمان کون کرد و مەیدانێکی بەرفراوان‌مان بۆ دەستکردنەوە پێک هێنا. ئینجا لە دوژمن راپەرین و لە گشت کەلێن و قوژبنێ را دامانە بەر دەسرێژان. ئەم بەرهەڵستە چاوەروان نەکراوە سەری لە دوژمن شێواند و بە هەڵەداوان لە سەربانان را خۆیان فرێ‌دەدا و پەنایان دەگرت. تەقە توند بوو، موشەکی ئارپی‌جی یەک لە دوای یەک بۆ سەر شوێنی ئێمە، سام و هەیبەتێکی سەیری خستبووە سەر وڵات. بارانی ئاور و ئاسن دەرفەتی سەرهەڵێنانی پێ‌نەدەداین. ناچار زوو بە زوو شوێنی خۆمان لەم هۆدە بۆ ئەو هۆدە دەگۆری. هیوای بە زیندوومانەوەمان لەدڵ دا دامرکابوو. دواین پەناگامان هۆدەیەکی تاریک بوو، کە هیچ چەشنە رۆشناییەکی تێدا نەبوو. بۆ ئەوەی جارێکی دیکەش شوێنەونکەمان کردبێ، تەقەمان وەستاندەوە و لە قولینچکان دا مات بووین.

هێرشکەران دەست هەڵگرتنیان نەبوو، کات بە کات لێمان نزیک دەبوونەوە. هێندەی پێ‌نەچوو، سەربانیان لێ کون کردین و بە دوای یەک دا چەند نارنجۆکیان لە پاڵ خستین.

دەنگی تەقینەوەی نارنجۆک و بۆنی باروت پیاویان گێژ دەکرد. شالاوی ئاگر و بۆنی خەلوز، برستیان لێ بری بووین و مەرگیان هێنابووینە پێش چاو. یەک دوو کەسمان پێکران و چاوێکی منیش پەردەیەکی رەشی بەسەرداکشا. دەرفەتی بیرکردنەوەمان نەبوو. مەرگ و ژیان پێکەوە تاڵە موویەکیان لە نێواندا بوو. کات تەنگ بوو، دەبوایە لەمان و نەمان زوو لایەکمان هەڵبژاردبایە. مان بە هێزتر بوو، ورەی لە دڵمان خستبوو گورج دوو کەسمان بە نەعرەتەی بە سامەوە دەرپەرینە دەرو دوابەدوای ئەوانیش ئەوانەی ساخ بوون سەنگەریان گرت و لە ژێر بەرگری هاورێیانمان‌دا بریندارەکانیش خۆیان کێشایە دەر و مەتەرێزمان گرت.

شەرێکی گەرم و خەست دەسپێکرایەوە. ئەوجا دوژمن بە تەواوی سەری لێ شێواو توانای خۆراگری نەما. هەستی سەرکەوتن هەموو جەستەمانی داگرتبوو. مەرگ خۆی وەبەر پەنایان دەدا و ژیان بۆ جارێکی دیکە بە پێشوازی‌مانەوە دەهات. هەر چەند چاردە کەس زیاتر نەبووین، بەڵام لە بەرامبەر دوژمنی تێک‌شکاودا، وەک لەشکرێکی بە هێزمان دەنواند. ئەوەندە هێزمان هاتبۆ بەر، کەس تابی خۆراگری لە پێشمان دا نەبوو. پەرۆشی ماڵ وێرانی و رەنجەڕۆیی خەڵک تەواوی هەناوی ئاخنی بووین، بە هەموو توانامانەوە زەبرمان دەوەشاند و لە پشتەوەرا مێشکی هێرشکەرانمان دەپژاند.

ئەو دوژمنە درەی ساتێک پێش، لەرزی گرتبوو، وەک منالان دەپارانەوە، چەکیان فرێ دەدا و هەڵدەهاتن. هی‌واش بوو لەسەر دیواران را بە پەشۆکاوی دەکەوتە نێو ئەو مەنجەنیقەی بۆ ئێمەیان پێک هێنابوو.

لە کۆڵیان نەبووینەوە، بە دادڕ دادڕ وەپێشەخۆمان دابوون و ئەوەی سەری بە ساخی دەربرد، گوندی بەجی هێشت.

تەقە تا دەهات دوور دەکەوتەوە. خۆر سەری بۆ پشت کێوەکانی دوور شۆر کردبۆوە. بوولێڵ پەیدا ببوو، بە پەلە گەراینەوە سەر بریندارەکان و کردمانە کۆڵ. رێگایەکی دوور و درێژ و سەختمان لەبەر بوو. روو بە رۆژهەڵات بەرەو دۆڵە چڤور و زەمەندەکە داکشاینەوە خوار، لە روبارەکە پەرینەوە. یاڵە و یاڵ لە کێوە بڵندەکە سەرکەوتین، لە سەر لوتکەی روو بە ئاواییەکە راوەستاین. دوو بریندارمان بە توندی پێکرابوون، ئارام و لەسەرەخۆ بوون و تەنانەت ناڵەشیان لێوە نەدەهات. دامانان و لەسەر هەردی سارد و سر درێژمان کردن. رەنگیان بە روانەوە نەمابوو. ترپەی دڵیان شلتر و شلتر دەبوویەوە و لەگەڵ قوڵپێ خوێن ملیان بە لارەوە نا. دوو گوڵکۆ ترویکی چیایەکی سەربەرزیان بەرزتر کردەوە و بوون بە چقڵی نێو چاوی دوژمن.

گوند هەروا دەسووتاو بڵێسەی ئاگری ماڵەکان، تا چەند کیلۆمێتر بەرەو ئەولاتر دەوران پشتی خۆیان رووناک کردبۆوە. دەنگی شین و گریانی ژن و منال ئاخ و ناڵەی پیر و پەک‌کەوتەکان، تێکەڵ بە هەناسەی ساردی با، لە نێو دۆڵ و دەوەن و تاشە بەردەکان را بە گوێ دەگەیشت و دەروونی تێک وەردەدام. لە سۆیی ماڵوێرانی و رەنجەڕۆیی خەڵکی ئەم گوندە و هەزاران گوندی دیکەی ئەم کوردستانە بە خوین سوور هەڵگەراوە، برینەکەم پتر وپتر دەکولایەوە......

www.arsivakurdi.org

چیرۆک

بەسەرهاتێک

سیامەند

بەهار بوو، تازە کوێستانەکان خاڵ بەڵەکیان تێ کەوتبوو. پەردەی سەوزی بەهار دیمەنی کەژ و کیوەکانی رەنگاندبوو. گوڵەمێلاقە و شلێر و بەیبوون سەریان لە ئاخ وەدەرنابوو. پۆلی قازوقورینگ بە قارە قار بارگەی سەفەریان بەستبوو. پێشمەرگە لەخەم رەخسی و لە تەنگانەی زستانی سەخت رزگاری ببوو. لەو کاتەدا، کە شنەی بۆن خۆشی بەهار گوێی شیناوەردی نواڵ، تیرەک و زنوێرانی دەلەراند. دەستەیەک پێشمەرگە بۆ گەرانێکی ئاسایی بەرەو ئەو ناوچانەی زەبرو زەنگی دوژمنیان بەسەردا زاڵ بوو، وەرێ کەوتین. گەیشتینە هەر گوندێک ژن و پیاو، پیر و جحێل بە پیرمانەوە هاتن و باوەشیان بۆ گرتینەوە. ماچیان کردین. خواردەمەنیان بۆ هێناین. کیژان سەروکلاو و گۆرەوی مەرەز و بەرکنیان بە دیاری داینێ. شوانەکان هەمبانەی نان و شیری گەرمیان لە پێش داناین.

پیران دوعای بەخێریان بۆ کردین، بەڵام جاش و سیخوران بۆ ساتێک چاویان لێمان غافل نەبوو قەرێ قەرێ‌یەنیان لەگەڵ دەکردین! هەر بۆیەش نەمان دەتوانی زۆر لە شوێنێک بمێننەوە و بە دایم لە جەولە دابووین.

لە شەوێکی ئەنگوستە چاودا، کە نمنم. باران دەباری، خۆمان گەیاندە نێو ئەشکەوتێک، بە درک و داڵ ئاورمان کردەوە و لە دەوری کۆبوونەوەمان گرت. لە کۆتایی دا بەو ئاکامە گەیشتین، بە چەند مەفرەزە دابەش بین و هەر مەفرەزە بەرەولایەک، بە هاواری دانیشتوانی ئەو گوندانەوە بچین، کە ماوەیەک بوو. دوژمن بەبێ تاوان پەلاماری دەبردنە سەر و گوندەکانی بەسەردا وێران دەکردن.

هەر مەفرەزە رێگای شوێنی پێ ئەسپاردراوی خۆمان گرتەبەر. هێشتا هەتاو گزینکی نەدابوو، لەسەر لووتکەی چیایەکی بەرزرا ئەو ئاواییەی مەبەستی مەئموریەتەکەمان بوو، لێمان وەدەرکەوت. ماڵەکان بە بەرقەدی کێوێکی نزم و بەردەلانی قاوەیی رەنگ، روو بە خۆرەتاو بە پاڵ یەکەوە مات ببوون. گابەردەکانی پشت ماڵان لە دوورڕا وەک لەشکرێکی شکاو خۆیان دەنواند.

ئاوایی لە خەو راپەریبوو لە کولانگەی ماڵان را دووکەڵێکی شین بەرز دەبۆوە و سەرگوندی گرتبووە ژێر چەتری خۆی.

هۆقە هۆقی گاو گۆل. بارەباری بەرخ و کار. ئۆحە ئۆحی گاوان. زرمە و شلقەی مەشکە، لەگەڵ قوورتە قوتی کەڵەشێر، ئادەمیزادیان بەرەو خەیاڵ و ژیانی خۆش و ساکاری لادێ رادەکێشا.

پاش ماوەیەک پشوودان، لەسەر کێوەکەرا یاڵە و یاڵ داکشاینە خوار. لە داوێنی چیاکە، رووبارێک بە قورت و پێچ تێ‌دەپەری. لە ئاوەکە پەرینەوە. لە نێو بیشەلانێکی چڕوردا تفەنگ و فیشەکدانمان لە خۆ کردەوە، لە ژێر تیشکی هەتاو خەریکی پاک و خاوێنی خۆمان بووین. پاشان یەکێک‌مان بە نهێنی نارده نێو ئاوایی. لەو کەسانەی جێگای متمانە بوون، رامان ئەسپارد، ئەوە ئێمە لە نێو بیشەلانە چڕورەکە داین و چ دەڵێن وابکەین.

چێشتانگاو بوو، ئەو کەسانەی بروامان پێ دەکردن، خەبەریان بۆ ناردینەوە، بۆ کاتی نیوەرۆ بچینە نێو ئاوایی. ئێمەش ئەو کاتەمان پێ باش بوو. لەبەر ئەوەی بە دەگمەن بیندرابوو، دوژمن لەو وەختانەدا هێرش بکاتە سەر گوندەکان و بە پێ‌ی عادەتیان زیاتر سەر لە پارشێوان هێرشیان دەستپێ دەکرد.

خۆمان پۆشتە کردەوە، یەک‌یەک و دوو دوو، زۆر بە هێوری خۆمان گەیاندە ئەو ماڵانەی لە چاوەروانی‌مان دابوو. لە کاتێک دا خەریکی خواردنی نانی نیوەرۆ بووین، ژنان بە پەشۆکاوی و هەڵەداوان لەسەر کانی را خەبەریان هێنایەوە، کە دوژمن بە هێزێکی تەیار و لە ئەژمێر نەهاتوو، نێو گابەردەکانی پشت‌ماڵان و هەر سێ لای دیکەی ئاوایی گەمارۆداوە.

ئەم خەبەرە کوت و پرە بە گوێی هەموو هاورێ‌یان گەیشت و دەستبەجێ لەیەک جێ کۆبووینەوە. بریارمان دا بۆ ئەوەی خەڵکی بێ‌تاوان لە بەین نەچن و بە بیانوی دەست کردنەوەی ئێمە گوندەکە وێران نەکرێ. لە شوێنێک خۆمان مات بکەین ، ئەگەر هەر نەبوو، تا دوایین دڵۆپی خوێن بەرگری بکەین و نەهێڵین کەسمان بە زیندوویی بکەوێتە دەست دوژمن. هەر بۆیە گشتمان چووین لە نێو کادێنێک دا خۆمان حەشار دا. ئەم حەشارگەیە شوێنێکی باش بوو، چونکە سەرەرای ئەوەی کە چەند هۆدەی دیکەی بەسەرەوە بوو، لەسەر پەری ئاواییش هەڵکەوتبوو.

لەدەورویەری ئاوایی تەقە بوو. هارەو نەرەی بولدزێر و تانگ لە دووری ئاوایی دەگەیشتە بن گوێ. تەپەی پێ‌ی هامۆوشۆکەران بە توندی نزیک و دوور دەکەوتنەوە. زیرەو هاواری ژن و مناڵ پسانەوەی نەبوو. دوژمنی رق ئەستوور دەی‌نەراند و بەدەم جنێوەوە دەیگوت:

«بگرن، ببرن، خاپورکەن و بسووتێنن، چونکە ئەوانە یارمەتی جەردەکان دەدەن!»

ئێمە پێ‌مان وانەبوو، دوژمن لە بوونی ئێمە لە نێو ئاوایی دا خەبەرداره، بەڵام هێندەی نەخایاند، خۆفرۆشان وشیاریان کردنەوە و بە ترسەوە کشانەوەدوا، لە دەوری دێ سەنگەریان گرت و پاشان لە بەرزەوێژی مزگەوتی را پەیتا پەیتا داوای خۆبەدەستەوەدانیان لێ دەکردین. بەڵام ئێمە هیچ وڵامێکمان نەدەدانەوە و هەروا خۆمان مات کردبوو.

www.arsivakurdi.org

ئەم دارستانە کاول بووە جێدەهێڵم
خۆم لە ژێر توێژی تەم و هەوری بۆردا قووتار دەکەم
گوڵێکی یەجگار ئاڵ دەدەمە تۆ
نامەیەکیش لە ئاسمانەوە هاتبێ
نامەیەک پڕی لە گمەی کۆتر و باڵای کوکوختی و
ڕەنگی باڵندەی دەریایە
چەند ئەستێرەیەکیش بە دەستی منداڵ کێشرا بێت
خانوویەکی بچووکیش بە لاری لە ئاسمانەوە شۆڕبێتەوە

لە قوزاخەی وڵاتێکدا توردراوین
تیشکی بینینمان ناگاتە تۆ
تۆش لە پشت سێبەرەکاندا
قوزاخەی وڵاتان دەژمێری
تۆی چارزگە و تۆی با

نە پەنجەرەیەکمان هەیە
بای شەماڵ ڕوی تێکا
نە دەنکە کولەکە بە شێنەیی بەهاران تیایا سەر دەردەکا
نە چۆلەکە هاجەکانیش دەنیشنەوە
نە بەردێکی حەبیبەمان بەردەکەوێ
نە دەرگامان لەسەر پشتە
نە سواڵکەرێ داوای عانە و هەندێ شۆربای نیسکمان لێدەکا
نە منداڵێ لە حەژمەتا دێتە ژووری و پێدەکەنێ
نە هاوسێیەک بە قیژە و بۆڵە بۆڵەوە داوای
مارەیی مێرد و هەندێ بیبەرمان لێدەکا
نە سەر خانووەکانمان دەست دەخاتە باخەڵی خوا
نە کوللە و گوێسەبانە ئێواران چەشنی بەیداغ دەشنێنەوە

نە نیوە شەو خوای سیاچەمان دێتە خواری
نە سەردەخاتە نێو کزلێت و زنج و خانووە قورینەکان
نە تەماشای ڕەنگی زەرد و لێو بە باری منداڵمان دەکا
نە ئاسایش بۆ داک دێنێ نە هەندێ جار بە دیار نەخۆشەوە
ڕادەمێنێ
(لەم دارستانە شێ دارە دەمێکە خوا ئەمری خوای
بەجێهێناوە)

جارێکی تریش دەڵێم:
کێ فرێی دامە ئەم بیرەوە؟
زایەڵەی دەنگم دەرخت قووتی دەدات
چزراوەگەی ئەڤینم بەرد قووتی دەدا

لە وێندەرێ
لە وڵاتەکەی «مام زوراب»
هێشووە ترێ دەڵکێتە دەروون
بەیانیانی زۆر ڕووناکتر لە خوا
ئۆخژن دەداتە دڵ دڵ دەکاتە نیشتمان

لە وێندەرێ
لە وڵاتەکەی «نەجمەددین»
دونیا دەبێتە کەشتییەک ئای چ کەشتییەک
هەموو فێری ئەڤین دەبین فێری ناو نووسین

لەوێندەرێ
لە ناوجەگەی هەورەوە
دەست بۆ زەمین درێژ دەکەین
شەوان پەنجە دەئاڵێنینە بسکی ئالۆزکاوی «ست فاتیمە» و
بە دزییەوە تێروپڕ ماچی دەکەین

لە وێندەرێ
بە نهێنییەوە بێ دەنگ چەشنی پێغەمبەر
بەرەو خەڵوەتی یەکەم هەنگاو دەنێین
بە دیار گومانی «مەحوی»یەوە دزش دادەمێنێن

لە وێندەرێ
لە وڵاتەکەی من دا
خۆڵ، خۆڵ، جارێکی تریش خۆڵ
دەیکەینە ئاسمان دەیکەینەوە خۆڵ

کانوونی یەکەمی ١٩٨٨

خوێنەری بەرێز

* ئەم ژمارەیە لەبەر چەند گیروگرفتێکی تایبەتی بەکاری ڕۆژنامەگەری کوردییەوە زۆر دواکەوت. داوای لێبووردن دەکەین.

نوسەری بەرێز

* لەگەڵ ئەو بابەتانەدا کە دەینێرن بۆ بڵاوکردنەوە، تکایە ناونیشانێک بنووسن تا بتوانین سەبارەت بە بڵاوکردنەوە یان بڵاونەکردنەوەی پەیوەندیتان پێوە بکەین.

بەربانگ

www.arsivakurdi.org

خۆڵستان

ئەحمەدی مەلا

جێ دەهێڵم ئەم دارستانە
دەست وەردەدەمە نێو ئاسمانێک
کێ دەڵێ بەرە و سارا سڕەکان راونەنراوە ؟
هەر دە پەنجەم دەکەمە کەپری سەرم و
بە گریانەوە خۆتێکەڵی خۆڵستان دەکەم
بەڵکو رۆحە رۆشنەکەم بدۆزمەوە
دەبێ لەسەر چ گاشە بەردێک بێ ناز فڕێ داربێت؟

دەمەوێت چەشنی با بە ئازادی
هەوران بچنە لەشمەوە
چەشنی ئاگر حەوزە لێخنەکان دابگیرسێنم بۆ سیامەستێک
لە سێبەری نیشتمان دەگەرا ئێوارەی لێ‌وون بوو
چەشنی ئاو لە درزی خەونە جیوینی‌یەکانەوە
چاو بتروکێنم
لەنێو چامەیەکدا جریوەم بێت
هەروەک گریان ناخی بەرد جێ بهێڵم
لە ناخ چێودا بگیرسێمەوە

چ ئەفسانەیەک شڕە رایەخێکم دەداتێ
لە قەراغ خوڕرەدا لە نزیک نیشتمان‌دا ڕایخەم؟

ئەم چرە دودە ولاٌتی من نی‌یە
ئەم هەورە نزم و نەویانە هێلانەی لەسەر
چێ ناکرێ
ئەم گەمی‌یەی دلٌمانی لە سەرپشت دایە
فانۆس نێو دەریا و ئاسمانە
بەرەو کوێ بای ڕاڕایی دەیپێچێتەوە ؟
دەبێ تیشکی لێخنی بگاتە کوێ؟
ئەم دارستانە شێ دارە
ژێر هەنگڵمی پڕ قەوزە کرد ڕوخسارمی کردە تەم
چاوەکانمی چەشنی چەوسەوزاند
پەنجەکانم برسی‌یانە
دەئاڵێنە نهێنی ووشە و شەوان بە دیار جەستەمەوە

دادەگیرسێن

لە دوور ڕا
گوێم لە ناڵەی کۆچەرانە پاساری شەو
فڕەفڕ دەکات بە دەورسەریانا
لە دوور ڕا
لە وێندەری
لە ولاٌتەکەی «نالی»

ئەستێرە قەقنەس ئاسا دەبێتە رەژوو
بۆ هەتا هەتایی دۆڵەکان غل دەبێتەوە

(چ جەهەننەمێکە ولاٌتەکەی «نالی» ؟)

قورگم جۆگەلەیەکی شیعرە هەنسک دەدات بە تاسەوە
عەیامێکە بۆنی گریانی نەکردووە
عەیامێکە ئەم قورگەی من تونێلێکە ووشە تیایا
زرینگەی دێت ووشە تیایا دەکوژێتەوە

کێ فرێی‌دامە ئەم بیرەوە ؟
ئازاری کێم دابوو؟
براکانم ئێوارەی کە گەرانەوە خانە خراپ
کراسێکی هونجر هونجریان خستە پێش‌باب
بە خوێنی ئاسکێکی چاو خومار
یەک دوو چمکیان ئاڵ کردبوو

کێ فرێی دامە ئەم بیرەوە ؟
برا کەڵەگەت و جەسوورەکانم رووی دەمیان کردە بابە وتیان
– گورگ و چەقەڵ پەلاماری برالەی داین
ئێمە بەرەوگەمە و قوشمەی خۆ دەچووین
بابە گەلە گورگ کورتی فراند
بابی بابان کراسی هەڵگرت نایە سەر سینە
بۆن و بەرامەی رۆحی بابەی کردە چراخان
کێ فرێی داینە ئەم بیرەوە ؟

www.arsivakurdi.org

نادات بە دەستەوە.

6- Brahmacårya.
7-Vanaprasthya.
8- Karman yoga.
9- Jnana uoga.
10- Bhakti yoga.
11- Citti.
12- Åsana.
13- Pråna.

١٤- «یاسای کاست» لە چوار چینی دیاری کراوی کۆمەڵایەتی و ئابووری پێکهاتووە، کە بەرزترینیان دەستەی بەرهەمەنیەکانن و پارێزەری نهێنییەکانی بودا کانن. لەم رێگەیەشەوە بەناو بژی کەری نێوان مرۆڤ و خواکان دەژمێردرێن. دەستەی دووەم، بە دەستەی «کیشاتریا- ksatriya» بەناوبانگن. ئەم زاراوەیە لەگەڵ وشەی «شا»ی فارسیدا لێکەوە نزیکن. ئەمانە دەستەی لەشکر و جەنگاوەرانن و فەرمانیان هەڵسوراندنی کاروباری وڵات و پارێزگاری کردنە لە سنوورەکان. دەستەی سێیەم «ڤاشیڤا- vaisvas»یەکانن و لە چینی خاوەن زەویە بچکۆلەکان و بازرگان و پیشەییە گەورەکان پێکهاتوون. دەستەی چوارەم، کرێکار و جوتیارە هەژارەکانن کە بەرهەم هێنەری بنەرەتی ئابووری کۆمەڵگا پێکدەهێنن. ئەم یاسایە تاوەکو ئەمرۆکەش لە کۆمەڵگای هیندیدا بە هاونرخی خۆی نەدۆراندووە.

15- Varuna.
16- Samsåra.
17- Ahimsa.
18- Atman.
19- Atmanobrahmah.

شیعر و کۆچێکی نیوەچڵ

ئاشتی

هێند دەرکرام
هێند راونرام
هێند کۆچ درام
«سەگی هیچ کوێم پێناوەڕێ (١) »!
خۆشیان ناوێم،
ماندووم کردوون
هێندەی شەو و نیوەشەوان
خەوی خۆشیان بڕەوێنم......

هێند دەرکرام
هێند راونرام
هێند کۆچ درام
هیچ رێگایەک نامۆیم لێناکا!
خۆشیان دەوێم،
بە قرچە قرچی هاوینێ
بە سەرما و سۆڵی زستانێ،
بە پێخاوسی دەیانشێلم
قۆڵنجیان دەشکێنم......
***
ئەی ئەوانەی پێتان وایە من کۆچەرم!
بە کام شەوی بێ خەوی، بێ ئەوی
خەیاڵتان
دەریا و سنوورەکانی تێپەراند؛
دەستی پێشمەرگەی راموسی و
بە ماچێکی بە دزی گەرم
کیژە کوردی لە خەوی ئالۆز راپەراند؟!

کوڕی نۆبەرەی کامەتان
لە (ئیندرقاش)
سەری بە گوڵمیخ و بزماری هەشتەرخان
وەک وێنەکانی (پیکاسۆ) - کە تێی ناگەن -
لەسەر دیوارتان داکوتراوە؟!

کچی تاقانەی کامەتان
لە (هەڵەبجە)
لە باوەشی
دایکی لە پێش خۆی مردوویدا
توواپەوە،
تەنیا دوو چاوی شینی لێ ماوە
بەرموورێکیان لێ درووست کرد،
لەسەر سینگی خاتوونی سەرمایە
بە هەودایەک ئاڵتوون
هەڵواسراوە؟!

ئەی ئەوانەی
بە زۆر ناوی (کۆچەر) تان بەسەر دابڕیوم!
ئەی ئەوانەی نەوناسیوم!
کۆچم نەکرد،
پێیان کردم......
بیری سەربەستیم لە مێشک دەرنەکرد،
دەریان کردم......

تەنیا ئەوەی
گەرانەوەی لاشیرین بێ
دەزانێ: دووری چەند تاڵە......
تەنیا ئەوەی
(هەڵەبجە)ی لەبیر بێ
دەزانێ کە «بەهاری کورد هەر ئاڵە
چ بە خوێن بێ، چ بە گوڵاڵە»

یادت بەخێر ئەی نیشتمان!
یادت بەخێر ئەی دەسگیران!
یادت بەخێر ماڵی باوان!

یادی بەخێر ئەو سەردەمەی
تەنانەت بیری کۆچکردن
لە لامان مردن بوو؛
ئۆپێرا و دانس و دیسکۆمان
گرمەی پێ و قرمەی
پێشی دوژمن گرتن بوو.

یادی بەخێر ئەو کانییەی
هەر یادەکەی تینووم دەکا.
یادی بەخێر ئەو ئەشکەوتەی،
هێمنی و خانەخوێی کوردانەی
وەنەوزم وێدەخا

یادی بەخێر ئەو چیایەی
بە تاسەی چوونە سەر دوندی
پێی زێدەم لێ دەڕوێ
یادی بەخێر جێژوانی بن پاردەی
ئێوارەکەی پاییز،
نە ئەوە بوو ئەو بێ

نە ئەوە بوو دڵ کڕ بێ
نە ئەوە بوو لەش سڕ بێ
نە ئەوە بوو چاو بنوێ......
....
یادی بەخێر.........
!..........................

بەهاری ١٩٨٩ کەنەدا

١- لە فۆلکلۆر وەرگیراوە.
٢- لە شیعرێکی (هێمن) وەرگیراوە.

www.arsivakurdi.org

دابو بە ئایینی یەزدان پەرستیەوە، دیارە ئەم ئاینە لەگەڵ ئایینەکانی دی هیندۆ- ئەوروپاییدا تەبایی هەبوو. یاساو بنەماکانی ئەم ئایینە لە داستانێکی گەورەدا بە نێوی «ودا» کۆکراوەتەوە. لە خوداکانی ئەم هۆزە دوانیان لە باسەکەی ئێمەدا گرنگی تایبەتیان هەیە: یەکەمیان «ڤارونا» یە «١٥»، کە پارێزگاری یاساو ڕەوتی جیهانە لەناوەراستی سەردەمی دوایدا پلەی یەکەمی لە نێوان خواکانی‌دا بە دەست هێناوە و بۆ یەکەم جار یاسای جیهانی دارشتووە.

خوای دووەم: «بەرەهمەن»ـسە. بەرەهمەن لە ڕەچەڵەکدا بە مانای ویرد و دوعا هاتووە. بەڵام ئێستا ئەم مانایە نادات بەدەستەوە. لە پاش ماوەیەک ئەم وشەیە بە هەمان شێوەی خۆیی بە مانای ڕەچەڵەکی یەکەمی جیهان لێکدرایەوە، لە قۆناغی دوایشدا کرایە هێز و دەسەڵاتی خوڵقێنەر. لە حالەتی «مذکر»یشدا بە مانای خاوەنی دوعا و ڕەمزە ودایی‌یەکان دێت. بەڵام پاشان ئەم ئایینە- یاسا کۆمەڵایەتیە نەیتوانی وەڵامدەرەوەی بابەت و کارەکانی زاناکانی سەردەمی بودابێت، بۆیە هێواش هێواش لەکار کەوت. هەر لەبەر ئەوەش بوو ئەو زانایانە دەستە دەستە ماڵ و زادەگای خۆیان جێدەهێشت و لە عەوداڵی ڕێگەیەکی تازەدا روویان دەکردە دارستان و بیابانەکان. تاوەکو ئەوە بوو هەوڵی ئەم راهیبە نوێ خوازانە بە هێمنی خۆی خزاندە کۆمەڵەی تێکستە پیرۆزەکانی ودایی‌یەوە و، لەسەر و بەندی ئەمەشدا بیرورای نوێ و مەسەلەی تازە و ڕێگە چارەی دی سەریان هەڵدا. شەرحی هەموو ئەمانەش بە شێوەی «ئۆپانشیاد»ەکان و لە ژێر ناوی «تەواوکەری و داکاندا»- ودانتا- خرایە ڕوو.

***

لێرەدا ژیان و پلەو ئامانجی مرۆڤ لە جیهانی بوون‌دا بە شێوەیەکی نوێ درەوشایەوە. ئەم بیرورایانە جیاوازی ئەوەندە گەورەیان لەگەڵ بیری نەتەوە هیندو- ئەوروپایی‌یەکانی دیدا هەیە، (لەوانەش ئێران و یۆنان)، کە زۆربەی خاوەن راکان بە بوژانەوەی سەرلەنوێی شارستانیەتی هیندیان داوەتە قەڵەم.

گرنگرینی ئەم بیرورایانە، بیری «دۆنایدۆن»ە کە نەلە (تناسخ الارواح) ودا کۆنەکاندا و نەلەلای نەتەوەکانی دی هیندۆ- ئەوروپایشدا نابینرێت. بەپێی ئەم بیرە ژیان وەک ڕەوتی ڕووبارێکی بێ سەرەتاو کۆتایی‌یە و مەرگیش ڕێکەوتێکی ڕواڵەتی و جەستەیی‌یە. کە پاشان مرۆڤ دووبارە لە دایک دەبێتەوە، بەڵام هێندە هەیە ئەم جارەیان دەبێتە چڵێک سەوزەگیا یان باڵندەیەک یان کرمێکی ژێر زەوی یاخود دەبێتەوە مرۆڤ.

لە پێناسەکردنی هێزی دروستکەری شێوەی بوەکان و کەسایەتی مرۆڤ‌دا، هیندیەکان مەزنترین بە دیهاتوی فەرهەنگی خۆیان خستۆتە ڕوو. ئەم هێزەش - کارما- یە. کارما، لە ڕەگی کارەوە بە مانای کردار و چالاکی، فارسی زمانەکان دێت.

لە ئەدەبیاتی بەرەهمەنیدا، کارما بە مانای زنجیرە کردارێکە کە خەڵکی بە هۆی موریدەکانەوە لە پێناو ستایشکردنی خوادا پێیان هەڵدەستن و زیاتریش وەک دیاری و قوربانیدانە بۆ خواکان.

کاتێکیش دەگەینە سەردەمی بودا، کارما دوریەکی دی بە خۆیەوە دەگرێ: هەر بویەک بەردەوام لە حاڵەتی چالاکی و جۆرە کارێک دایە، کە ئەم کارە لە بزوتنەوەیەکەوە دەست پێدەکات و بە ئەنجامێک کۆتایی پێدێت. بووەکانیش، هەریەکەیان پێکهاتویەکن لەم کۆمەڵە کردارانە و بەرهەمی کاری خۆیانن و هەر ئەمەشە شێوە و کەسایەتی و خودێتی تایبەتیان پێدەبەخشێت و لە بازنەی بێ کۆتایی بوون‌دا «١٦» دەیانهێنێتەوە.

کارما، یاسای گۆرانکاری جیهانە و راکردن لێی شتێکی مەحاڵە! مەگەر کەسێک چالاکی و کرداری خۆی بسرێتەوە تا لە پاداشتی چالاکی رابوردویدا گیانێکی نوێی پێ نەبەخشرێ......

(کردەوەی خراپ، ئەو کردارەیە کە ئازاری کەسانی دی بدات و دوڵێنەری خۆپەرستی‌یە و بەرهەمەکەیشی تاڵە. کردەوەی باشیش ئەوەیە کە چاکە بە کەسانی دی بگەیەنێت و جوڵێنەری هیچ شتێک نی‌یە، بەرەنجام و بەرهەمی چاکە نەبێ، لەسەر بنەمای ئەم بیرە کە بە «بێ ئازادی»«١٧» بەناوبانگە زانستی ئەخلاقی هیندی (علم الاخلاق) دامەزراوە و لەم سەدەیەشدا بە هۆی کەسێکی وەک «گاندی»یەوە کرایە تیرێکی بە هێزی سیاسی «ساتیاگرا» کان و پەرەی پێدرا.

هەر لەو سەردەمەدا کە چەمکی کارما توند و تۆڵ و پتەو دەکرا، بیرورای نوێ هاتنە ئاراوە کە ئامانجێکی دیکەیان بۆ مرۆڤ پێناسە دەکرد. جا هەروەک چۆن کارما بوە بڕبڕەپشتی بیری هیندی، بەرەهماش کە مانای ویرد و دوعا و ڕەمزی چاکەکاران بوو، بوە خوایەکی مەزنی خوڵقێنەر کە دونیای لە گەوهەری خۆی دارشتووە و فەرمانڕەوایی بەسەردا دەکات. ئەم خوایە لەیەک کاتدا بوە دروستکەر و بە دیهێنەری جیهان و هەروەها وەک زەمینەی گشتی بوون و ژیان ناسرا، کە بە یارمەتی «ویشنۆ- شیڤا» پارێزگاری لە جیهانەکەی دەکرد و لە خاپور بوون دەیپاراست.

یەکێک لە بنەما پتەوەکانی فیکری هیندی کاتێک دروست بوو کە ئەم راهیبە دارستان‌نیشنانە بەرەهمایان لەناو دڵی خۆیاندا دیەوە و یەکێتی بونیان- وحدە الوجود- بێکهێنا. ئەوەبوو ئەم یەم بونەیان کردە گەورترین ڕەمزی کتێبەکەیان «١٩».

ماویەتی

***

پەراوێزی ئەم بەشە:

1- Tipitaka.
2- Vinayapitaka.
3-Suttapitaka.
4- Aphidhammapitaka.

٥- لە ئایینی بودایدا، ژیانی بودا رۆڵێکی زیندووی هەیە و وەک ژیانی عیسا وایە لە ئایینی مەسیحی‌دا. ئەم لایەنەی ژیانی بودا لە کۆمەڵەیەکی گەورەدا بە ناوی «جاتاکا» کوکراوەتەوە و بە هایەکی ئایینی زۆری هەیە. بەڵام بەلای مێژوونوسی نوێوە زانیاری راست و دروستی ئەوتۆ

www.arsivakurd.org

دەبوارد. کاتێکیش کورێکی بو ناوی‌نا «راهولا» واتە «کۆت و زنجیر» و هەربە ماوەیەکی کەم دوای لە دایک بوونی ئەم منداڵە شەوێکیان ماڵ و منداڵ و کاشانەی خۆی جێهێشت و دایە جەنگەڵ و بیابان.

****

ژیانی هیندیەکان لە کۆمەڵگادا چوار قۆناغی دیاری کراوی هەیە: قۆناغی یەکەم ئەو قۆناغەیە کە منداڵ بە دیار کاسە و کەوچک و ئاگردانی ماڵە باوانەوە پێدەنێتە سەردەمی باڵغ بوون و پێگەیشتن و بەندوباوەکانی ژیانی کۆمەلآیەتی فێردەبێت. ئەم قۆناغە قۆناغی پەروەردە بوونە کە تیایدا منداڵ ڕێ و ڕەسمی دین و دونیا فێر دەکرێ و خۆی ئامادە دەکات بۆ قۆناغی دووەم کە دەبێت تیایدا ئاگری ماڵی خۆی بکاتەوە. هەروەها ئەم قۆناغە قۆناغی فێربوون و خوێندنیشە کە (برەهما چاریا)«٦»شی پێدەڵێن.

قۆناغی دووەم، سەردەمی ژنهێنان و ماڵ پێکەوەنان و بەشداری‌کردنە لە ژیانی کۆمەلآیەتی و ئابووریدا. بەم قۆناغە دەڵێن «گری‌هستیا» کە ئێمەش بە «ماڵداری» «ماڵ بەرێوەبردن» وەرمان گێراوە. ئەم قۆناغە سەردەمێکی پڕ تەوژم و چالاکی و داهێنانە کە تیایدا کەسایەتی کۆمەلآیەتی مرۆڤ دەگاتە لوتکەی پشکوتن و هەرکەس بەپێی تواناو لە چوار چێوەی دەسەلآت و توانای خۆیدا بەرهەمی ئابووری و کۆمەلآیەتی خۆی دەبێت.

قۆناغی سێ‌یەم ئەو کاتەیە ژیان گەیشتبێتە لوتکەی گەشەسەندن و ماڵ و دارایی پێکەوە ترابێت. ئالەم کاتەدا پێویستە مرۆڤی پێگەیشتوو واز لە هەموو شتێک بهێنێت و خۆی لەو شتەی کە بووە و هەیە رزگار بکات. واتە ماڵ و منداڵ و دارایی خۆی کە گەورەترین کۆتێ دیلێن بهێڵێت. لێرەدا ماڵداری بەسەردەچێ و ژیان مانایەکی دی بە خۆیەوە دەگرێ کە هیندیەکان پێی دەڵێن «moksa» «موشکا» یاخود ئازادی.

لە قۆناغی ئازادبووندا هیندی ڕوودەکاتە دارستان و بەم قۆناغەش دەڵێن قۆناغی «دارستان‌نشینی» «٧».

هەر بەو هۆیەشەوە کە مرۆڤ کۆت و پێوەندەکان دەپچڕێنێ و خۆی دەداتە دەست ئازادی موتڵەقی ئەوەی کە هەیە و نی‌یە، ئەوا قۆناغی تەنیایی دەست پێدەکات و ئەمەش ڕێگەیەکە کۆتایی بۆ نی‌یە. چونکە مەبەست لە گرتنی ئەم ڕێگەیە خۆدەرباز کردنە لە ڕەوتی بوون. شایانی باسە ئەم ڕێگەیە مایە و کرۆکی سەراپای قوتابخانە فەلسەفیەکانی هیندیە. ئەمە یاسایەکی گشتیە و تایبەت نی‌یە بە چەند کەسێکەوە.

بە دوای قۆناغی ماڵداریدا قۆناغی هەژاری دێت کە لەمەودوا باسی دەکەین. هەژاری پلەیەکی ئیرادی‌یە و دەبێت پێی بگەین...... تاجی ژیانە و شایانی کەسێکە کە لەزەتی جیهانی چەشتووە و وەک لاولاو سەری لێوە دەرهێناوە و پشکووتوە.

******

ئەوەی ئەمرۆ لەگەنجینەی فەرهەنگی هیندیدا ناوبانگی زۆری هەبێ «یوگا- yoga» یاخود شێوەی خۆراهێنان و ریازەتی هیندیە. ئەمەش بڕبڕە پشتی زۆربەی قوتابخانە فیکریە گەورەکانی ئەو سەرزەمینەیە.

لەمەڕ بنچە و ڕەگەزی یوگاوە چ نازانین، بەلآم مەزنەنەی ئەوە دەکرێ، لە سەردەمی پێش ئاریایی لە هیندستاندا باو بووە و لە شۆڕشەکەی سەدەی شەشەمی پێش لەدایک بونیشدا گیانێکی تازەی کرابێتەوە بە بەردا. یوگا لە ڕەگی «یوگی»یەوە کە بەمانای چەسپان و پەیوند دێت لەگەڵ «یوغ»ی فارسیدا خاوەنی یەک ڕیشەن. یوگا ناوی کرداری ئەو ڕیشەیەیە و بە مانای گرێدان، یەک بوون، پێکەوە لکان و راهێنان دێت. بەپێی تێپەڕینی رۆژگار ئەم وشەیە بووە ناوی گشتی ئەو کردارانەی کەبۆ پاک بونەوەی نەفس و ڕاهاتنی بەکار دەهاتن و چەمکی لاشەیی، جسمی ئەم وشەیە سەرنجی زۆر کەسی بەلای خۆیدا ڕاکێشاوە......

لە تێروانینی هیندیەکانەوە جیاوازی و دژایەتی لە نێوان رۆح و لاشەدا نی‌یە. دەستگرتن بەسەر زەین و بیردا پێویستی بەوە هەیە دەست‌بەسەر لاشەدا بگیرێ و بە پێچەوانەشەوە. یوگا هەوڵدانێکی هەمەلایەنەیە لە پێناوی تێگەیشتن و دەرک کردنی ناوەرۆکی خودێتی و جیهاندا تاوەکو ئەو پەردانە لادرێن کە بونەتە ڕێگر لە بەردەم تیروانینی فیکری مرۆڤدا.

هیندیەکان ڕێگەی یوگایان کردووە بە سێ بەشەوە: ڕێگەی کردار«٨». ڕێگەی زانست «٩». ڕێگەی عەشق «١٠». بنەمای ئەم ڕێرەوە ئاینییە بەندە لەسەر پاککردنەوەی زەین «١١»، ئەو کەسەی بیر و زەینی خۆی ڕانەهێناوە، جیهان لەو دیوی پەردە و شووشەیەکی تاریکەوە دەبینێ. لە مانای پەیوەست کردنیشدا، یوگا سەفەرێکە بەرەو پەرستراو، واتە خوا. یاخود سەفەرە بەرەو خودێتی کە بەرزترین پلەی گەیشتنە بە عەشق و ڕەچەڵەکی خۆناسین. لەم ڕێگەیەدا دەست گرتن بەسەر لاشەدا لە کارە بێویستەکانە، چونکە هەر بزوتنەوەیەکی لاشە کاردەکاتە سەر چالاکیەکانی زەین. هەر لەبەر ئەمەشە سەرەتای یوگا بریتیە لە دانیشتنی ڕاست «١٢» و دەست گرتن بە سەرهەناسەی خۆدا بە شێوەیەکی ڕاست«١٣». بەلآم هەموو ئەمانە کاتێک کاریگەری خۆیان دەبەخشن کە زەین ڕاهێنرابێت. لە هەندێ قوتابخانەی هیندیدا ئەم ریازەت و خۆراهێنانە گەیشتە قۆناغی خۆ ئازاردان و بوداش ئەم ڕێگەیەی گرتەبەر، بەلآم لەبەر ئەوەی زیادەڕۆیی بەلاوە کارێکی بێ مانابوو، ڕێگەی ناوەڕاستی گرتەبەر. یەکەمین وتاریشی بریتی بوو لە خۆبەدوورگرتن لە ریازەتی ئازاراوی. هەر ئەویش بوو یاسای یوگای بردەوە سەر هەمان چوارچێوە و مەبەست و ئامانجی جارانی خۆی.

****

سەردەمی گەنجێتی سیدارتا، بە قۆناغێکی دەوڵەمەندی فیکری و پڕ چالاکی قوتابخانەی بیری هیندیدا تێپەڕی. هۆزە هیندۆ- ئەوروپاییەکان لە ماوەی زیاتر لە هەزار ساڵدا سەروی ئەم وڵاتەیان هێنابووە ژێر دەسەلاتی خۆیانەوە و هێندی، هێندی شارستانیەتێکیان پێکەوە نابوو. ئەم ژیارە نوێیە لە لایەکەوە پاڵی دابوو بە یاسای «کاست»«١٤» لە لایەکی کەیشەوە پاڵی

www.arsivakurdi.org

ڕێگـــای هــەق

ڕەزا عەلەوی
وەرگێڕانی: ڕێبوار سیوەیلی

بەشی یەکەم

پێشەکیەک لەمەڕ بودایی

ئەدەبیاتی پیرۆزی بودایی بە نێوی (سێ زەمبیل)[1]ـەوە بەناوبانگە. بە یەکەمیان دەگوترێ (زەمبیلی پەروەردە)[2] و بە دووەمیان دەگوترێ (زەمبیلی سوورەت)[3] و سێیەمیشیان (زەمبیلی شیکردنەوەی ئایین)[4]ی ناوە. زەمبیلی دووەم ناوەڕۆکی ئایینی بودایی‌یە و خاوەنی چەندین لق و پۆپ و بەشی جیاوازە کە یەکێکیان بە «کودکا- نیکایا» ناسراوە. بەناو بانگترین تێکستی ئەم بەشە زنجیرە هۆنراوەیە کە بەناوی «دمماپادا» کە لە ڕۆژگاری کۆنەوە لە نێوان بودایی‌یەکاندا ڕێزێکی زۆری پەیدا کردووە و دراوەتە پاڵ «بودا» خۆی.

بەپێی شیکردنەوە و لێکدانەوەی ئەم کۆمەڵە هۆنراوەیە، کە دەدرێنە پاڵ «بودا گوشا» فەیلەسووفی گەورەی بودایی سەدەی پێنجەم (پ.ز)، بریتین لە کۆمەڵێ فەرمان و پەند و ئامۆژگاری کە بودا لە هەل و مەرجی جیاواز جیاوازدا داونی بەسەر پەیڕەوویارانی خۆیدا. لە ڕاستیشدا ئەم کۆمەڵەیە کورتەیەکی هەمە لایەنە لەسەر جیهانبینی و شێوەی بیرکردنەوەی بودایی‌و لە لایەن هەموو قوتابخانەکانی ئەم فەلسەفەیەوە پەسند کراوە.

وشەی دمما «سانسکریت: دارما» وەک وشەی «هەق» لە ئایینی ئیسلامدا وشەیەکی بەرفراوان و پیرۆزە کە هیچ وشەیەکی بێگانە مانا جۆراوجۆرەکانی ئەم وشەیە نادات بەدەستەوە. ئەم وشەیە لە ڕەگی «dhar»ـەوە کە بە مانای هەڵگرتنی کەل و پەل و بارکێشان دێت، لەگەڵ پاشگری «ma» بۆتە ناوی کردار بەو جۆرەش مانای «یاسا» دەگەیەنێت. دارما یاسایەکە ڕەوت و بەرنامەی جیهان پێناسە دەکات... هەر لە سووڕانەوەی شەو و ڕۆژەوە تا دەگاتە یاسای مەرگ و ژیان...... تا بە دیهاتنی ڕزگاری و ڕێگەی یەکسانی و تەبایی نێوان مرۆڤەکان. لەم ڕووەوە دارما بریتی‌یە لە هەق و یەکسانی، و حەقیقەت و سروشتی ڕاستەقینەی هەموو بە دیهاتویەک. دارما هەموو ئەو چەمکانە دەگرێتەوە و بە تەنیاش هیچ کامێکیان نی‌یە.

ئێمە لێرەدا بە چەند مانایەکی جیاواز ئەم وشەیەمان وەرگێڕاوە. بەڵام پێویستە ئاگادرای ئەوە بین لەو شوێنەدا کە لە مەڕ ئایینی بوداوە دەدوێن مەبەستمان هەمان مانا فراوانەکەی «دارما»یە...... هەروەها وشەی «پادا»ش چەند مانایەکی هەیە. مانا بنەڕەتیەکەی واتە «ڕێگا» یاخود مەقام و پلەوپایە، ماناکەی دی بە «وشە» دێت و مانای سێیەمیشی «بەیت»ی شیعرە. بەڵام لێکۆڵەرەوانی ئەم کۆمەڵە هۆنراوەیە مانای «ڕێگە» یان بۆ هەڵبژاردووە. بۆیە ئێمەش لە وەرگێڕانی ئەم شیعرانەدا مانای «ڕێگەی هەق»مان هەڵبژارد، ئەگەرچی چەند مانایەکی دیکەشی هەیە.

***

بودایی لە کۆتایی سەدەی شەشەمی بەر لە لەدایکبوونی عیسا، لە سەروی هیندستانەوە سەری هەڵدا و لە ماوەی دووهەزار ساڵدا سەراپای ئاسیای تا سنووری ئێران خستە ژێر ڕکێفی خۆیەوە. لەمەڕ ژیانی بوداوە زانیاری مێژوویی بە دیقەت لەبەر دەستدانیە. ئەوەی کە هەشە پڕە لە ئەفسانە و داستان کە سەرجەمی ئەوانەش میتۆلۆژیای بودایی‌یەکان پێکدەهێنن. هەوڵدانەکانی ئەم دوو سەدەیەی دوایش جگە لە وێنەیەکی گشتی ژیانی بودا، شتێکی ئەوتۆیان نەداوە بەدەستەوە.

ئەمرۆ سەرجەم لەو بڕوایەدان کە «بودا» کەسایەتیەکی مێژوویی‌یە و لەناوڕاستی سەدەی شەشەمی پێش لە دایک بوونی عیسادا «٥٦٣» لە شاری «کپیلاوستو»، لەسەر سنووری هیند و نیپاڵی ئەمرۆ لە دایک بووە. «سودانا»ی باوکی لە میرەکانی «شاکیا» بوو. کابرایەکی خاوەن دەسەڵات و دەوڵەت بوە و هەربەو هۆیەشەوە فەرمانڕەوایی دەکرد. دایکیشی ناوی «مایا» و لە بنەماڵەی میرەکانی شاری «کۆلیا»ی دراوسێی شاری «کپیلاوستو» بووە.

دەڵێن «مایا» بە وەچاخ کوێری مابۆوە و «سودانا» و بنەماڵەکەیشی زۆر دڵگران بوون لەوەی کە جێ‌نشینی لەدوا بەجێ نامێنێ. تاکو ئەوە بوو مایا لە تەمەنی «٤٥» ساڵیدا بە شێوەیەکی موجیزاوی سکی پڕ بوو، کەمێک دوای هاتنە دونیای کۆرپەکەی گیانی دەرچوو مرد.

ئەم منداڵەیان ناونا «سیدارتا» و ناوی خێزانیشی کرایە «گوتاما»...... ئەستێرە ناس و غەیبگۆکان گەلێک نیشانەی گەورەیان لە نێوچەوانی ئەم کوڕە خوێندەوە و مژدەیان دا بە باوکی کە کوڕەکە دەبێتە پاشا یاخود دەسەڵاتدارێکی مەزنی جیهانی، یان ڕاهیبێکی پیرۆز، بەڵام چونکە باوکە عەودالی جێ‌نشینێک بوو لەم هاواڵە تەواو دڵگران بوو، لە سەرەتاوە هەوڵێکی زۆری‌دا تا منداڵەکەی بە خۆشی و لەززەتی جیهان چێشتە بکات و ڕای‌بهێنێت؛ کۆشکێکی گەورە و زەبەللاحی بۆ دروستکرد و توانایەکی زۆری بەکارهێنا تا لە بەڵای دونیا بیپارێزێ، کاتێکیش گەیشتە تەمەنی بلۆق بوون شازادەیەکی شۆخ و شەنگی لە خزمەکانی خۆی کردە هاوسەری ژیان. بەڵام ئەم لاوە هەر لە سەرەتاوە نیشانەکانی پەرێشانی پێوە دیاربوون[5]. زۆربەی کات تەنیا بوو حەزی لە ژیانی ئاسایی منداڵانە نەبوو، ڕۆژگاری لەگەڵ مەیتەر و ئەسپە «شێ»کەی، کەتەنیا هاودەمی بوون ڕا

www.arsivakurdi.org

کورتەیەک لەسەر نەخۆشی ئایدز (AIDS)

نزیک ١٠ ساڵە ئەم نەخۆشی‌یە بۆتە هۆی مردنی سەدان کەس و نەخۆش‌خستنی هەزاران و کۆمەڵێک گیروگرفت لە باری کۆمەڵایەتی لەناو زۆربەیەکی زۆری کۆمەڵانی جیهان و جێگەی سەرەکی گرتوە لەناو دنیای پزیشکی و پشکنیندا.

ئەوەی کە تا ئێستا لە مرۆڤیش روونە ئەوەیە کە هۆی ئەم نەخۆشی‌یە ڤیرۆسێکە کە پی‌ئەلێن (HIV) ئەم نەخۆشی‌یەش بە کەم‌بوونەوەی بەرگری لە ئادەمیزادا ناسراوە. زاناکانیش دەریان خستوە کە ئەم ڤیرۆسە لە مەیمونێکەوە کە پی‌ی ئەلێن مەیمونی سەوز لە ئەفریقادا گەیشتوە بە مرۆڤ. لەسەردەمی سالانی ١٩٥٠وە هەتا سەرەتای ١٩٨٠ زۆر کەس لە ولاتانی ئەفریقا مردون بەبێ ئەوەی کە هۆی مردنیان زانرابێت. یان بە التهابی سیەکان یان بە التهابی ریخۆلەکان لەقەلەم درابون.

ئەوەی راستی ئەمەش دەردەخات بۆمان ئەوەیە کە لەو سەردەمانەدا هەندێک سەروم لەو نەخۆشانە وەرگیران وەلەم سالانەی دواییدا تەماشایان کردون و نەخۆش‌بونیان بە نەخۆشی ئایدزیی پیشان‌داوە.

پێویستە ڤیرۆسی (HIV) تێکەڵ بە خوێنی ئەو مرۆڤە ببێت چونکە ڤیرۆسەکە لە خوێندا لەناو هەندێ خانەی تایبەتیدا کە پێیان دەلێن T-Cell زیاد و نەشونما ئەکات و لە دواییدا دەبێتە بەشێکیش لەو خانانە و وردە وردە زۆربەی زۆری خانەکان ئەگرێتەوە و نەخۆشیان دەخات و لەکار دەکەون کە ئەویش بەرگری‌یە جا بۆیە ئەم نەخۆشانە بەرگریان کەم دەبێتەوە.

لەم رێگایانەوە فیرۆس تێکەل بە خوێنی مرۆڤ دەبێت:

١- رێگای دەرزی: بە گۆرینەوەی دەرزی لەگەڵ ئەو کەسانەی کە فیرۆسیان وەرگرتوە- بۆ نمونە نارکۆمانەکان (Narkoman).

٢- رێگای اتصالی جنسی: ئەویش یان رێگەی Vagina وەیان رێگەی Anus.

٣- رێگەی خوێن: وەرگرتنی خوێنێک، کە ڤیرۆسی تێدابێت بۆ مەبەستی چارەسەرکردنی هەندی نەخۆشی یان کاری پزیشکی تر.

٤- دایک بۆمناڵ: لە کاتێکدا کە دایک ڤیرۆسی وەرگرتبێت و سکی هەبێت.

٥- بەکارهێنانی هەندێک پێک‌هاتووی خوێن بۆ مەبەستی چارەسەری هەندێ نەخۆشی وەکو نەخۆشی خوێن پژین- بە مەرجێک ئەو پێک‌هاتوانەی خوێن ڤیرۆسی تێدابێت.

نیشانەی نەخۆشی AIDS

بەشێک لەو کەسانەی کە HIV وەرئەگرن نەخۆش دەکەون و ماوەی نەخۆشی لەگەڵ وەرگرتنی ڤیرۆسدا زۆر دەگۆرێت و لەوانەیە لە بەینی ١ ساڵ هەتا ١٠ ساڵ بێت. هەندێک لەوانەی کە ڤیرۆس وەردەگرن لەچەند هەفتەیەکدا نەخۆش دەکەون وەکو ئەنفلۆنزا وەدوایی چاک دەبنەوە وەلەوانەیە پاش چەند سالێک توشی نەخۆشی AIDS بنەوە. نەخۆشیەکە لەگەڵ خۆیدا ئەم جۆرە نارەحەتیانە دەهێنێت وەکو:

تایەکی دوور و درێژخایانی قورس. عارەق کردنەوەیەکی زۆر، زۆرجار بەشەو. لاواز بوون و بی‌هێزی. هاتنە خوارەوەی وەزن. ئاوسانی غودە لەمفاوی‌یەکان. التهابات لە سیەکاندا. التهاباتی زۆر قورس بە ریخۆلەکاندا. هەموو جۆرە برینێک لە پێستدا. گۆرینی حاڵەتی نەفسی و روحی نەخۆش.

خۆپاراســتن

١- دورروەستان لە دەرزی گۆرینەوە لەگەڵ نارکۆماندا.

٢- دورروەستان لە ئیتصالی جنسی لەگەڵ کەسێک کە ڤیرۆسی (HIV) وەرگرتبێت.

٣- بەکارهێنانی کۆندۆم Kondom لەگەڵ کەسانی نەناسراودا.

٤- زیادکردنی زانیاری لە بابەت نەخۆشی‌یەکەوە و پرسیارکردن و وەرگرتنی ئامۆژگاری تایبەتی لە کاتی هەندێک پرسیاری تایبەتیدا.

هیڤ (HIV) لە رێگەی تەوقەکردن و تێکەلاوی کۆمەلایەتیەوە نەقل نابێت. هەروەها لەکەل و پەلی نەخۆشەوە وەکو جێگا چەرچەف، قاپ و قاچاغەوە نەقل نابێت. هەروەها نەقل بونیش لە حەوزی مەلە و مێشولە نابێت.

چارەسەرکردنی

تائێستا نە دەرمانێکی تایبەتی وەنە کوتانێکی تایبەتی بۆ ئەم نەخوشی‌یە نەدۆزراوەتەوە بەلام هەولوتەقەلا بەردەوامە بۆ درێژخایانی ئەم نەخۆشانە و دۆزینەوەی چارەسەریان. بۆ ئەم مەبەستەش یارمەتی‌دان پێویستی سەرشانی هەموو مرۆڤێکە.

د. کەمال رەشید

www.arsivakurdi.org

گۆشەی تەندروستی

ووتەی کۆمەڵەی پزیشکانی کوردستان

خوێنەرانی بەرێز

کۆمەڵەی پزیشکانی کوردستان لە سوێد لە رۆژی دامەزراندنی (٢٨ی گولانی ١٩٨٨) تاکو ئێستا لەگەڵ گەلێک لە رێکخراوە دیموکراتیەکانی کوردستانی پەیوەندی کردوە و لەسەر زۆر بابەت و پرسیار گفتوگۆی کردوە و دەستی هاوکاری درێژ کردوە و درێژ دەکا. هەروەکو لە دەستوری کۆمەڵەماندا دیارکراوە؛ یەکێک لە ئامانجەکانی کۆمەڵە ئەوەیە کە کوردی دانیشتووی سوێد ئاگادر بکا لەسەر پرسی تەندروستی و نەخۆشی و رێ‌پیشاندەر بێ بۆیان دەربارەی چۆنیەتی چارەسەرکردن و خۆپاراستن لە نەخۆشی.

بێ‌گومان کاتێ کە مرۆڤ توشی ئالۆزی‌یەکی سیاسی یان کۆمەلایەتی دەبێت؛ زۆربەی چارکردنی ئەو ئالۆزیە پەیوەندی هەیە بە شارەزایی و چالاکی زانستی مرۆڤەوە. چەند مرۆڤ زیاتر ئاگادار و شارەزایی ئالۆزی یاخود کۆسپی سەر رێگای خۆی‌بێ ئەوەندە زیاتر زاڵ دەبێ بەسەریا و زووتر و ئاسانتر چارەی دەکا. ئەم راستیە بە تەواوی لە بارەی تەندروستیشدا دەچەسپێ. ئەوجار هەرچەند زیاتر زانیاریت هەبێ لەسەر لەشی خۆت و نەخۆشیەکانی زووتر و باشتر چارەسەری دەکەی و لێ‌ی رزگار دەبی.

بە هۆی باری سیاسی و لەشکریەوە لە کوردستان و ئەو دەوڵەتانەی کوردستان تێدا دابەشکراوە، پرسی تەندروستی لەناو گەلەکەماندا، هەر وەکو هەموو جۆرە بابەتی زانستی، لە پاشەوە ماوە و پێش نەکەوتوە.

گەلەکەمان لەگەڵ ئەوەی توشی درندەترین کارەسات و میتۆدی چەوساندن و لەناوبردن دەبێ بە دەستی دوژمنەکانی بێ بەرییە لە هەموو رەنگە پێشکەوتنێک لە زانستیدا بە تایبەتی دەربارەی پرسی تەندروستی کە هەتاکو زمانی کوردیش لەم بابەتەدا بە هیچ جۆرێ گەشەی پێ‌نەدراوە. لەوما دروستبونی کۆمەڵە پیشەییەکانی تایبەتی لەناو گەلی کورد و، بە شێوەیەکی دیموکراتیک و ئازاد و، لە هەموو جۆرە (اختصاصێک) وەکو پزیشک، (ئەندازیار)، (قانونی)، هونەرمەند، مامۆستا... هتد، ...گەلەک پێویستە و ئێستا وەختیەتی کە پەیدا ببن، بۆ ئەوەی لە خزمەتی شۆرشەکەی گەلی کوردستان بن.

دوای کۆبونەوەیەک لەگەڵ دەستەی نووسەرانی (بەربانگ) ئەندامەکانی کۆمەڵەمان هەر لەم ژمارەوە و بە هەردوو شێوەی (دیالێکتی) کوردی (کرمانجی ژورو و خوارروو) دەست بە بڵاوکردنەوە دەکەن لەسەر باس و پرسی تەندروستی و نەخۆشی. هیواداریین بتوانین بە شێوەکانی (دیالێکتەکانی) کوردی تریش (وەکو فەیلی و دملی) بنووسین و لە لاپەرەکانی بەربانگ دا بۆ خوێنەرە بەرێزەکان بڵاویان بکەین. لە نووسینەکانماندا هەتا پێمان بکرێ لە وشەی لیتراتوری زانستی تەندروستی خۆمان دوور دەکەین و بە زمانێکی سوک و قسەکردنی رۆژانە دەنووسین تا هەموو کوردێک لێ‌ی تێ‌بگا.

بۆ ئەوەی هەلسوکەوتمان لەگەڵ خوینەرانی (بەربانگ) پەیدا ببێ و بەرەوپێش بروا و بەردەوامبێ وا بەباش دەزانین کە (گۆشەیەکی) پرسیاری خوینەران بکەینەوە. هەر کەسێک دەتوانێ بە زمانی خۆی یان وشەی (دیالێکتی) خۆی پرسیارەکانی خۆی بە نامە بۆمان بنێری.

خوێنەران دەتوانن بە نامە لەسەر نەخۆشی و کۆسپی تەندروستی بۆمان بنوسن. ئێمەش بە پێ‌ی زانستی و شارەزایی برادەرانی ئەندامانی کۆمەڵەکەمان وەلامی پرسیارەکان دەدەین و لە لاپەرەکانی (بەربانگ) دا لە گۆشەی تەندروستی‌دا بڵاوی دەکەینەوە. لەبەر ئەوەی ئیشەکەمان بە تەواوی بروا دەبێ خوێنەر لە نامەکەیدا هەندێک شتی گرنگ لەبیر نەکا (تکایە سەیری بەشی پرسیاری خوێنەران بکە).

کۆمەڵەی پزیشکانی کوردستان
لە سوێد

بەشی پرسیاری خوێنەران

لە هەموی باشتر ئەوەیە ئەگەر نامەکەت بە زمانی کوردی بنوسیت. بەهەر چی شێوەیک (دیالێکتیک) بێ. بەلأم ئەگەر ئەوەت پێ‌نەکرێ دەتوانی بە هەرچی زمانێکی تر بێ نامەکەت بۆمان بنوسیت.

ئەم پرسیارانەی خوارەوە دەبێ وەلامی هەبێ لەناو نامەکەدا:

١- ژنی یان پیاو؟ (کوری یان کچ)؟ چەند سالی؟

٢- لە کامە پارچەی کوردستانەوە هاتووی؟

٣- لە کەیەوە نەخۆشی؟ درێژی نەخۆشیەکە؟

٤- نەخۆشیەکان چ نیشانیان هەیە و چۆن دەستی پێ‌کرد؟

٥- کوت و پر نەخۆش کەوتی؟ یان وورده وورده نەخۆشیەکەت دەستی پێ‌کرد؟

٦- نەخۆشیەکەت هەندێک جار کەم دەبێ؟ یان ون دەبێ و دەگەرێتەوە؟ یان هەردەم بەردەوامە؟

٧- هیچ جار چویتە دختۆر؟ ئەو چی کرد و چی گوت؟

٨- کەسی تر لەناو ماڵەکەتاندا یان دراوسێتان ئەو جۆرە نەخۆشی‌یەی هەیە؟

٩- لەوەرپێش هیچ نەخۆشیەکت هەبوە؟

١٠- تێر خەو دەبی بە شەو؟

لە نامەکەت‌دا پێ‌ی ناوێ ناوی راستی خۆت بە تەواوی بنوسیت، ئێمە پرسیارەکانتان وەردەگرین بە هەرچی زمانێک بێ و بە هەرچی ناوێک بێ. پرسیارەکەت لەسەر ئەدرێسی بەربانگ- گۆشەی تەندروستی رەوانە بکە!

www.arsivakurd.org

دەستیان ناوەتە ناودەستی فاشیستان بۆ دامرکاندنەوەی بڵێسەی ئاگری شۆرشی چەوساوان و زەحمەتکێشانی کوردستان. هەڵبەتە ئەگەر هەر شتێک چ بە نووسین یا بە زمان لەلایەن هەر پارتێکی کۆمۆنیستی‌یەوە دەرچووبێت، کە لایەنگری مەسەلەی رەوای میللەتەکەمان بکات، بێ‌گومان ئەوە یەکەم جار دەبێتە مایەی سەربەرزی بۆ خودی ئەو پارتە و دووەمیش گەلی ستەمدیدەی کورد وەفای بۆ هەموو کەسێک و پارتیەک و...... دەبێ کە رۆژێ لە رۆژان بەرگری لێ کردبێ.

پێشکەوتنخواز و دیموکرات و کۆمۆنیستی راستەقینە ئەو مرۆڤەیە کە خەبات بکات و دەردو کەسەری گەلێکی بیست و پێنج ملیۆنی دان پیابنێ و بۆ ئازادی تەواوی ئەو گەلە سەر و گیانی خۆی فیدا بکات...... پێشکەوتنخواز ئەو کەسەیە کە منالانی رەش و رووتی کوردستانی هەر لە بیر و خەیاڵ بێ و هەوڵی یارمەتی دانیان بدات...... پێشکەوتنخواز ئەو کەسەیە زریکەو هاوار و گریان و رۆرۆ و رۆڵە رۆرۆی دایکە جگەرسووتاوەکانی سەراپای کوردستان بیان لەرزێنێ...... پێشەوکتنخواز و دیموکرات ئەوانەن دەبنە پاڵەوان و قارەمانی شارێی خەباتی رزگاریخوازی گەلانی چەوساوەی جیهان...... پێشکەوتنخواز و دیموکرات ئەوانەن بۆمبای کیمیایی و هێرۆشیمای کوردستانیان هەرگیزاو هەرگیز لەیاد نەچێ و پەند و دەرسی لێ وەرگرن...... تاد.

لە کۆتایی دەمەوێ بڵێم بیری نووسینی ئەم چەند دێرانە بە هیچ مەبەستێکی بریندارکەر دانەرێژراون و بەڵکوو تەنیا بۆ راستی و مێژوو نووسراون و بەس.

بە هەموو دڵنیایی‌یەوە گەلی کوردمان هەر رۆژێ دێ بە ئاواتەکانی لە مێژینەی بگاو خاکی کوردستانی رەنگینیش ئاوەدان ببێتەوە و ئالای زەرد و سووری ئازادیش لەسەر چیا سەرکەشەکانی کوردستان بشەکێتەوە. شاعیری ناسراوی عەرەب (ئەبولقاسم ئەلشابی) دەڵێت:

اذا الشعب یوما اراد الحیاه
فلابد ان یستجیب القدر

بەشی زمانی کوردی لە زانکۆی ئوپسالا

ئەگەر چی تاکو ئەمرۆ زمانە ئێرانیەکان لە زانکۆی ئۆپسالا لە سوێد دەخوێندرا، بەلام ئێستا، بەهەوڵ و تەقەلای دڵسۆزان، خۆش بەختانە توانرا بەشی زمانی کوردیش وەکو بەشێکی سەربەخۆ بکرێتەوە. ئەوەش مایەی شانازی و خۆشحاڵی و خزمەتێکی گەورەی زمان و ئەدەبی گەلەکەمانە، لە رێگای دروست کردنی کادری زانستی‌ی راستەقینەی بە توانا. بە هیوایەکی مەزنیشین لە داهاتوودا، نەک تەنها ئەو بەشە بێت، بەڵکو لق و پۆ داکوتێت و ببێتە مەڵبەندێکی زانستی‌ی گشتی بۆ خزمەتی زمان و ئەدەب و سوودی گەلەکەمان.

بەربانگ

کۆرسی زمانی کوردی

وەکو ئاشکرایە، یەکێتی مامۆستایانی کورد کورسێکی زمانی کوردی- دیالێکتی کرمانجی خواروو (سۆرانی)ی لە تێرمی بەهاری رابردوودا کردبۆوە و کۆرسەکە لە خولی یەکەمی‌دا سەرکەوتووانە ئەنجامی وەدەست هێنا- ئێستاش چاوەروانی دەس پێ‌کردنی خولی دووەمی کۆرسەکەین کەوا لەم پایزەدا دەس‌پێ دەکات.

ئەمەش وێنەی بەشدارانی کۆرسی رابردووە.

پێشکەوتن و پێشکەوتنخوازی و باسێک

مەهاباد کوردی

پێشکەوتن (Progrees) بریتی‌یە لە هەنگاونان و بازدان لە دۆخێک بۆ دۆخێکی چاکتر و بەرەوپێشەوە بردنی کۆمەڵگای ئادەمیزاد لە ئاستێک بۆ ئاستێکی بالاْتر لە رووی توانای بەرهەم‌هێنان (پێشکەوتنی ئابووری) و دەسەلاْت‌داری لەسەر سروشت (پێشکەوتنی زانستی و تەکنۆلۆژی) و رۆشنبیری و پەیوەندی‌یە مرۆڤایەتی‌یەکان (پێشکەوتنی کۆمەلاْیەتی).

پێشکەوتن کارێکی سروشتی بووە لە مێژووی مرۆڤ‌دا، لە بەر ئەوە وەک – چەمکێکی دیارکراو– نوێیە لەسەر بیروڕای مرۆڤایەتی. چەمکی تازەی پێشکەوتن لەگەڵ بەرپابوونی شۆرشی پیشەسازی لە سەدەکانی حەڤدە و هەژدەدا گەشەی کردوو بە تایبەتی لەکاتی جەنگەکانی رامالینی رژێمی فیوداڵی و دروست‌بوونی دەوڵەتە نەتەوەییەکان و سیستەمە سەرمایەداری‌یە تازە پێشکەوتووەکان. بیردۆزی (نەشونماکردن)ی چارلز داروین و تیۆری‌یە سۆشیالیستی‌یەکان، وەکو تیۆری (سۆشیالیستی زانستی)ی کارل مارکس لە کارکەرە سەرەکی‌یەکانی پشت‌گیری کردنی چەمکی پێشکەوتن بوون، هەروەها دانانی لەسەر بناغەیەکی ماددی، کە دەسەلاْتی مرۆڤ بەسەر پێداویستی‌یە سروشتی و کۆمەلاْیەتی‌یەکان دەردەبڕێ و دەگۆڕێت بەبێ گەشەکردنی هێزە بەرهەمی‌یەکان لە کۆمەڵ و نەهێشتنی نەخۆشی و نەزانی و کۆیلایەتی و زۆرداری. هەڵبەتە تیۆری فەلسەفی تریش هەن دەربارەی پێناسەکردنی پێشکەوتن.

پێشکەوتنخوازی (Progressive) باوەرهێنانە بە پێشکەوتن و کارکردنیشە لە پێناوی وەدیهێنانی، چ لە مەیدانی رەوشتی و ئەخلاقی یا کۆمەلاْیەتی‌یەوە. هەروەها تێروانینێکی گەشبینی لە سروشتی مرۆڤایەتی و رێبازی مێژوو دەگرێتەوە. بەکارهێنانی زاراوی پێشکەوتنخوازی بە پێوانەی سیاسی دیاریکردن و دەست نیشان‌کردنی ئەو لایەنانە دەگرێتەوە کە باوەریان بە گۆرانکاری و نوێکردنەوە و پێشخستن و زیاتر بەشداری کردنی جەماوەر لە دروست کردن و بریاردانی ژیانی ئابووری و سیاسی و کۆمەلاْیەتی‌دا، دیسان پارت و بزوتنەوە پێشکەوتنخوازەکان دەگرێتەوە کە خەبات دەکەن لە پێناوی خۆش گوزەرانی و نەهێشتنی دامەزراوە ناحەزەکان و بنیات‌نانی کۆمەڵگایەک کە رێژەیەکی زیاتر رزگاربوون و داد و دیموکراتی تێدا بلاْوبێتەوە لەوەی کە باوە. پارتە سۆشیالیستی و چەپ و رادیکالەکان بە پارتە پێشکەوتنخوازەکان دەژمێردرێن، بەپێی قوناغەکانی گەشەسەندنی ئەو کۆمەڵگایانەی کە تێیدا هەن، چونکە خاسیەتی پێشکەوتنخوازی رێژەیی‌یە، واتە پێشکەوتن ئەوەیە کە هەیە و باوە. پێشکەوتنخوازی تەنها سیاسەت ناگرێتەوە، چونکە تێروانینێکی گشتی‌یە و زۆرجاریش لە بوارەکانی پەروەردەدا بەکار دەهێنرێت، بە تایبەتی لای لایەنگرانی قوتابخانەی رۆسۆ و فرۆبل لە فێرکردنی پێشکەوتنخوازی دا، بە شێوەیەک کە پەروەردەکردنی منالاْن پێک‌دێت لە مەشق‌کردنی منالْ لەسەر گوێ رایەڵی و بەشداربوونی خۆی لە ئەزمونەکاندا (تەجروبە)...... پێشکەوتنخوازی بە تەواوی دژی کۆنەپەرستی‌یە. لام‌وابێ لەم چەند دێرانەی سەرەوە کە باسکران دەتوانین لە مانای پێشکەوتن و پێشکەوتنخوازی بگەین.

ئەوەی راستی بێ زۆر جار لە کۆڕ و دانیشتنی کوردان دا گوێم لە هەندێ برایان گرتووە جا ئەگەر کوردبن یاخود بێگانە بن کە دێنە سەر مەسەلەی رزگاربوونی گەلی چەوساوەی کورد و دامەزراندنی کوردستانێکی یەکگرتوو و ئازاد و دیموکراتیک بە تەواوی لایەنگری ئەم مەسەلەیە ناکەن، یان ئەگەر نەیانەوێ قسەی دڵی خۆیان بە تەواوی دەرخەن بە پێچ و پەناو کون و کەلەبەرەوە بۆ مەسەلەکە دەچن. هەرچەند ئەمانە خۆیان بە مرۆڤی دیموکرات و پێشکەوتنخواز و سۆشیالیست و نازانم چی و چی لەقەلەم دەدەن. لێرەدا چەند پرسیارێک دێتە ئاراوە کە تایبەتن بە هەمان مەسەلەی ناوبراو: ئایا رزگاربوونی کورد و دروست بوونی دەوڵەتێکی نەتەوەیی کوردی سەربەخۆ بە مانای پێشکەوتن نایەت؟ ئایا ئەوانەی لایەنگری ئەم بیرەن مرۆڤی دیموکرات و پێشکەوتنخواز نین؟ ئایا سەربەخۆ بوونی کوردستان لەبەرژەوەندی گەلانی ناوچەکە نی‌یە؟ ئایا فەلسەفەی مارکسیزم- لینینیزم دانی بە ئازادی و بریاردانی چارەنووسی گەلان نەناوە؟ ئایا......ئایا...... هتد.

بێ‌گومان دەبوایە پارتە کۆمۆنیستی و کرێکاری‌یەکانی ئەو ولاْتانەی کوردستانی دابەشکراویان خراوەتە سەر رۆلێکی بالاْیان هەبوایە لە روون کردنەوەی کێشەی میللەتی کورد و گەیاندنی دەنگی دلێرانەی ئەو گەلە بە گوێچکەی هەموو ئازادیخوازانی جیهان و تێگەیاندنی پارتە کۆمۆنیستی و کرێکاری‌یەکانی دنیا لەم مەسەلەیە و دان‌نان بە سەربەخۆیی تەواوی کوردستان و گەلەکەی، بەلاْم زۆر بە داخەوە کارەکە لە چارەرەشی کورد و نەزانینی ئەو پارتانە بە پێچەوانە بووە و هەندێک لە پارتە کۆمۆنیستەکان وەکو دەستەی کاربەدەستی بورژوای نەتەوەی سەردەست کوردیان وەک میللەت پەسند نەکردووە و

www.arsivakurd.org

سامی عەبدولرەحمان: باری ئەوان، بە شێوەیەکی گشتی باشترە، مانگی یەکەم و دووەم کە خەڵکێکی زۆر پێکەوە هاتبوون لە چادردا دەژیان بەڵام دوای ئەوە ئێستا بە شێوەیەکی گشتی لە خانوودا دەژین و خواردەمەنیان دەدەنێ و مناڵەکانیشیان، جگە لەوانەی ئۆردوگاکان، دەچنە قوتابخانە، ڕێکخراوە مرۆڤایەتیەکان، وەک، خاچی سووری جیهانی کە ڕاستەوخۆ یارمەتی بۆ ناردوون بە هەر شێوەیەک بێ پێیان گەیشتووە. مرۆڤ دەتوانێ بڵێ وەزعەکە خراپ نییە و بوونی بنکەی حیزبە عێراقیەکانیش لەوێ هەندێ کاروباری خەڵکی ئاسان کردوە بە تایبەتی کە هەندێک لەو خەڵکە پێشمەرگەن و وەک پێشمەرگە یارمەتی لە حیزبەکان وەردەگرن.

بەربانگ: لە چاوپێکەوتنێکدا پرۆفیسۆر لازارێڤ وتبووی لە ساڵانی جەنگی عێراق و ئێراندا کوردی عێراق و ئێران هەلێکی باشیان لەدەستدا، دەبوایە لە کوردستانی عێراق و ئێراندا دەوڵەتی سەربەخۆیان دابمەزراندایە. ئایا توانایەکی لەم جۆرە هەبوو؟

سامی عەبدولرەحمان: پرۆفیسۆر لازارێڤ مرۆڤێکی زانایە بە تایبەتی لە مەسەلەی کورددا و ئێمە زۆر ڕێز لە بیروڕای ئەو دەگرین و دەتوانین بڵێین دۆستی بزوتنەوەی ئازادیخوازی کوردییە، لەبەر ئەوە من خۆم گومانم هەیە کە ئەو قسەیەی بەو جۆرە کردبێ، بەتایبەتی مەسەلەی دەوڵەتی کوردی. بەڵام مەسەلەی ئەوەی کە کورد هەلی لەدەست خۆیداوە ئەوە هیچ گومانی تێدا نییە. ئیحتماڵ ئەوە بوو، باشترین ڕێگا، یەکگرتن بوو، هەوڵدان بوو بۆ دوور خستنەوەی شەڕی عێراق و ئێران و حکومەتیان ناچار بکردایە کە ئیدارە کردنی کوردستان بە شێوەیەکی عەمەلی بداتە دەست ئەوان. ئەمە سەبارەت بە کوردستانی عێراق ئەگەر لایەنەکان یەکگرتوو بونایە و شەڕیان لە کوردستان دووربخستایەتەوە. دەلوا کوردستانی ئێرانیش بەو جۆرە بجوڵێنەوە کە نەهێڵن شەڕی عێراق و ئێران بکەوێتە ناوچەکەیانەوە.

بەربانگ: ئێستا بگەڕێینەوە بۆ ئەورووپا، بۆلای کوردی ئەورووپا. وەک دەزانن کوردێکی زۆر لە ئەورووپادا نیشتەجێن. ئایا ئەمان دەتوانن چی بکەن بۆ پشتگیری و هاوکاری گەلەکەیان لە وڵات؟

سامی عەبدولرەحمان: حالی حازر دوو جۆرە خەباتی یەکجار گرنگ لە بەردەم کوردایە، هەردوکیشیان پێکەوە بەستراون. خەباتی ڕاگەیاندنی جیهانی و خەباتی دیبلوماسی جیهانی. بۆ ئەم خەباتە ئەو کوردانەی لە دەرەوەی کوردستانن دەتوانن دەوری گرنگ ببینن. ئەگەر بە یەکگرتوویی و بە پرۆفیشیناڵ و بە بەردەوامی نەک وەک (هاوی) ئیش بکەن و بزانن چۆن کێشەی کورد، کە کێشەیەکی زۆر زۆر ڕەوایە، بۆ جیهان شەرح بکەن. هەوڵ بدەن (لوبی)یەکی کوردی دروست بکەن لە کورد و لە دۆستانی کورد. بۆمان دەرکەوتووە کە توانا هەیە بۆ دەست کردن بە دروستکردنی (لوبی) کوردی لە گشت وڵاتێک. ڕەنگە لەبەر ئەو زوڵم و زۆری لەسەر کورد هەیە لە وڵات ژمارەی کوردی ئەورووپا هەر روو لە زیاد بوون بێ، تا زیاتریش خەڵکی خاوەن خیبرە و تاقیکردنەوەکە زروفی ئەورووپا و ئەمریکا و وڵاتانی تر بزانێ ڕەنگە باشتر ئەم کارە ئەنجام بدەن.

بەربانگ: وەک گوتتان لە ڕێگای ڕاگەیاندن و دیبلۆماسییەوە دەتوانێ کاربکەن. ئەی لە ڕێگای ئابوورییەوە؟

سامی عەبدولرەحمان: ئەگەر باش بیر لە میللەتی خۆیان بکەنەوە، دەتوانن لە ڕێگای ئابوورییەوە زۆر بە باشی یارمەتی بدەن. کاتی جەنگی ڤێتنام، خوێندکاری ڤێتنامی هەبوون لە وڵاتانی سۆسیالیست دەیانخوێند، هەر یەکێک لەوان نیوەی یارمەتیەکەی خۆی تەرخان دەکرد بۆ ئەوەی خوێندکارێکی تر لە ڤێتنامەوە بتوانێ بێت بۆ خوێندن. کوردی ئەورووپا دەتوانن یارمەتی کۆکەنەوە و ڕەوانەی کەن بۆ ئەو پەنابەرانەی لە تورکیا بە کولەمەرگی دەژین و هەموومان بۆیان دەگرین، بەگریان هیچ ناکرێ. زۆر گیروگرفتی ئابووری هەیە کە بە ئاسانی تەواو نابێ، گیروگرفتی پەنابەران، برینداران، نەخۆشەکان، مناڵان. ئەو کوردانەی کە لە ئەورووپان بە شێوەیەکی گشتی مستەوای ژیانیان لەگەڵ مستەوای ژیانی کوردی وڵات بەراورد ناکرێ. دەبێ ئەمان ئامادەبن.

بڕێک لەو پارەیەی دەستیان دەکەوێ تەرخان بکەن بۆ کوردستان. با کەمێک لە خۆبوردن هەبێ با هەندێ جار لە هەندێ شتدا کەم مەسرەف‌کردن هەبێ و شتێک پاشەکەوت بکرێ بۆ یارمەتی‌دانی میللەتەکەیان لە وڵات. نکوڵی ناکرێ کە جار جارە کاری واکراوە بەڵام بە حەقیقەت بەپێی پێویست نی‌یە و هەندێ جار شایانی باسکردن نییە.

بەربانگ: فیدراسیۆنی کۆمەڵە کوردستانییەکان لە سوێد دەساڵە دامەزراوە. وەک تاقیکردنەوەیەک بۆ لەیەکتر نزیک کردنەوەی کوردەکانی سوێد و نوێنەرایەتی کردنیان بۆ پشتگیری خەباتی کوردستان. ئایا ئێوە ئەم تاقیکردنەوەیە چۆن دەبینن و چ داخوازییەکتان هەیە لە فیدراسیۆن؟

سامی عەبدولرەحمان: لە دامەزراندنی فیدراسیۆنەوە تائێستا ئێمە ئاگاداری دەنگوباسی فیدراسیۆن بوین و هەمیشە پشتگیریمان کردوە. یەکێک لە سیفاتی گرنگی ئەم فیدراسیۆنە ئەوەیە کە بۆ هەموو کوردە و ڕێکخراوێکی دیموکراسی‌یە و وەک بزانم هەموو ساڵێک کۆنگرە و هەڵبژاردن هەیە. ئەو ڕێکخراوەی هەموو ساڵێ یان هەردوو ساڵ جارێ بە ئازادی هەڵبژاردن بکا، دیموکراتی لە ناویدا ڕەگ دادەکوتێ و گرنگترین شت ئەوەیە کە ڕێکخراوێکی کوردستانی‌یە کوردی هەموو لایەک بە یەکسانی تیایدا کاردەکەن. ئێمە ئەم جۆرە تاقیکردنەوانەمان پێ باشە و بەپێی توانای خۆمان پشتگیری‌مان کردوە و دەیکەن.

ئامادەکردنی: دارا ڕەشید
س. ڕێڤینگ
ستۆکهۆلم ١٩٨٩/٧/٣١

www.arsivakurdi.org

بیخوێننەوە...... دەزانم بەربانگ لەسەر ئەم ڕێگایە بەرێوە دەچێ و وەک ئێوەش دەزانن گۆڤاری (پێشەنگ)ی پارتی گەل لەسەر هەمان ڕێگایە.

بەربانگ: وەک دەزانن دوای بەکارهێنانی چەکی کیمیایی گەلێک کورد لە کوردستانی عێراقەوە خۆیان گەیاندە کوردستانی تورکیا. وەک هەموو دەزانین باری ژیانیان لە ئۆردوگاکاندا زۆر سەختە و تائێستا حکومەتی تورکیا وەک پەنابەری سیاسی قبوڵی نەکردوون و وەک ئێوەش دوێنێ لە سیمینارەکەتاندا گوتتان تورکیا وەک میوانی نابەدڵ تەماشایان دەکا. وەک بەرەی کوردستانی عێراق بۆ سوک کردنی باری شانی ئەو کوردانە تائێستا چی کراوە؟ نیاز هەیە لە داهاتوودا چی بکرێ؟

سامی عەبدولڕەحمان: کاتێ کە حکومەتی تورکیا سنووری خۆی کردەوە و ڕێگای‌دا ئەوانەی کەوتبوونە بەرهێرشی چەکی کیمیایی بڕۆنە ناو خاکی تورکیاوە. گەلێک حکومەت و لایەنی تر پێخۆشحاڵی خۆیان دەربری بەرامبەر ئەو کارەی حکومەتی تورکیا، هەندێ لایەنی بزوتنەوەی ئازادیخوازی کوردیشی سوپاسنامەی بۆ حکومەتی تورکیا نارد، بەڵام دەردی عەرەب دڵێ (الاحسان بالتمام) ئەگەر چاکەت کرد بە تەواوی بیکە، ئێمە ئەوە نابینین لە تورکیا حاڵی پەنابەران زۆر خراپە و وەک پەنابەریش قبووڵ نەکراون و پێیان دەوترێ میوان و لە ڕاستی‌دا وەک میوانی ئێسک گران تەماشایان دەکەن. هێشتا لە ماردین لەناو چادردا دەژین زستان لە ژێر چادردا بوون و هاوینیش بەو گەرمایە لە ژێر چادردا ڕۆژگار دەبەنە سەر. خۆراکیان کەمە تەنانەت تێر ئاو نین، ڕۆژی دووسەعات ئاویان هەیە کە ناتوانن بە تەواوی بۆ خۆشۆرین و جل شۆرین سوودی لێوەربگرن. نانی ژەهراوییان دەرخوارد دەدەن وەک دەزانن جارێک بە یەکجار سێ هەزار کەس بە هۆی نانی ژەهراوی‌یەوە نەخۆش کەوتن، ئێستا منالانی سێ چوار ساڵانە پێش نان خواردن نانەکە دەکەنەوە و تەماشای دەکەن نەوەک نوختەی زەرد و شینی تێدابێ کە ئەوە نیشانەی ژەهر پێوەکردنە. بە قەناعەتی ئێمە ئەوە دەستی ڕژێمی عێراقی تێدایە.

ئێمە چوینەتە لای ئەو ڕێکخراوە جیهانیانەی بایەخ بەم مەسەلانە دەدەن وەک UNSCR لە جنێف، بۆ لای خاچی سووری جیهانی و خاچی سووری ئەڵمانی و خاچی سووری سوێدی و هەندێ لایەنی تر و لە هۆیەکانی ڕاگەیاندنیشدا باسی ئەم مەسەلەیەمان کردوە. هەندێ لەو ڕێکخراوانە پارەیان ناردووە بەڵام وەک پارە فلسێک نەگەیشتوتە دەستی پەنابەران، ڕەنگە ئەو نان و ساوەر و چادر و بەتانیە دراوانەیان لەبری ئەو پارانە بۆ حساب بکەن. پێویستە ئەو لایەنەی یارمەتی دەنێرێ، نوێنەری خۆی بنێرێ تا ئاگادارین

هەوڵبدەن (لۆبی) یەکی کوردی دروست بکەن لە کورد و دۆستانی کورد.

لە گەیشتن و چونیەتی دابەشکردنی یارمەتیەکە.

بەرەی کوردستانی وەک بەرە و هەر لایەنێکیش بە تەنیا هەوڵیان داوە و هەوڵ دەدەن چارەیەک بدۆزنەوە بۆ ئەم گیرگرفتە. دەبێ UNSCR لەگەڵ حکومەتی تورکیادا بگاتە ئەنجامێک، دەبێ بەپەلە خانوویان بۆ دروست بکرێ، قوتابخانەیان بۆ بکرێتەوە. پەنابەرەکان بە چالاکی خۆیان لەناو خۆیاندا قوتابخانەی کوردیان دامەزراندبوو بۆ منداڵەکانیان بەڵام ڕژێمی تورکیا ئەوەشی لێ قەدەغە کردن. ئەو پەنابەرانە هەموو مرۆڤی شۆڕشگێر و پێشمەرگە و هوشیارن و قبوول ناکەن منالەکانیان نەخوێندەوار بمێننەوە. ئەرکی سەرشانی هەموومانە چ وەک بەرەی کوردستانی یان پارتیە سیاسیەکانی کوردستان یان وەک ڕێکخراوە کوردییەکانی ئەوروپا کە بە گەرمی هەوڵ بدەین چ ڕاستەوخۆ یان لە ڕێی ڕێکخراوە مرۆڤایەتیەکانی جیهانەوە یارمەتی ئەو پەنابەرانە بدرێ.

بەربانگ: دیارە تورکیا نایەوێ ئەوان تا هەتایە لە تورکیا بمێنن و بن بەبەلا بۆیان. دیارە ولاتانی ئەورووپاش ژمارەیەکی باشیان لێ وەرنەگرتوون. سەرەرای ئەوەش تائێستا ڕژێمی عێراق سێ جار هەوڵی داوە ئەوانە قەناعەت پێ بکا بۆ گەرانەوە بۆ عێراق. ئایا بەرای ئێوە چاکترین چارەسەر بۆ ئەم گیروگرفتە چی‌یە؟

سامی عەبدولڕەحمان: یەکەم دەبێ UNSCR بە ئەرکی سەرشانی خۆ هەستی و چارەسەرێک بۆ ئەو پەنابەرانە بدۆزێتەوە. ئەوانە لەسەر ئاستی جیهانی بەرپرسیارن بەرامبەر بە پەنابەران. دەبێ تورکیاش ڕێزی ئەوانە بگرێ. دیسان چاکتر وایە ولاتانی ئەورووپای ڕۆژئاوا و ئەمریکا و کەنەدا و ئوستراليا هەندێک لەو خەڵکە وەک پەنابەر وەربگرن. لەناو ئەواندا نەخۆش و بریندار هەیە کە پێویستیان بە چارەسەر و یارمەتی‌دان و ژیانێکی تایبەتی هەیە. یان ئەوانەی خوێندکار بوون خوێندنگە و زانکۆیان جێهێشتووە ڕێگا بدرێ بەوانە لە دەرەوە خوێندنی خۆیان تەواو بکەن. یان ئەوانەی کەس و کاریان لە یەکێ لەم ولاتانە پەنابەرە ڕێگایان پێبدرێ ئەوانیش بێن. ئێمە ناتوانین داوا بکەین بەیەکجار هەموویان قبووڵ بکرێن بەڵام دەکرێ بەرە بەرە جێی و ڕێیان بۆ پەیدا بکرێ. گەر ئەم ولاتانە هەریەکە ژمارەیەکی مەعقول وەربگرێ تا ڕادەیەکی باش ئەو خەڵکە ڕزگاریان دەبێ. بۆ مەسەلەی گەرانەوە بەرەو عێراق ئێمە کەس هان‌نادەین لەم بارودۆخەدا بگەرێتەوە بۆ عێراق، تا وەزعی ڕژێمی عێراق بەم جۆرەبێ باش نییە کەس بگەرێتەوە، نوێنەری خاچی سووری جیهانی کاتی خۆی قسەیەکی کرد ئێستاش هەر هەمان بارودۆخە ئەو نوێنەرە وتی ئەو بەڵێنانەی حکومەتی عێراق بەس نییە بۆ ئەوەی پەنابەرەکان بگەرێنەوە.

بەربانگ: ئایا دەتوانن کەمێک باسی باری ژیان و گوزەرانی ئەو پەنابەرانەش بکەن کە پەنایان بردۆتە بەر ئێران؟

عێراق لەم جۆرەیە کە باستان کرد. ئایا لێرەدا رەخنە لە سۆڤیەت دەگری؟ چونکە پەیوەندی عەسکەری و ئابووری لەگەڵ عێراق هەیە؟

سامی عەبدولرەحمان: ئێمە داوامان نەکردووە نە لە سۆڤیەت و نە لە وڵاتانی تر کە پەیوەندی خۆیان لەگەڵ عێراق بپچڕێنن. ئێمە دەڵێین با بە رژێمی عێراق بڵێن گەر بەردەوام بێ لەسەر پێشێل کردنی مافی مرۆڤ (کوشتن و برین و دەمکوتکردن و دەم پڕ لە خوێن کردنی هەموو عێراقیەک کە داوای کەمترین شت بکات) ئەگەر بەردەوام بێ لەسەر وێرانکردنی گوند و باژێرەکانی کوردستان و راگواستنەوەی کورد، ئەوا ئێمە قەرزت نادەینێ، بازرگانیت لەگەڵ ناکەین، نەوتتان لێناکرین، لە رێکخراوە جیهانیەکاندا تاوانبارتان دەکەین، ئەگەر رەفتاری خۆتان چاک کرد پەیوەندیان دەمینێ بە پێچەوانەوە نا. ئێمە ئەم داخوازییە لە هەموو وڵاتان دەکەین هەر لە بەریتانیاوە تا ئەمریکا و سۆڤیەت و چین و گشت جیهان. ئەمە شتێکی ئاشکرایە، پێش چەند رۆژێک کە بەریتانیا خەریک بوو پەنجا فرۆکەی عەسکەری بفرۆشێ بە عێراق ئێمە لە رۆژنامەکانی بەریتانیادا کردمان بەهەرا، بە هۆی ئێمەوە ئەندامانی پەرلەمانی بەریتانی مەسەلەکەیان باسکرد.

بەشێوەیەکی گشتی سەبارەت بە بزوتنەوەی کوردی هەڵوێستی سۆڤیەت هەڵوێستێکی بێ هەڵوێستانە بووە. کاتێ چەکی کیمیایی دژی میللەتێکی ژێردەست و بێچارە بەکار دەهێنرێ چۆن دەبێ مەزنترین وڵاتی سۆسیالیستی بێ دەنگ بێ، ئەم وڵاتە مەزنە سۆسیالیستە دەبوایە پێش هەموو کەس ئەم کارەی تاوانبار بکردایە. بەڵام ئێمە لایەنگری ئەو رایە نین کە دەبێ ئیتر میللەتی کورد دوژمنایەتی سۆڤیەت بکات ئەوە جگە لە زیان هیچی ترمان پێ ناگەیەنێ. بەڵکوو دەبێ هەوڵ بدرێ کە سۆڤیەت بێ هەڵوێست نەبێ و هەڵوێستی ئیجابی بێ بەرامبەر کورد.

بەربانگ: ئێستا بێینە سەر باسی کوردستانی مەزن. ئایا بە گشتی پەیوەندیتان لەگەڵ لایەنەکانی تری بزوتنەوەی ئازادیخوازی کوردستان لە پارچەکانی تر چۆنە؟

سامی عەبدولرەحمان: لە دامەزراندنی پارتی گەل هەتا ئیمرۆ هەوڵمان داوە لەگەڵ هەموو لایەنە سیاسیە کوردستانیەکان پەیوەندی باشمان هەبێ. تا رادەیەکی باش لەو هەوڵدانەدا سەرکەوتووین. ئەگەر لە نێوان ئێمە و لایەنێکا، لەبەر هەر هۆیەک پەیوەندی دروست نەبووبێ ئەوا ئێمە هیچ هەڵوێستێکی سەلبیمان بەرامبەریان وەرنەگرتوە.

بەربانگ: باشە وەک دەزانن لە کوردستانی تورکیا رێکخراوە سیاسیە کوردستانیەکان بەناوی تەڤگەر بەرەیەکیان دامەزراندوە. وەک پارتی گەل راتان سەبارەت بە تەڤگەر چییە؟

سامی عەبدولرەحمان: رادیۆی پارتی گەل بوو کە یەکەم جار بەیانی دامەزراندنی تەڤگەری بە عەرەبی و کوردی (کرمانجی ژووروو و خواروو) بۆ سێ رۆژ لەسەریەک دووبارە دەکردەوە و بەناوی پارتەکەمانەوە پیرۆزباییمان لە تەڤگەر کرد و ئێستا بەرەی کوردستانی عێراق پەیوەندی باشی لەگەڵ تەڤگەر هەیە و دەخوازین پەیوەندی بەرەی کوردستانی عێراق و تەڤگەر زیاتر بچێتە پێشەوە.

بەربانگ: هەندێک جار باسی کۆنگرەی نەتەوەیی کورد دەکرێ. ئایا بە رای ئێوە ئێستا توانا هەیە بۆ بەرەیەکی کوردستانی فراوان، یان بۆ رێکخراوێکی نەتەوەیی فراوان بۆ نموونە وەک رێکخراوی ئازادیخوازی فەلەستینی، یان بە لایەنی کەمەوە شتێک بکری بۆ ئەوەی لە دەرەوەی وڵات بەیەک دەنگ نوێنەرایەتی بزوتنەوەی ئازادیخوازی کورد بکرێ؟

سامی عەبدولرەحمان: کۆپی کردنی شێوازێکی دیارکراو چەند سەرکەوتووبێ لە شوێنێ، تۆ ناتوانێ بە تەواوی کۆپی بکەی بۆ بزوتنەوەیەکی ئازادیخوازی. بەڵام وەک پرنسیپ پرنسیپی (ر.ئا.ف) وەک یەکگرتنی بزوتنەوەیەک راستە دەبێ کوردیش بە شێوەیەکی گشتی لەسەر مەبدەئی یەکگرتن کاربکات. وەک ئێمە لە پارتی گەلدا دەبینین ئیمرۆ لە جاران ئاسانترە کە کۆنگرەی کوردی ئەنجام بدرێ ئینجا ئەو کۆنگرەیە کێ دایمەزرێنێ، چ ئەنجامێکی دەبێ ئەوە بەندە بە چۆنیەتی کۆنگرەکەوە. ئەوەی ئێمە پێشینی دەکەین دامەزراندنی رێکخراوێکە ئەگەر بۆ سەرکردایەتیکردنیش نەبێ ئەوا با بە لایەنی کەمەوە بۆ راوێژکاری بێ بۆ رێ و جێدانان بۆ بزوتنەوەکەمان. رەنگە هەندێ بنکەی دراساتی تەتبیقی لەسەر کورد بۆ مەسەلەی کورد دابمەزرێ، بۆ نموونە ئەم گۆرانکارییەی ئێستا لە سیاسەتی جیهانیدا هەیە، کاریگەریتی ئەم گۆرانکاریانە لەسەر بزوتنەوەی کوردی، ئەمە پێویستی بە لێکۆڵینەوەی زانستی هەیە، ئێمە هەریەکەی شتێک دەبێژین بەڵام لە ئاستی لێکۆڵینەوە دانییە کە بنکەیەکی زانستی بیکات، گەر کۆنگرەیەکی کوردستانی ئەنجام بدرێ دەتوانرێ زۆر رێکخراوی تایبەتی لێ دروست بکرێ بۆ دراساتی تەتبیقی نەک تەنیا لێکۆڵینەوەی تیووری. رەنگە بتوانێ مەڵبەندێکی راگەیاندن دروست بکات رێکخراوێک دروست بکا بۆ نوێنەرایەتی هەموو بزوتنەوەکەمان لە گشت جیهاندا. بەڵام ئەرکی سەرشانمان ئەوەیە کە نابێ هەموو ئیشێک دوابخەین تا کۆنگرەی کوردی دەبەسترێ، دەبێ هەوڵ بدەین رێکخستنی کوردستانی دروست بکەین نەک رێکخستنی هەرێمایەتی بۆ نموونە فیدراسیۆن لە سوێد کە کوردی گشت پارچەکانی تیایە و رێکخراوێکی کوردستانییە، یان مەڵبەندی کوردی لە لەندەن..... ئێمە دەبێ پشتی ئەم جۆرە رێکخراوانە بگرین. هەروەها رێکخراوە پیشەییەکان کە بۆ کوردی گشت پارچەکانە. ئێستا زانیومانە کە سەرەتایەک هەیە بۆ دامەزراندنی یەکێتی نووسەرانی کورد لە ئەورووپا بۆ کوردی هەموو پارچەکانی کوردستان. دیسان ئەو گۆڤارانەی لە دەرەوەی وڵات دەردەکرێن بە تایبەتی گۆڤاری ئەم رێکخراوانە دەبێ گۆڤاری گشتی بن و مەسەلەیەکی پراکتیکی و زەروورییە کە دەبێ بە هەردوو شێوە سەرەکیەکە (کرمانجی ژوورو و خواروو) و بە هەردوو جۆرە پیت دەربچن بۆ ئەوەی زیاترین ژمارەی کوردان بتوانن

www.arsivakurd.org

سەبارەت بە کوردستانی عێراق، بە تایبەتی لە دوا کۆنفرانسی پارتیماندا، بە دوور و درێژی روونمان کردۆتەوە کە باوەرمان بە مافی خۆبریاردانی چارەنووس هەیە بۆ کوردستانی عێراق، بەڵام بۆ لایەنی پراکتیکی و تەبیعی ئەو مافە لەسەر بنچینەی حکومەتێکی فیدرالی دیموکراتی لە عێراقدا دروست ببێ. ئەو حکومەتە لە دوو ئیدارە پێک‌هاتبێ بە رای ئێمە پارسەنگی هێزەکان لەناو خۆ و لە رۆژهەلاتی ناوەراست و لە جیهاندا ئەوەندە تەحەمول دەکا بۆ گەیشتن بەم ئامانجەش خەباتێکی دوور و درێژمان پێویستە.

بەربانگ: ئیمرۆ لەناو کوردا رەشبینی و بێ هیوایی زیاتر بلاوبۆتەوە. ئایا ئێوە دوا رۆژی خەباتی گەلی کورد چۆن دەبینن؟

سامی عەبدولرەحمان: من داوا دەکەم لە لاوانی میللەتی کورد کە کەس بێ‌هیوا نەبێ. ئێمە نەتەوەیەکی بیست و پێنج ملیونین، بەڵکوو تا سالی ...۲ ببین بە چل ملیۆن، ناشێ من بێ هیوابم لە مافی ئەم نەتەوەیە.

راستە لە کوردستانی عێراق وەک گوتم هەندێک رۆژی تاریک و ترسناک لەبەر دەمماندایە ئەوە بۆ ئایندەی نزیک. بەڵام بۆ ئایندەی دوورتر هیوادارم و لەو باوەردام کە میللەتی کورد بگاتە مافەکانی خۆی.

بەربانگ: ئەگەر ئێستا بە گشتی سەرنجی جیهان بدەین، هەوایەکی دیموکراتی هەیە گفتوگۆی سۆڤیەت لەگەڵ ئەمریکا، ناتۆ لەگەڵ وارشۆ، هەوڵدان بۆ چارەسەرکردنی کێشە هەرنمایەتیەکان لە زۆر شوێن، گۆرانکاریە نوێیەکانی پۆلۆنیا و هەنگاریا و ولاتانی سۆسیالیست. ئایا ئەم هەوا دیموکراسی‌یە چ کاریگەریەکی هەیە لەسەر بزوتنەوەی ئازادیخوازی کورد بە شێوەیەکی گشتی.

سامی عەبدولرەحمان: پێش هەموو شتێک وەک بزوتنەوەی ئازادیخوازی کوردی دەبێ پشتگیری نەهێشتنی چەکی ئەتۆمی بکەین، پشتگیری نەهێشتنی چەکی کیمیایی بکەین کە دژی کورد بەکارهێنراوە و پشتگیری کەمکردنەوەی هەموو جۆرە چەکێک بکەین لە جیهاندا. هەروەها من خۆم باوەرم بە سۆسیالیزم هەبووە و هەیە. پارتی ئێمە خاوەن بیروباوەری سوسیالیستیە، بەڵام ئەو شتەی کە ئێستا لە ولاتانی سۆسیالیست سەریان هەڵداوە وەک پێروسترۆیکا لە سۆڤیەت، هەڵبژاردن لە پۆلۆنیا و...... ئەو رووداوانەی دوایی چین کە بەر لە دەساڵ دەستیان کرد بە ریفۆرمی ئابووری بەڵام بەبێ بایەخدان بە دیموکراسی‌یەت. ئەمانە هەمووی ئەنجامی کەڵەکەبوونی گیروگرفتی دەیان سالی رابردووە. هەموو یەک شت ئاشکرا دەکەن، ئەویش ئەوەیە کە دیموکراسی لاواز بووە ئەگەر دیموکراسی هەبوایە، رۆژنامەگەری ئازاد بوایە، پەرلەمان هەبوایە و ئەندامانی پەرلەمان بیتوانیایە بە جورئەت لە حکومەت بپرسێتەوە، گیرگرفت وا زۆر نەدەبووە گەر نیقابەکان بە راستی بەرگریان لە مافی کرێکاران بکردایە رەنگە «سۆلیدارێتی» لە پۆلۆنیا پەیدا نەبوایە. ئەوان دیموکراسییان نەبووە، بە رای ئێمە سوسیالیزم و دیموکراسی دژی یەکتر نین، بەڵکوو یەکتر تەواو دەکەن. دیموکراسی بەری رەنجی سەدان ساڵەی میللەتانە. وەک ئێوەش ئاگادارن لە ولاتانی سەرمایەداری کە دیموکراسی هەیە هەمیشە پارتە چەپەکان نیقابەی کرێکاران و لایەنە ئاشتیخوازەکان سوورن لەسەر داواکردن بۆ فراوانکردنی دیموکراسی و بە پێچەوانەوە لایەنە کۆنەپەرستەکان دەیانەوێ تابتوانن بواری دیموکراسی کەمتر بکەنەوە. بۆ ئەوەی سیستەمی سوسیالیزم بەرەوپێشەوە بروات، رای ئێمە ئەوەیە کە دەبێ دیموکراسی هەبێ.

مرۆڤ تا برسی‌یە داوای نان دەکات، کە تێر بوو داوای خۆراکی مێشک دەکات کە ئەویش پێویستی بە بارودۆخێکی دیموکراسی‌یانەیە ئەمە وەک پێشەکیەک بۆ پرسیارەکەتان. ئێمە هیوادارین و لەو باوەرەداین بزوتنەوەی دیموکراسی‌خوازی کەم یا زۆر درەنگ یا زوو هەر سەردەکەوێ. لە ئەنجامدا ئەو رژێمانەی کە حوکمی کوردستان دەکەن یان دەبێ هەندێک خۆ بگۆرن و بەرەو دیموکراسی بچن یان ئەوەتا بە تەواوی لە جیهان دادەبرێن. بۆیە لەو بروایەدام کاریگەری ئیجابی هەیە بۆ ناوچەکەمان و بۆ کوردستانیش.

پێرۆسترۆیکا کە تائێستا لایەنی ناوخۆ و لایەنی پەیوەندی لەگەڵ ولاتانی سەرمایەداری گرتۆتە ئەستۆ هیوادارین لەمەودوا بایەخ بدا بە لێکۆلینەوە لە چۆنیەتی پەیوەندی سوڤیەت بە دیکتاتۆرەکانی جیهانی سێیەمەوە، کە تائێستا ئەم لایەنەیان فەرامۆش کردووە. وەختێ ئەم دیکتاتۆرانە زوڵم و زۆر لە میللەتانی ولاتەکانیان دەکەن دەبێ بەلایەنی کەمەوە راگەیاندنی ولاتانی سۆسیالیستی ئەو شتانە بنووسێ و بیانگەیەنێ بە میللەتەکانیان.

بەربانگ: ئایا پەیوەندی سۆڤیەت و

www.arsivakurdi.org

نەهاتوتە گۆرین. ئەو دیکتاتۆریەی پێش جەنگ و کاتی جەنگ ئێستاش بەردەوامە. هەروەها کە ئێستا سەرنجی ئۆپۆزیسیۆنی کوردستانی عێراق دەدەین ئەو هێزەی نییە کە حکومەت ناچار بکا بۆ گفتوگۆ لەگەڵ کردن. ئایا ئێوە باوەر دەکەن کە حکومەت لەم هەل و مەرجەدا داوای گفتوگۆ بکا لەگەڵ کورد؟ یان بە چ شێوەیەک حکومەت لەگەڵ بزوتنەوەی کورد دادەنیشێ؟

سامی عەبدولرەحمان: لە مێژووی کوردستانی عێراق دا لە نێوان ساڵانی ١٩٦٣-١٩٧٠ حکومەت چوارجار داوای گفتوگۆی کرد لەگەڵ بزوتنەوەی کوردی. سەرەتای ١٩٦٣، سەرەتای ١٩٦٤، حوزەیرانی ١٩٦٦ و ساڵی ١٩٧٠ لە هەرچوار جارەکەشدا هیچ حکومەتی دیموکراتی لەسەر حوکم نەبوو، هەمیشە پارسەنگی هێز گفتوگۆی بەسەر حکومەتدا فەرز دەکرد حکومەت لاواز دەبوو، کۆدەتا دەکرا، جەماعەتێکی نوێ دەهاتنە سەر حوکم نەیاندەتوانی شەری کورد بکەن، داوای رێکەوتنیان دەکرد. هەمیشەش بزوتنەوەی کوردی ئامادە بووە گفتوگۆ بکا و شەر رابگرێ. ئەگەر ئیمرۆ بەو چوار رێکەوتنەدا بچینەوە من خۆم هەر چواریان بە راست دەزانم.

لە ئیمرۆدا پارسەنگی هێز لە رووی عەسکەرییەوە بەو شێوەیە نییە کە بتوانین شتیان لەسەر فەرز بکەین، بەڵام کاتێ کە رژێمی عێراق باسی دیموکراسی دەکا، تائێستا باسی دیموکراسی کردوە بەڵام یەک هەنگاوی جددی بەرەو دیموکراسی هەڵنەهیناوە، لێرە و لەوێ باسی گفتوگۆی کردوە بەڵام لە رووی پراکتیکەوە تەنیا وەک عەفو دیاریکراوە کەسیش باوەری بە عەفوی سەددام نییە، چونکە ئەو بیست ساڵە هەر عەفو دەردەکا و زیندانەکانیش هەر جمەیان دێ لە نیشتمانپەروەران و دیموکراسیخوازان و خەباتگێران.

کاتێ رژێمی عێراق باسی دیموکراسی و گفتوگۆ دەکات هۆی ئاشکرای هەیە کە هەندێکیان هۆی ناوخۆ و هەندێکیان هی دەرەوەی وڵاتن و هەندێکی تریان هی ناوچەکەن. لەسەر ئاستی دەرەوە، رژێم دەیەوێ گیروگرفتی قەرز و قوڵەی خۆی چارەسەر بکا، بۆ ئەوەش دەیەوێ وێنەی خۆی لەبەرچاوی جیهان رتووش بکا. ئەو وڵاتانەش کە توانای قەرزدانیان هەیە هەردەم باسی لیستەی رەشی مافی مرۆڤ دەکەن لە عێراق. لە ناوچەی رۆژهەلاتی ناوەراستیشدا هەندێک سەرەتا پەیدا بووە بۆ وازهێنان لە حوکمی یەک حیزب. وەک تونس و جەزایر و...... لەناوخۆی عێراقیشدا رژێم ئابووری عێراقی بە تەواوی کردوە بە سیستەمی سەرمایەداری، سەرمایەداریش بۆ گەشە کردن و بەرەوپێشەوە چوون لە عێراقدا دەبێ پەیوەندی سروشتی هەبێ بە سەرمایەداریی جیهانەوە کە ئەوەش پێویستی بە بارودۆخی سروشتی و هاتووچۆ و پەیوەندی لەگەڵ دەرەوەدا هەیە.

دەبێ پشت بە میللەت ببەستین، دەزانین توانای کورد زۆر نییە بەڵام ئەوەندە هەیە کە خەباتێکی مەعقول و پاک و خاوێنی پێ بکرێ.

هەمیشە رژێمی ئابووری سەرمایەداری پێویستی بە رژێمێکی لیبرال هەیە بۆ گەشەکردن.

گەرچی جەنگیش راوەستێنراوە، هێشتا یەک ملیۆن سەرباز لە عێراقدا هەیە. عێراق نەچینە و نەسۆڤیەتە تا یەک ملیۆن سەربازی هەبێ، واتە گەنجی عێراقی هەمووی چەکدارە، ئەوانە دەیانەوێ لەو بارە رزگاریان بێ بڕۆنەوە ماڵی خۆیان خێزان پێکەوە نێن ماڵ دروست کەن ژیانێکی تەبیعی بژین. بە ناوی جەنگەوە لە ساڵانی رابردوودا قوربانیدانی زۆر لە گەلی عێراق داواکراوە، بەڵام ئێستا میللەت دەپرسێ لەبەر چی هەر وابێننەوە.

هەروەها دوای ئەوەی رژێم هەموو دامەزراوەکانی کەرتی گشتی فرۆشت ئێستا نرخی هەموو شتێ دوو ئەوەندە و سێ ئەوەندە و چوار ئەوەندە زیادی کردوە. واتە لەناوخۆشدا فشارێک هەیە کە دەخوازن وەزع بیێتەوە بە تەبیعی.

ژمارەی پێشمەرگە کەمە، بەڵام تائێستاش (.../٢٠٠) دووسەد هەزار سەربازی عێراقی لە کوردستانی عێراقدان. ئەوە مانای ئەوەیە کە مەسەلەی کوردی لە عێراقدا چارەسەر نەکراوە و هەروەها مەسەلەی دیموکراسیش لە عێراقدا چارەسەر نەکراوە. تائێستاش هەنگاوێکی جدی بۆ چارەسەرکردنی ئەم گیروگرفتانە هەڵنەهێنراوە. بەڵام ئەگەر ئیمرۆ ئەوان بێژن ئامادەی گفتوگۆین و کورد یان موعارەزەی عێراقی بڵێ نا، ئەوا رای گشتی جیهان ئێمە لەسەر هەق نابینێ. چونکە وڵاتانی جیهان ئامادەنین لە بارودۆخێکی وادا هیچ بکەن، دەبێژن ئێمە ناتوانین لەشکر بنێرین و رژێمی سەددام بروخێنین بۆتان. بەڵام کاتێ تۆ بڵێی گفتوگۆ دەکەم و بەراستیش ئامادەبیت و ئەو تەنیا بە وتە دەڵێ ئامادەم و بە کردەوە ئامادە نییە ئەو کاتە جیهان ئەو لەسەر هەق نابینێ و تۆ لەسەر هەق دەبینێ.

بەربانگ: چەند ساڵێکە دروشمی بزوتنەوەی ئازادیخوازی کورد لە عێراق «دیموکراسی بۆ عێراق ئۆتۆنۆمی بۆ کوردستان» ئایا بە لای ئێوەوە تا چ رادەیەک توانا هەیە بۆ هێنانەدی ئەم دروشمە؟

سامی عەبدولرەحمان: هەندێک لە حیزبەکان تا ئیمرۆش ئەم دروشمەیان بەرز کردۆتەوە. هەندێک دروشمێکی تریان هەیە. سەبارەت بە پارتی گەل، ئێمە باوەرمان بە مافی چارەنووس هەیە بۆ هەموو میللەتی کورد. ئەمە مەبدەئە، بۆ دەڵێین باوەرمان بە مافی چارەنووسی فلان میللەت و فلان میللەت هەیە و تەنیا بۆ میللەتی کورد، بۆ میللەتی خۆمان باوەرمان بەو مافە نەبێ. ئەوکاتە مرۆڤ دەبێ بە منافق و کەسیش باوەری پێ ناکا. ئێمە باوەرمان بە مافی خۆبڕیاردانی چارەنووس هەیە نەک تەنیا بۆ هەموو میللەتێک بەڵکوو بۆ هەموو مرۆڤێک.

www.arsivakurd.org

پەیوەندی لایەنەکانی ئۆپۆزیسیونی عێراقی بەهێزتر بوو، باشتر یەکتریان ناسی. کاتێ کە دوو سێ مانگ خەریکی کارێکی وا دەبیت و ئەنجامەکە بەو شێوەیە نابێ کە دڵ دەیخوازێ، دەبێ پێشبینی ئەوە نەکرێ جارێکی تر بەم زووانە بۆ هەمان مەبەست دانیشن. ئەوە کاتی پێویستە، بە لایەنی کەمەوە چەند مانگێکی تر بۆ ئەوەی جارێکی تر زەمینەی بۆ خۆشبکرێ. ڕای ئێمە وایە کە دەبێ بە زووترین کات هەوڵ بدرێ ئەو لایەنانە جارێکی تر بە قەناعەتێکی تەواوەوە لەگەڵ یەک دانیشن و گفتوگۆی جدی بکرێ بۆ پێکهێنانی بەرەیەکی فراوانی عێراقی.

گەیشتونەتە ئەو باوەڕەی کە دەبێ کێشە هەرێمایەتیەکان بە گفتوگۆ چارەسەر بکرێن. لەم ڕوانگەیەوە لایەنە دژ بە یەکەکانی خوارووی ئەفریقا بەیەکەوە دانیشتن وەک ئەنگۆلا و ئەفریقای باشوور و هەروەها کوبا و سائیمبی و...... ئەوانە پێکەوە کەوتنە گفتوگۆ بۆ چارەسەرکردنی کێشەکان، ئەوەتا ئێستا باسی سەربەخۆیی نامیبیا دەکرێ و باسی ئەوە دەکرێ جارێکی تر ئەفریقای باشوور لەشکر نەنێرێ بۆ ئەنگۆلاو...... هەروەها لە کەمبۆدیا و ئەفغانستان و گەلێ شوێنی تر...... ئەمە لە جیهاندا هێڵێکی نوێ و سوود بەخشەو نابێ کورد دژی ڕەوتی جیهانی بڕوا.

کوردی ئەورووپا دەتوانن یارمەتی کۆکەنەوە و رەوانەی بکەن بۆ ئەو پەنابەرانەی لە تورکیا بە کولەمەرگی دەژین و هەموومان بۆیان دەگرین، بە گریان هیچ ناکرێ.

بە نیسبەت کوردەوە ئێمە بە ناوی بەرەی کوردستانیەوە بەشداری گفتوگۆیەکە بووین، هەر لەبەر ئەوەش دەوری کورد لەوێدا گرنگ و جێی بایەخ بوو، لەو باوەڕەداین کە لە داهاتووشدا هەر بەناوی بەرەوە کاری وا ئەنجام دەدەین بۆ زیاتر خزمەتکردنی بزوتنەوە ئازادیخوازیەکەمان و بزوتنەوەی نیشتمانی عێراق.

بەربانگ: دەگوترێ گفتوگۆکردنیش جۆرێکە لە خەبات، هەروەها دەگوترێ کێشەی کورد بە چەک چارەسەر ناکرێ و هەردەبێ، ڕۆژێ لە ڕۆژان، بۆ چارەسەرکردنی ئەم کێشەیە لەگەڵ ڕژێمی عێراقیدا گفتوگۆ بکرێ. ئایا لە هەل و مەرجی ئێمرۆدا، ئەگەر ڕژێمی ئێستای عێراق داوای گفتوگۆیکا، ئێوە وەک پارتی گەل یان وەک بەرەی کوردستانی چ مەرج و چ داخوازییەکتان هەیە؟

سامی عەبدولڕەحمان: بێگومان گفتوگۆ جۆرێکە لە جۆرەکانی خەبات، بە تایبەتی لەم دەمەدا چونکە دەمی گفتوگۆیە لە نێوان لایەنە ناکۆکەکاندا. ئێمرۆ وڵاتە مەزنەکان لەگەڵ وڵاتانی‌تر

مەسەلەی چارەسەرکردن کە دەگوترێ هەر دەبێ بە سیاسی چارەسەر بکرێ، ڕاستە. چونکە چەند خەریکی خەباتی چەکداری بێ کە گەیشتیتە کاتی چارەسەرکردن دەبێ بە سیاسی چارەسەر بکرێ، دەبێ بە گفتوگۆ بگەیتە ئەنجام، خەباتی چەکداری بۆ ئەوەیە داواکاریەکان فەرز بکەیت و لە هەڵوێستێکی بەهێزەوە گفتوگۆی سیاسی بکەی.

لە هەموو گفتوگۆیەکدا، گرنگترین مەسەلە، پارسەنگی هێزە (موازین القوی) ئەمە شت فەرز دەکا. پارسەنگی هێز لە نێوان ئێمە و ڕژێمی عێراقدا لە ساڵی ۱۹۷۰دا ڕێکەوتنامەی ۱۱/ ئازاری فەرز کرد، واتە هێز ئەوەی فەرزکرد نەک بەعسیەکان بە خۆشی خۆیان دەیانویست ئەو ڕێکەوتنامەیە مۆر بکەن.

بۆ ئێستا و گفتوگۆ لەگەڵ ڕژێمی عێراق، ئێمە دەڵێین هەمیشە ئامادەین بۆ گفتوگۆ و دیالۆگ بەڵام لە نێوان ئامادەبوون بۆ گفتوگۆ و دانیشتن بۆ گفتوگۆدا ماوەیەک هەیە. دیسان لە نێوان دانیشتن بۆ گفتوگۆ و ڕێکەوتن دا ماوەیەکی تر هەیە. بۆ نموونە، بۆ ئەوەی گفتوگۆ کردنەکە بە جدی بێ بە ڕای ئێمە دەبێ لە دەرەوەی عێراق بکرێ، لە هەموو شتێ گرنگتر، ئەوەیە کە دەبێ بە ڕەسمی لەگەڵ بەرەی کوردستانی بێ نەک لەگەڵ یەک لایەن یان دوو لایەن. ئەگەر ڕژێم سوور بێ لەسەر گفتوگۆکردن لەگەڵ یەک لایەن بەتەنیا یان هەر لایەنێک بە تەنیا، مانای ئەوەیە کە لە سەرەتاوە نیازی خراپە و بۆ تەڵەکە بازییە، لەگەڵ بەرە بێ مانایەکی تری هەیە، هەروەها پێوستە لایەنێکی تری بیانی کە هەردوولا پێی ڕازی بن بەشدار بێ بۆ ئەوەی بە لایەنی کەمەوە شاهدبێ کێ ویستویەتی ڕێک بکەوێ و کێ نەیویستووە ڕێک بکەوێ. لەگەڵ ئەم شتانە دەبێ لەناو وڵاتدا ئیجرائاتێک بکرێ بۆ ڕاوەستاندنی وێرانکردنی شارەکانی کوردستان و بە کۆمەڵ ڕاگواستنەوە و ئەو زوڵم و زۆرەی لە کورد دەکرێ، کەسێک ناتوانێ بڵێ وێرانکردنی قەلادزە، دەرکردنی فەرماناتی سوڵتانی یان فەرماناتی سەدامی بۆ وێرانکردنی دەرزەنێک لە شارەکانی تری کوردستان مقدماتی ئیجابین بۆ گفتوگۆ، ئەمانە هەموو بارودۆخێکی دژی پرنسیپی گفتوگۆیان خوڵقاندووە.

بەربانگ: باشە وەختێ سەرنجی مێژووی گفتوگۆکردن دەدەین، چ لە جیهان بە گشتی و چ لە کوردستان بە تایبەتی ئەوەیە کە حکومەتێکی دیموکرات، یان حکومەتێکی چاکتر دەستەڵات دەگرێتە دەست و داوا لە هێزەکانی ئۆپۆزیسیون دەکا بێن بۆ گفتوگۆکردن و بە ڕێگای ئاشتی گیروگرفتەکان چارەسەر بکەن. یان ئۆپۆزیسیون بە هێزی خۆی حکومەت ناچار دەکا کە گفتوگۆی لەگەڵ بکا، هەروەها سیاسەتی وڵاتانی تری جیهانیش بەرامبەر ئەو کێشە دیاریکراوە ڕۆڵی خۆی دەبینێ. بەلام لە هەل و مەرجی ئێستادا کە سەرنجی کوردستانی عێراق دەدەین دەبینین مەسعود بارزانی لە سیمینارێکدا لە ستۆکهۆلم، نەوشیروان لە چاوپێکەوتنێک لەگەڵ ئەم گۆڤارە، هەروەها جەلال تاڵەبانی و ئەوا ئێستا ئێوەش لەم چاوپێکەوتنەدا هەموو دەڵێن کە لایەنگری گفتوگۆ و چارەسەری ئاشتییانەن. ڕەوشتی حکومەتی عێراق

www.arsivakurdi.org

کورد و بزوتنەوەی ئازادیخوازییەکەی زۆر لاواز و کەمە، لەبەر ئەوە یەکێک لەو مەرجانەی دامان نابوو لە ١٩٧٥ەوە تا ئێستاش پشت بە خۆبەستن، پشت بەستن بە توانای میللەتە، ئەگەر هەندێ توانا لەم دەوڵەت یان ئەو دەوڵەت یان هەر بزوتنەوەیەک ئەوە باشە بەڵام نابێ بە هیچ شێوەیەک خۆی ببەستێتەوە بە ناکۆکی نێوان وڵاتانی ناوچەکە. ڕەنگە تا رادەیەک، بۆ هاتوچۆیەک، بۆ پەیداکردنی هەندێ دەرمان و جێگا بۆ بریندار ئەوە مافی هەموو لایەکە بەڵام پشتبەستنی تەواو بەو ناکۆکیانە بە بڕوای ئێمە هەڵەیەکی زۆر گەورەیە. دوو خاڵی بنەرەتی سیاسی. ناتوانم بڵێم ئەمانە ئایدۆلۆژین، ئەمانە خاڵی سیاسەتی واقیعی‌یە کە مەسەلەیەکی درێژخایەنە، بە دەستی کەس نییە، کەس ناتوانێ گەڵێ کورتی بکاتەوە. مەسەلەی دووەم ئەوەیە کە پشتبەستنی بنەرەتی بە میللەتی کورد و خودی بزوتنەوەکەی بێ، هەر چەندە ئێمە دەزانین توانای میللەتی کورد زۆر نییە بەڵام ئەوەندە هەیە کە بتوانین خەباتێکی مەعقول، خەباتێکی پاک و خاوێن بکرێ و بەردەوام بین لەسەری.

بەربانگ: ئەمڕۆ گەورەترین رەخنە کە ئاراستەی شۆرشی ئەمجارە دەکرێ بەلای ئێمەوە ئەم چەند خاڵەیە:

١- شەڕی براکوژی.

٢- خۆ بەستنەوە بە شەڕی عێراق و ئێرانەوە.

٣- زاڵکردنی خەباتی چەکداری بەسەر خەباتی سیاسی‌دا.

ئایا ئێوە چۆن سەیری ئەم خاڵانە دەکەن؟

سامی عەبدولڕەحمان: ئەم خاڵانە راستن. بە شێوەیەکی گشتی زۆریش راستن.

شەڕی براکوژی، هەر بزوتنەوەیەک تا شەڕی براکوژی لە ناو دابێ ناتوانێ سەرکەوێ و ناتوانێ بەرەو پێشیش بچێ لەو ماوەیەی کە شەڕی براکوژی هەبوو، بزوتنەوەی ئازادیخوازی کورد پێش نەکەوت. پارتی گەڵ ناتوانی، تا رادەیەکی زۆر گەورەش، بە قوربانییەکی زۆر، خۆی لەشەڕی براکوژی پاراست. هەروەها ئێمە خۆمان نەبەستەوە بە سەر ئەنجامی شەڕی عێراق و ئێران، لەسەر ئەو ڕێگایەش، بێ‌گومان قوربانیمان داوە، بەڵام ئەنجامی باشی ئەو سیاسەتە ئێستا دەردەکەوێ. مەسەلەی زیاتر بایەخ‌دان بە خەباتی چەکداری لەسەر حیسابی خەباتی سیاسی دەڵێین خەباتی چەکداری دژی خەباتی سیاسی نییە، دەبێ بایەخ بە هەردووکیان بدرێ، لەو کاتانەدا کە توانا هەیە بایەخ بدرێ بە خەباتی چەکداری بایەخی پێ بدرێ و خەباتی سیاسیش دەبێ هەمیشە بایەخی پێ‌بدرێ. بە تایبەتی خەبات لەسەر ئاستی راگەیاندنی دەرەوە و خەباتی دیبلوماسی کە پشتگیری بۆ بزوتنەوەکەمان لەناو جیهاندا دروست بکا. چونکە ئیمڕۆ جیهان، لە هەموو کاتێ زیاتر، پشت بە یەکتر دەبەستن. هەندێ کێشەش هەیە کە بەم پلەیە یان بەو پلەیە گشت جیهان بەرگری لێ‌دەکات ئەویش کێشەی مافی مرۆڤە، مەسەلەی دیموکراسی‌یە، هەتا مەسەلەی مافی کلتوری لەلای هەموو جیهان پەسەندە.

بەربانگ: ئەوا ساڵێکە بەرەی کوردستانی دامەزرێنراوە بەڵام رای گشتی کورد وایە کە دەبوایە پێش دە دوانزە ساڵ لەمەوبەر یان بەلایەنی کەمەوە لە سەرەتای جەنگی عێراق و ئێرانەوە بەرە دابمەزرێنرایە. رای ئێوە چی‌یە؟ ئێستا باری بەرە چۆنە؟ پاشەڕۆژی بەرە چۆن دەبینن؟

سامی عەبدولڕەحمان: هەر پاش هەرەسی ساڵی ١٩٧٥ زیاتر لە حیزبێک لە کوردستانی عێراقدا پەیدا بوو. ئێمە ئەوە بە دیاردەیەکی ئاسایی دەبینین، هەروەها زۆر لامان گرنگە کە لە هەر قۆناخێکی بزوتنەوەدا دەبێ بزوتنەوەکە هەر یەکگرتوو بێ. لە ماوەیەکدا لە مێژووی کوردا، لە کوردستانی عێراق لەناو یەک پارتی‌دا توانراوە خەبات بکرێ. کە چەند پارتییەک لەناو بزوتنەوەی کورددا پەیدابوو، ئەبوایە بێ دواکەوتن بەدوای چوارچێوەیەکی نوێدا بگەڕاینایە بۆ یەکگرتن، ئەو چوارچێوەیەش، لەکاتی بوونی زیاتر لەیەک پارتی، بەرەیەکی نیشتمانی‌یە، ئیتر ناوی دەنێی بەرە یان هەر ناوێکی تری لێ‌دەنرێ ئەوە گرنگ نییە، گرنگ ئەوەیە بزوتنەوەکە یەکگرتوو بێ، گرنگ ئەوەیە شێوەی یەکگرتن پراکتیکی بێ و ئەوانەی تیایدا کاردەکەن هەموو لێی رازی بن.

ئەگەر بە ئەدەبیاتی ئێمەدا بچنەوە لە ساڵی ١٩٧٦ و ١٩٧٧ و دواتریش دەبینن پڕە لە بانگەواز بۆ دروستکردنی بەرەیەکی کوردی لە کوردستانی عێراق بۆ دروستکردنی یەکبوون، بە هەر شێوەیەک بێ، لە سەرانسەری کوردستاندا. بۆ دروستکردنی بەرەیەکی فراوانی عێراق، بۆ هاوکاری لە نێوان بزوتنەوە ئازادیخوازییەکانی میللەتانی رۆژهەڵاتی ناوەراست وەک بزوتنەوەی کوردی و عەرەبی و ئێرانی و تورکیایی.

باری ئێستای بەرەی کوردستانی عێراق بە شێوەیەکی گشتی باشە و ئیجابی‌یە و هاوکارییەکی باش هەیە لەناو لایەنەکانی بەرەدا. بەرە بۆ بەڕێوەبردنی کاروباری خۆی لە ناو وڵات و لە دەرەوە هەندێ ڕێکخراوی دامەزراندوە و هێشتا بەردەوامە لەسەر دامەزراندنی ئەو ڕێکخراوانەی پێویستن. ئەگەر ئەوی شارەزای مێژووی بەرە سیاسیەکانی رۆژهەڵاتی ناوەراست و جیهان بێ بە هەموو پێوانەیەک وەزعی بەرەی کوردستانی وەزعێکی باشە.

ئێمە ئومێدەدارین پاشە رۆژێکی سەرکەوتوو هەبێ بۆ بەرە لە ڕێگای بەرەوپێش بردنی بزوتنەوەی ئازادیخوازی لە کوردستانی عێراق و بۆ خزمەتکردنی بزوتنەوەکەمان لە سەرانسەری کوردستاندا.

بەربانگ: لەمەوبەر بە گەرمی باسی نزیک بوونەوەی دامەزراندنی بەرەی فراوانی عێراقی دەکرا، ئێستا ئەو دەنگە کپ بووە، ئایا هۆی ئەمە چی‌یە؟

سامی عەبدولڕەحمان: بە راستی لەم چەند مانگەی پێشوودا خەڵک بە جدی هەوڵیان‌دا بۆ دامەزراندنی بەرەیەکی فراوانی عێراقی، هەموو لایەنەکانی موعارەزەی عێراقی تیایدا بەشدار بوو بوون، بۆ یەکەمین جارە کە هەموو پێکەوە دانیشتن...... کاروبار زۆر چووە پێشەوە نزیکی ئەوە بوو بەڵگە و بڕیارنامەکان ئیمزا بکەین، بەڵام بە داخەوە لایەنێکی گرنگی موعارەزە لەدوا کاتدا خۆی کێشایەوە، بەڵام دیسان ئەو هەوڵدانە بێ بەرهەم نەبوو،

www.arsivakurdi.org

سەرچاوەیەکی ژیانیان بۆ مسۆگەر بکەن. ئەو خەڵکەش کە بە ئاشکرا دژی ئەم راگواستنەوەیە راوەستابوون و خەڵکی تریان هان دەدا بۆ دژایەتی کردن، ئەوانە تائێستا بێ سەروشوێنن.

وەختێ رژێمی عێراق بینی لە جیهاندا رەد فیعلێکی بە هێز نی‌یە دژی ئەم تاوانە. هەستان لە ٢٦/ حوزەیران بریارێکیان دەرکرد کە شارەکانی سەرسنووری تورکیا و ئێران بە قولایی ٣٠ کیلۆمێتر چۆڵ بکەن، گوایە ئەمە ناوچە عەرەبیەکانیش دەگرێتەوە. شارەکانی کورد بە قولایی سی کیلۆمێتر نەماون، هەموو چۆڵکراون قەلادزە دوا شار بوو وەک چوارتا، پێنجوین. تەنیا رەنگە خانەقین مابێ، ئەویش سەدی هەشتای کوردەکەی لێدەرکراوە و عەرەب هێنراوەتە ناوی، بەلام شارەکانی عەرەب وەک بەسرە و فاو دوای وێرانکردنیان بە هۆی جەنگەوە سەدان هەزار خەڵکی عێراقی دەبران بۆ ئاوەدانکردنەوەی ئەو دووشارە. لەبەر ئەوە راست نی‌یە کە ئەو بڕیارە عەرەبیش دەگرێتەوە، هەرچەندە ئێمە دژی سەرلەنوێ ئاوەدانکردنەوەی بەسرە و فاو نین، بە پێچەوانەوە ئێمە لەگەڵ ئەوەین هەموو ئەو شوێنانەی شوێنەواری جەنگی عێراق و ئێران و شوێنەواری جەنگی شۆڤێنی دژی کوردیان پێوەدیارە دەبێ هەموو پێکەوە سەرلەنوێ ئاوەدان بکرێنەوە. گەر تەماشای سی کیلۆمێتر بکەی لە سنووری تورکیاوە دەبینی دە دوانزە شاری دێرینی کوردی بەردەکەون لەگەڵ دە دوانزە ئۆردوگای زۆرەملی وەک زاخۆ، رزگاری، باتوفە، سەرسەنگ، ئامێدی، دیانا، خەلیفان و رەواندوز هەندێ شار کە لە سنووریش دوورن وەک کۆیە، خەڵکی ئەو شارەش ئاگادار کراون کە شارەکە چۆڵ دەکرێ.

پیلانی رژێمی عێراق ئەوەیە کورد لە سێ شاردا کۆبکاتەوە، لە هەولێر و سلێمانی و دهۆک. بۆ ئەوەی دەست بگرێ بەسەر کورددا بۆ ئەوەی کورد دابڕێ لە کەلەپووری خۆی. ئەمە تاوانێکی مەزنە دەرهەقی کورد ئەنجام دەدرێ لەم چەرخەدا. رژێمی سەدام دەیەوێ کورد بکا بە کۆیلەی ئەم سەدەیە و سەدەی ئایندە. مەترسیەکی زۆر هەیە لەسەر کۆبونەوەی سێ ملیۆن کورد لەو سێ شارەدا. ئیحتمال زۆر هەیە خەڵک بەرهەڵستی بکەن، دژی رژێم کاربکەن، چونکە لە بەرامبەر ئەو هەموو دەست درێژییەدا لەلای خەڵک رەدفیعل دروست دەبێ وەختی رەدفیعل دروست ببێ پێمان وایە ئەو رژێمە سڵ لە هیچ شتێک ناکا، لە بەکارهێنانی هیچ چەکێک دژی ئەو جەماوەرە سڵ ناکا. لێرەوە مەترسی گەورە هەیە بۆسەر میللەتەکەمان و دەبێ میللەتی کورد ئاگادار بێ و کوردی ئەورووپا ئەو مەترسیە روون بکاتەوە بۆ رای جیهانی و بۆ دۆستانی کورد و بۆ حکومەتەکان و رێکخراوە جیهانیەکان و رێکخراوە مرۆڤایەتیەکان.

بەربانگ: پێشی راوەستاندنی جەنگی عێراق و ئێران، بە ماوەیەکی درێژ پێش‌بینی دەکرا کە رۆژێ لە رۆژان ئەو دوو دەوڵەتە بەهەر جۆرێک بێ هەر رێک‌دەکەون و لەو ناوەدا هەر کوردی تیا دەچێ! ئایا بزوتنەوەی ئازادیخوازی لە کوردستانی عێراقدا چ حسابێکی بۆ ئەو پێش‌بینی‌یە کردبوو یان بە بۆچوونی ئێوە دەبوایە چی بکردایە؟

سامی عەبدولرەحمان: حاڵەتی جەنگ لە نێوان ولاتاندا حاڵەتێکی کاتی‌یە و نائاسایی‌یە چەند درێژ بێ، حاڵەتی سروشتی لە نێوان ولاتاندا، بە تایبەتی ولاتانی دراوسێ، ئەگەر رقیشیان لەیەکتری بێ حاڵەتی ئاشتی و پەیوەندی دیبلوماسی‌یە. لەم چەرخەدا دوو جەنگی گەورە بووە، جەنگی یەکەم و دووەمی جیهانی. یەکەم چوار ساڵی خایاند و دووەم شەش ساڵ. جەنگی عێراق و ئێران لە هەریەکێکیان درێژتر بوو، قابیل نییە جەنگێک هەتا هەتایە هەر بەردەوام بێ. لە یەکەم رۆژی جەنگەوە دەبوایە هەموو کەس بزانێ کە ئەو جەنگە کۆتایی هەیە. ئەوەی زۆر پێویستە لەسەر میللەتی کورد، لە هیچ کاتێکدا، چارەنووسی خۆی بە چارەنووسی ئەم جەنگەوە نەبەستێتەوە. ئێمە لە پارتی گەل هیچ خۆمان بەو جەنگەوە نەبەستبۆوە و جەماهیری میللەتی کورد ئەو مەسەلەیە چاک دەزانێ. ئیحتماله لە مەسەلەی جەنگی عێراق و ئێراندا هەل لە دەست درابێ، لە کاتێکا کە ئیمکان بوو ولاتانی جیهان موافقەت بکەن لەسەر لابردنی سەدام بەلام لایەنی بەرامبەر بەرێک و پێکی لەو مەسەلەیەدا نەجولایەوە.

نیسبەت بە بزوتنەوەی ئازادیخوازی کورد هەڵەی گەورە ئەوە بوو کە بۆ ماوەیەکی دوور و درێژ لە کاتی جەنگدا، یەکگرتوو نەبوو ئەوەش ئاشکرای دەکات کە مەسەلەی یەکێتی چەند گرنگە. چ لە کاتی جەنگدا چ لە کاتی نەبوونی جەنگدا. ئەبوایە زوو بزوتنەوەی کوردی خۆی کۆبکردایەتەوە و یەکێتی دروست بکردایە، ئەگەر یەکگرتوو بوایە دەیتوانی گەلێک لە مەرجەکانی خۆی بەسەر رژێمی عێراقدا بسەپێنێ، بەلایەنی کەمەوە تا تەواو بوونی ئەو جەنگە.

بەربانگ: لە ماوەی پانزە ساڵی رابردوودا دوو هەرەسی گەورە بەسەر شۆرشی کورددا هاتووە ئەمە نیشانەیە بۆ ئەوەی پێویستمان بە پێداچوونەوەیەکی وردوو قووڵ و دارشتنی ستراتیژییەکی نوێ و گۆرانکارییەکی بنەرەتی هەیە لە شێوەی خەباتکردندا. ئێوە لەم بارەیەوە چی دەڵێن؟

سامی عەبدولرەحمان: ئەو پێداچوونەوەیەی کە ئێوە باسی دەکەن، ئێمە پاش ١٩٧٥ دەستمان پێکرد و دراسەتێکی باشی ئەو هەرەسە و هۆیەکانی و ئەنجامەکانیمان کرد و هەندێ بناغەی نوێمان دەستنیشان کرد و بەش بە حاڵی خۆمان لە «قیادەی موقت»دا لە سەری دەرۆیشتین، کە «پارتی گەل»مان دامەزراند بەردەوام بووین لەسەری. یەکێک لەو مەرجانە ئەوەیە کە دەبێ بزانین بزوتنەوەی ئازادیخوازی کوردی درێژخایەنە و زروفی بابەتی دروست نەبووە بۆ چارەسەرکردنی کێشەی کورد لەم سالانەی کە ئێمەی تیادایین یان لە داهاتوویەکی نزیک‌دا. لەبەر ئەوە ئەوی پەلە بکا لە دروستکردنی خانووی کوردی‌دا بە باوەری ئێمە خانوەکە بەسەر خۆی و میللەتدا دەرمێ. مەسەلەی درێژخایەنی ئێستاش لە ئارادایە لەبەر ئەوە دەبێ بە گوێرەی زروف و بە گوێرەی توانای میللەتی کورد مرۆڤ بەردەوام بێ لە خەباتکردندا. خاڵی دووەم، ئێمە دەزانین لە رووی جیهانیەوە پشتگیری کردنی میللەتی

www.arsivakurd.org

چاوپێکەوتن لەگەڵ خەباتگێر سامی عەبدولرەحمان

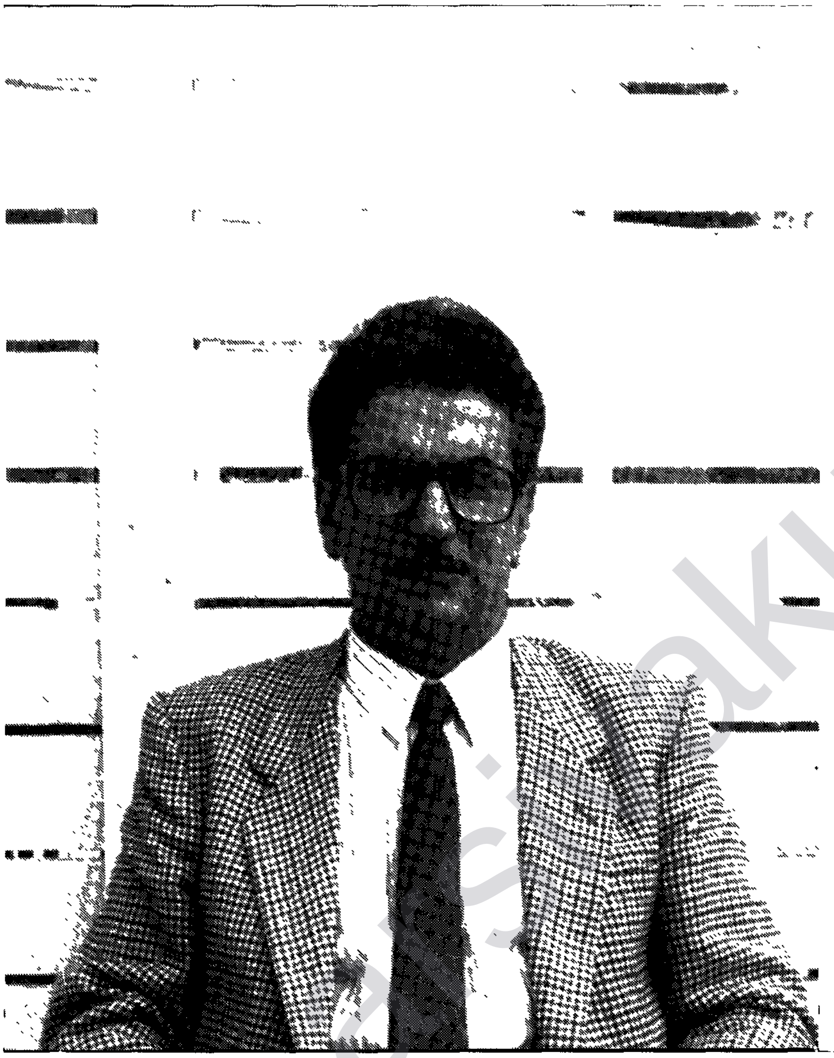

بەرێز سامی عەبدولرەحمان سکرتێری گشتی پارتی دیموکراتی گەلی کوردستان بە سەردانێکی چەند رۆژی هاتبوو بۆ ستۆکهۆڵم. بە سەرپەرشتی فیدراسیۆن لە رۆژی ١٩٨٩/٧/٣٠دا سیمینارێکی لەسەر باری ئیمرۆی کوردستانی عێراق پێشکەشکرد... ئێمەش وامان بە چاک زانی راستەوخۆ چاوپێکەوتنێکی لەگەڵدا بکەین و لەسەر هەمان بابەت چەند پرسیارێکی لێبکەین و وەڵامەکانی بخەینە بەرچاوی خوێنەرانی بەربانگ.

شایانی باسە کە لە ژمارەکانی رابوردودا چاوپێکەوتنمان لەگەڵ شەهید د. قاسملو، بەرێزان مەسعود بارزانی و نەوشیروان مستەفا کردبوو.

بەربانگ

بەربانگ: کاک سامی عەبدولرەحمان بەناوی دەستەی نووسەرانی بەربانگەوە بە گەرمی بەخێرهاتنتان دەکەین و زۆر سوپاستان دەکەین کە ئامادەبوون بۆ ئەم چاوپێکەوتنە. ئەگەر بتوانن تکامان وایە بە کورتی باسی باری ئیمرۆی کوردستانی عێراق بکەن بۆ خوێنەرانی بەربانگ.

سامی عەبدولرەحمان: زۆر سوپاستان دەکەم کە ئەم دەرەفەتەتان سازکرد بیروڕای خۆمان بۆ خوێنەرانی بەربانگ دەربڕین، کە یەکێکە لە گۆڤارە هەرە سەرکەوتووەکان.

باری ئێستای کوردستانی عێراق بارێکی زۆر نالەبارە، زۆر پڕمەترسی‌یە، ئەوەی ئێمە دەیبینین، هەندێک رۆژی تاریک لە بەردەم کوردستانی عێراقدایە. وەک دەزانن رژێمی عێراق لە کۆتایی ١٩٨٨دا تەواوی لادێی کوردستانی عێراقی وێران و تەخت کردبوو، ٤٠٠٠ چوار هەزار گوند سوتێنرابوو، خەڵکەکەی دەربەدەر کرابوو، زۆری خەڵکی ناوچە ئازادکراوەکان کە کەوتنە دەست رژێم، بە دیل لە قەڵەم دران و وەک دیل رەفتاریان لەگەڵ کرا، ئینجا لەم بەهارەوە دەستیان بە قۆناخێکی تر کرد بۆ لەناوبردنی میللەتەکەمان، قوناخی وێرانکردنی شارەکان و بە زۆر کۆچ پێکردنی دانیشتوانی ئەو شارانە. دەستیان کرد بە راگواستنەوەی خەڵکی شاری قەڵادزە کە (١٠٠/٠٠٠) سەد هەزار کەسی تێدابوو دیسان ئۆردوگا زۆرەملیەکانی دەوروپشتی قەڵادزە کە پتر لە (٥٠/٠٠٠) پەنجا هەزار کەسیان تیادا بوو ئەم خەڵکە بە زەبری تفەنگ راگوێزرانەوە و فرێدرانە دەوروپشتی سلێمانی و هەولێر بێ ئەوەی خانوویان بدەنێ یان هیچ

www.zmanakurdi.org

کۆچی دوایی خەباتگێر عیسمەتی سەیدا

سکرتیری گشتی پارتی چەپی کورد لە سوریا

رۆژی ١٩٨٩/٩/٦ لە کوردستانی سوریا ، دوای ماوەیەک نەخوشی خەباتگێر عیسمەتی سەیدا ماڵئاوایی لە گەلەکەمان کرد.
هەڤاڵ عیسمەت ساڵی ١٩٤٤ لە گوندی تربەسپی سەر بە قامیشلی لە دایک بووە .پەروەردەی خیزانیکی نیشتمانپەروەرو ئەدەبدۆست بوو. لەسەرەتای لاویتییەوە هەستی بەبەشخوراوی و ژێردەستەیی میللەتەکەی کردووە، هێشتا تەمەنی پانزە ساڵان بوو کە چووە ریزی پارتی دیموکراتی کوردستانی سوریا(ئەو دەمە لە کوردستانی سوریادا تەنیا ئەو پارتییە هەبوو). تا ساڵی ١٩٦٥ لە لیژنەی ناوچەی عامودا وەک ئەندامیکی چالاک بەردەوام بووە لە خەباتکردندا و بە گەرمی پشتگیریی لە شورشی کوردستانی عیراق کردووە. هەر لەو ساڵەدا پارتی دیموکراتی کوردستانی سوریا بوو بە دوو پارچەوە ، پارتي دیموکراتی کورد لە سوریا و پارتی دیموکراتی کورد لە سوریا /چەپ . عیسمەتی سەیدا پارتی دووەمی هەلبژارد و وەک کادریکی لیهاتوو کاریکردووە.
ساڵی ١٩٦٩ لە کۆنگرەی دووەمدا هەلبژیردراوە بۆ ئەندامیتی کۆمیتەی ناوەندی .
ساڵی ١٩٧٣ لە کۆنگرەی سێهەمدا ناوی پارتییەکە بوو بە پارتی دیموکراتی چەپی کورد لە سوریا و مەبدەئی مارکسیزمی لینینزمی خستە پرۆگرامی خۆیەوەو عیسمەت سەیدا هەلبژێردرا بو ئەندامیتی مەکتەبی سیاسی .
لە ساڵی ١٩٧٠ تا ١٩٧١ هەڤاڵ عیسمەت سێ جار چووە بو کوردستانی عیراق بو پشتگیریی دەربرین لەگەڵ شورشی کورد.
لە ساڵی ١٩٧٥ دا جارێکی تر ناوی پارتی گۆڕا و بوو بە (پارتی چەپی کورد لە سوریا)و خەباتگێر عیسمەت سەیدا بوو بە سکرتێری گشتی پارتییەکە و تا دوا هەناسەی بێوچان هەموو ژیانی خۆی تەرخانکرد بۆ خەباتکردن .
ساڵی ١٩٨٦ لە دامەزراندنی (هەڤکاری دیموکراتی کوردی سوریا)دا هەڤاڵ عیسمەت دەورێکی گرنگی بینی .
شان بەشانی خەباتی رامیاری ، هەڤاڵ عیسمەت شاعیرێکی لێهاتوو بوو شیعرەکانی رەنگدانەوەی ئەو واقیعە سەخت و تاڵەیە کە ئەوپارچەیەی ولاتە پارچەپارچە کراوەکەمان بە دەستییەوە دەناڵێنێ.

پێشبڕکێی فۆلکلۆری ساڵی ١٩٨٩

لە ١٩٨٩/١٢/٢٣دا به سەرپەرشتی فیدراسیۆن ، لە سوێد پێشبرکێی فولکلۆری کوردی ساز دەکرێ
تکامان وایە ئەو تیپە فۆلکلۆرییانەی دەیانەوێ بەشداربن پێش ١٩٨٩/١٢/١ پەیوەندی بە فیدراسیۆنەوە بکەن و ئەم زانیارییانە پێشکەش بکەن .

١- ناوی تیپ .
٢- ژمارەی ئەندامان (چەند کوڕ ،چەند کچ) .
٣- هەڵپەڕکێ ی چ ناوچەیەک پێشکەش دەکەن .
٤- ناوی جۆری هەڵپەڕکێ .
٥- ناوی بەرپرسیاری تیپ/ ناونیشان و ژمارەی تەلەفۆن .

جــــۆری خەلاتەکان
****

خەلاتی یەکەم	٥...	پێنج هەزار کرۆن .
خەلاتی دووەم	٣...	سێ هەزار کرۆن .
خەلاتی سێیەم	١...	یەک هەزار کرۆن .

شوێن ـ SOLNA HALLEN
(T. SOLNA CENTRUM)
کات ١٩٨٩/١٢/٢٣ کاتژمێر / ١٥ .

www.arsivakurdi.org

لەم ژمارەیەدا

بەشی کرمانجی ژوروو

٤. ناشتنی شەهید د.قاسملو.
١١. کۆچی دوایی عیسمەتی سەیدا.
١٢. رەوشا ئەدەبیاتا کوردی لە ئەوروپا. روژان بارناس .
١٦. پێشداچوونا ئەدەبیاتا کوردی لە ئەوروپا . رۆهات .
١٩. موناقەشە لسەر ئەلڤێس پریسلی . مەحموود کیپەر .
٢٠. پاقــژی . چیرۆک ، باڤێ نازێ .
٢١. داستانا پالەکی کورد . شیعر ، خەلیل دهۆکی .
٢٢. روپەلا دوکتۆران . بێ خەوی ، د. جەلادەت سەعید.
٢٤ . ترشــک .
٢٦ . بەربانگا مــە .

بەشـــی دملـــــــی (زازایـــی)

لاپەرە ٢٨ ، ٢٩ ، ٣٠.

بەشـــی کرمانجـــی خواروو

٥٦. چاوپێکەوتن لەگەڵ خەباتگێڕ سامی عەبدولرەحمان .
٤٧. پێشکەوتن و پێشکەوتن خوازی و باسێک . مەهاباد کوردی .
٤٥. گۆشەی تەندروستی .
٤٣. ریگای هـەق ، رەزا عەلەوی . و/ رێبوار سیوەیلی

٤٠. شیعرو کۆچێکی نیوە چڵ - شیعر ، ئاشـــتی

٣٩. خــۆڵستان . شیعر ، ئەحمەدی مەلا .
٣٧ . بەسەرهاتێــک . چیرۆک ، سیامەند
٣٥ . گۆشـەی منالأن . ئامادەکردنی ئاسی رەباتی .
٣٣. تەسەوف لە هونەردا لای مەدحەت کاکەیی ئامادەکردنی کامەران شەوقی

بەربانگ

ئۆرگانی فیدراسیۆنی کۆمەڵە کوردستانییەکانە لە سوێد

بەرپرسیار
کەیائیزول

سەرنووسەر
دارا رەشید

دەستەی نووسەران
ئاسی رەباتی ئاسۆ گەرمیانی
م. مایی میرهەم یەگیت
خەلیل دهۆکی ن. کریف
س. رێڤینگ

ئابونەی سالأنە: ١٠٠ کرۆنی سوێدییە
بۆ دەزگاکان ٢٠٠ کرۆنی سوێدییە

دەستەی نووسەران بەرپرسیار نیە لە نووسین و وتارەکانی فیدراسیۆن و لەو نووسینانەی بە ئیمزای خاوەنەکانیان بڵاودەکرێنەوە.

ناونیشان:
BERBANG
Box 45205
104 30 STOCKHOLM

تەلەفۆن:
08- 668 60 60

پۆستگیرۆ:
64 38 80-8

پیتچنینی نووسینگەی تارا
Box 2068
172 02 Sundbyberg

ژمارە ٦٠ ساڵ (٨)
ئەیلول/ ١٩٨٩

هەفتەی کوردستان

و

یادی دەساڵەی دامەزراندنی فیدراسیۆن

بە سەرپەرشتی فیدراسیۆنی کۆمەڵە کوردستانییەکان لە سوید و بە هاوکاری کۆمیتەی سویدی بۆ مافی کوردان لە رۆژانی ٢٧، ٢٨، ٢٩/ ١/ ١٩٨٩ بە بۆنەی دەساڵەی دامەزراندنی فیدراسیۆنەوە چەند چالاکییەک بەناوی هەفتەی کوردستانەوە پێشکەش دەکرێ .
هاتن بۆ هەموانە .

هەندێ لە چالاکییەکان

---

* پەنێلێک لەسەر باری کوردستان و پشتگیریکردنی خەباتی کورد لە دەرەوەی وڵات (لەلایەن کۆمیتەی سویدییەوە بۆ مافی کوردان) .

* سیمینارێک لەسەر باری کورد پێشکەشکردنی د.عیسمەت شەریف وانلی .

* پێشانگای گۆڤارو رۆژنامە و کتێبی کوردی .

* پێشانگای وێنە .

* مۆسیقار فۆلکلۆری کوردی .

* دیاپیلد(سلاید) و ڤیلم .

شوێن . مۆزەخانەی ئەتنۆگرافی . ستۆکهۆلم
رۆژانی . ٢٧، ٢٨، ٢٩/ ١/ ١٩٨٩

چاوپێکەوتن لەگەڵ خەباتگێر
سامی عەبدولڕەحمان

بەربانگ
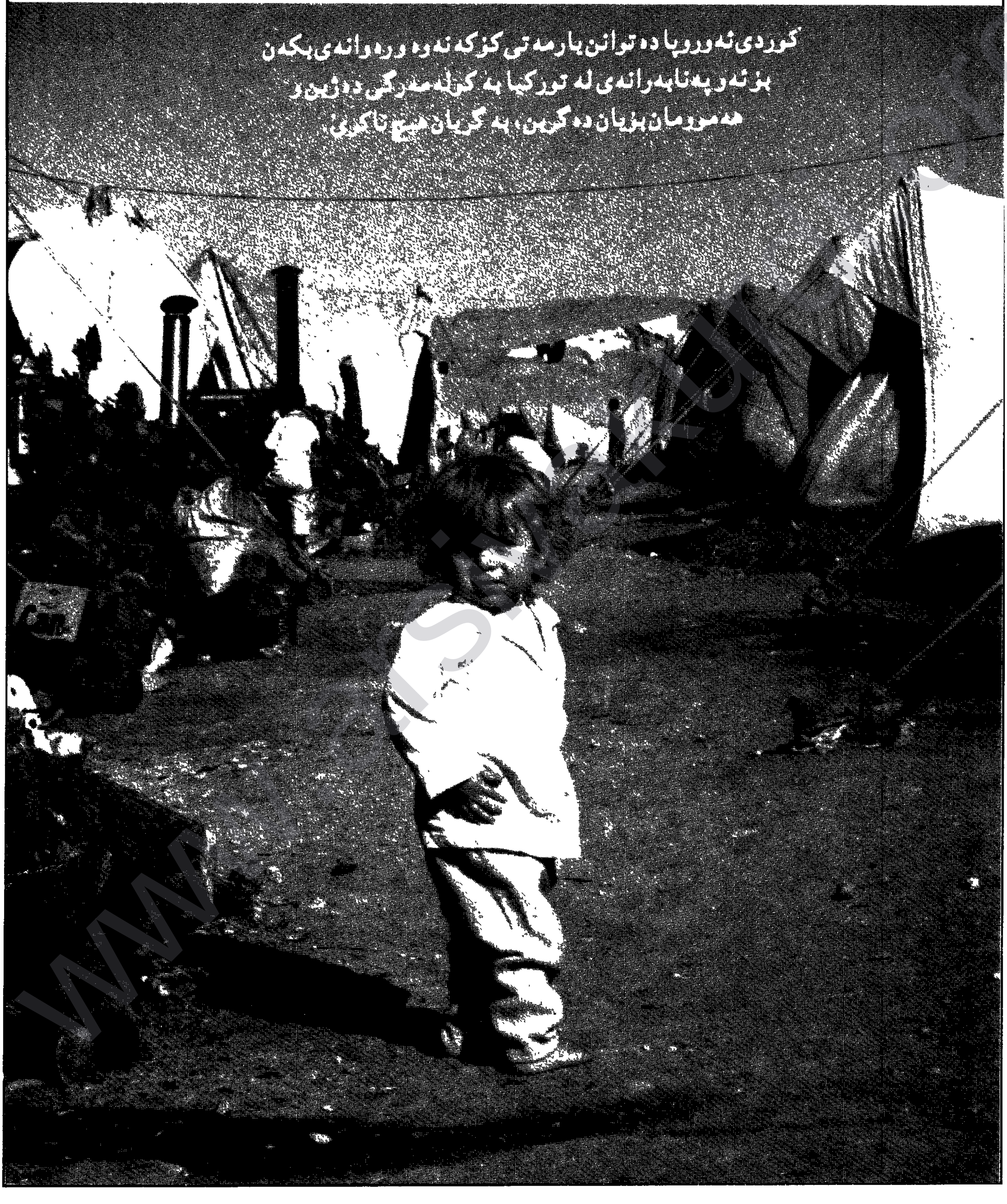
ژمارە ٦٠ | گۆڤاری فیدراسیۆنی کۆمەڵە کوردستانییەکانە لە سوێد | ساڵ «٨»